

Latvijas Zinātņu akadēmija
Latviešu valodas institūts

Sarmīte Lagzdina

FUNKCIONĀLIE VERBI
VECLATVIEŠU RAKSTU VALODĀ

Disertācija
filoloģijas doktora grāda iegūšanai

Rīga 1993

SATURS

Ievads	3
I. Duratīvie funkcionālie verbi	19
II. Transformatīvie funkcionālie verbi	64
III. Kauzatīvie funkcionālie verbi	90
Kauzatīvo funkcionālo verbu duratīvais paveids . . .	90
Kauzatīvo funkcionālo verbu transformatīvais paveids	94
Secinājumi	133
Funkcionālo verbu rādītājs	136
Saīsinājumi un literatūra	137

IEVADS

Pētījums "Funkcionālie verbi veclatviešu rakstu valodā" ietilpst kā daļa plašākā pētījumā par predikatīvā jēdziena sintaktiski analītiskās izteikšanas veidiem veclatviešu rakstu valodā tēmas "Latviešu literārās valodas vēsture" ietvaros.

Ar terminu "veclatviešu rakstu valoda" latviešu valodniecībā saprot rakstu valodu periodā, kad latviešiem vēsturisku apstākļu dēļ vēl nebija iespējas iegūt izglītību dzimtajā valodā un veidot savu rakstīto literatūru. Latviešu rakstu valodu šajā periodā pārstāv galvenokārt vācu izcelsmes autoru darbi. Veclatviešu rakstu valodas periods sākas ar 16.gs., kad iznāca pirmās vācu mācītāju vajadzībām domātās latviešu valodā iespiestās grāmatas - reliģiska satura darbu tulkojumi, un nosacīti beidzas ar 19.gs. vidu, kad latviešu rakstu valodas attīstībā iestājās t.s. jaunlatviešu periods: šajā laikā parādījās pašu latviešu sarakstīti darbi ar kvalitatīvi jaunām ideoloģiskām un valodas iezīmēm - apzinātu cenšanos atbrīvot rakstu valodu no vāciskajām ietekmēm, valodas jaunradi balstīt uz pašas latviešu valodas līdzekļiem un maksimāli tuvināt to runātajai tautas valodei.

Veclatviešu rakstu valodas perioda sākuma posmā vācu tautības autori vāji prata vietējo latviešu valodu un viņu latviešu valodā tulkotie vai sacerētie teksti bija kļūdaini, ar neizstrādātu ortogrāfiju un morfoloģiju un daudzām vāciskām iezīmēm, it sevišķi teikumu veidojumā. Laika gaitā vec-latviešu autori arvien labāk iepazinās ar dzīvo tautas valodu,

pētīja latviešu valodu arī zinātniski un ir veikuši nozīmīgus tulkojumus (Bībele) un valodnieciskus pētījumus, kam ir paliekoša vieta latviešu valodas un kultūras vēsturē (piem., G.Mancelis, E.Gliks, G.F.Stenders, A.Bīlensteins u.c.). Taču vācu tautības autori, protams, nespēja pilnīgi atbrīvoties no dzimtās valodas ietekmes, kā arī no daudzām tradicionāli iedibinātām veclatviešu rakstu valodas īpatnībām, un veclatviešu rakstu valoda pat vēl 19.gs. vidū būtiski atšķīrās no dzīvās tautas valodas. Tomēr veclatviešu rakstu valoda blakus runātajai tautas ikdienas valodai un folklorai ir viens no trim avotiem, no kuriem izaugusi mūsdienu latviešu literārā valoda, un veclatviešu rakstu pieminekļi blakus fiksētajiem dialektu un folkloras materiāliem - vienīgais mūsdienās pieejamais latviešu valodas materiāls, kas dod liecības par senāku latviešu valodas attīstības posmu.

Mūsdienu latviešu literārās valodas posmā (nosacīti kopš 20.gs. sākuma) veclatviešu rakstu valoda zinātniski pētīta galvenokārt no ortogrāfijas, interpunkcijas, leksikas, morfoloģijas viedokļa, kā arī kultūrvēsturiskā aspektā (A.Augstkalns, M.Baltiņa, Dz.Barbare, A.Bergmane, A.Blinkena, A.Ozols, K.Pokrotniece, K.Karulis, D.Zemzare u.c.). Savukārt sintakses parādības pieminētas tikai pārskata veidā, akcentējot acīmredzami nelatvisko, no mūsdienu literārās valodas viedokļa nepieņemamo. Pēctecības aspekts sintaksē, t.i., veclatviešu un mūsdienu rakstu valodā kopīgais vai uz kopīga pamata modificētais analizēts tikai izņēmuma gadījumos (D.Nītiņa).

Sakarā ar to veclatviešu rakstu valodā uzmanību piesaista sintaktiska parādība, kas ir analoga vācu valodā ļoti raksturīgajiem un izplatītajiem analītiskajiem savienojumiem

verbs + substantīvs, kuri izsaka vienotu verbālo jēdzienu un teikuma sintaktiskajā struktūrā kopīgi veido analītisko predikātu (vācu Funktionsverbgefüge, arī Streckformen, festе Verbalverbindungen, nominale Umschreibungen u.c.); parasti valodā eksistē vienvārda verbs ar analogu leksisko pamatnozīmi: sal., piem., v. in Ordnung bringen : ordnen un latv. savest kārtībā : sakārtot, v. Anerkennung finden : anerkannt werden un latv. gūt atzinību : tikt atzītam, v. zu Ende führen : beenden un latv. (no)vest galā : pabeigt, v. Nachricht geben : benachrichtigen un latv. dot ziņu : paziņot.

Šādas struktūras analītiskie savienojumi veclatviešu rakstu valodā ir nozīmīgi divos aspektos: sinhroniskajā aspektā – kā predikāta realizācijas forma, kas ietekmē arī visa teikuma sintaktisko izveidojumu, un diahroniskajā – kā aizsākums arī mūsdienu latviešu valodā samērā plaši sastopamajiem attiecīgās struktūras analītiskajiem predikātiem, kas latviešu valodā līdz šim sistēmiski nav pētīti un pret kuriem mūsdienās attieksme no valodas kultūras viedokļa visumā ir noliedzoša (sk., piem., Birziņa 1966, Niselovičs 1967, Ahero 1967, Rozenbergs 1971 u.c.; jāpiebilst gan, ka parasti noliedzošā attieksme ir pamatota, taču ne vienmēr attiecīgo savienojumu nevēlamība izskaidrojama ar to struktūras analītiskumu). Parasti šie savienojumi sastatīti tikai ar leksiski vai loģiski atbilstošo vienvārda verbu, t.i., aplūkoti no leksiskā viedokļa, neanalizējot abu izteiksmes veidu eventuālās nozīmes atšķirības, analītisko savienojumu iekšējo struktūru, funkcionālās īpatnības utt., tāpēc, balstoties uz leksiskās pamatnozīmes analogiju, tiek pieņemts, ka analītiskie savienojumi bez grūtībām aizstājami ar attiecīgo vienvārda verbu.

Tomēr vērtīgi un precīzi novērojumi un secinājumi par šādu analītisko savienojumu būtību, funkcionālajām un stilistiskajām potenciēm atrodami dažos īsos, taču piesātinātos valodas kultūrai veltītos populārzinātniskos rakstos (sk. Bankavs 1973, 1974; Veidemane 1971).

Arī vācu valodā pret analītiskajiem savienojumiem ar struktūru verbs + substantīvs ir bijusi līdzīga principā noliedzoša attieksme līdz pat mūsu gs. 60. gadiem, kad sākās to strukturālās, semantiskās un funkcionālās specifikas zinātniska izpēte un tie pakāpeniski varēja atrast savu pienācīgo vietu citu izteiksmes līdzekļu starpā, arī vispārlietojamā valodā (sk. Helbig 1979, 273). Kopš tā laika vācu valodniecībā šī tipa savienojumi (parasti Funktionsverbgefüge, saīsināti FVG) plaši pētīti strukturālā (gramatiskā) aspektā (sk., piem., Grimm 1981, Köhler 1974, Persson 1984, Polenz 1963, Schaarshuh 1990, Sommerfeldt 1980, Steinitz 1977 u.c.). Apkopojošs, vispusīgs to teorētisks raksturojums un problemātikas fiksējums atrodams G.Helbiga speciāli šim jautājumam veltītos apcerējumos (sk., piem., Helbig 1979, 1984 u.c.), kā arī G.Helbiga un J.Bušas "Vācu valodas gramatikā" (Helbig / Buscha 1987, 10. izdevums)¹, kur šie savienojumi organiski iekļauti vācu valodas gramatiskajā sistēmā. Līdz ar to vācu valodniecībā pamatos izveidota FVG teorija (kaut gan vēl ar daudziem problemātiskiem un nenoskaidrotiem jautājumiem) un praktiskā apraksta sistēma, kuru pamatprincipi (ievērojot katras valo-

¹ Disertācijā pieņemta šai darbā realizētā teikuma sintaktiskās un semantiskās struktūras koncepcija, kā arī lietoto terminu izpratne.

das specifiku) izmantojami arī citu valodu atbilstošo struktūru pētīšanā un aprakstīšanā.

Uzskatot, ka minētā vācu valodniecībā izstrādātā teorija un apraksta sistēma pamatos adekvāti atspoguļo arī attiecīgo latviešu valodas struktūru jeb funkcionālā verba grupu (FVG) būtību, uz tām balstījusies arī disertācijas autore. Saskaņā ar šo teoriju FVG raksturojama kā funkcionālā verba (FV) un substantīva sintaktisks saistījums, kas izsaka vienotu verbālo jēdzienu un kopīgi reprezentē teikuma predikātu. Leksiskās nozīmes ziņā FV ir pilnīgi vai gandrīz pilnīgi desenantizēties, un FVG sastāvā tam dominē gramatiska palīgnozīme (predikāta gramatisko kategoriju izteikšanas funkcija) un ļoti vispārīga semantiska pazīme; kas izsaka visas FVG semantisko aspektu (v. Aktionsart) kā gramatisku kategoriju - durativitāti, transformativitāti (v. arī Inchoativitāt, Terminativitāt) vai kauzativitāti (duratīvajā vai transformatīvajā paveidā), kā arī var piešķirt formāli aktīvai struktūrai pasīvu nozīmi, t.i., formāli aktīvās struktūras sintaktiskais subjekts nav aktīvas darbības veicējs, piem., viņš guva ievēribu 'atika ievērots', viņš atrada palīdzību 'viņam tika palīdzēts' (t.s. semantiskais pasīvs, sīkāk sk., piem., Helbig 1977). Savukārt FVG nominālo daļu veido deverbāls vai deadjektīvisks substantīvs akuzatīva vai prepozicionālā savienojuma formā (latviešu valodā arī un pat biežāk lokatīvā), kas atgādina objektu vai adverbīālas funkcijas teikuma komponentu, bet semantiski izsaka visas FVG resp. paša predikāta leksisko pamatnozīmi.

FV pozīciju mēdz ieņemt tie paši verbi, kas citā lietojumā izsaka patstāvīgu predikatīvo jēdzienu (sal., piem.,

parādīt godu, sniegt palīdzību un parādīt māju, sniegt puķes) un saistās ar substantīvu kā patstāvīgu teikuma komponentu tādā pašā formā kā FVG nominālais komponents, taču FVG sastāvā, t.i., kā noteikta vienota jēdziena izteikšanas līdzekļi, ne viens, ne otra komponents nav brīvi nomaināms ar līdzīgas semantikas leksēmām kā patstāvīgu teikuma komponentu savienojumos (sal. parādīt godu - *ieraudzīt godu, *parādīt kaunu, bet parādīt māju / dārzu / ielu, ieraudzīt / saskatīt māju utt.); konstatētas vēl citas īpašības, kas ir spēkā vismaz tipiskām FVG un atšķir tās no patstāvīgu teikuma komponentu savienojumiem, piem., neiespējamība uzdot jautājumu (*Ko tu viņam parādīji? - Godu), aizstāt substantīvu ar vietniekvārdu (*Es netaisos viņam to [= godu] parādīt) u.c.

Tipiskām funkcionālā verba grupām valodā parasti ir leksiskās pamatnozīmes ziņā analogs vienvārda verbs vai adjektīvs (sk. sākumā dotos sastatījumus) vai vismaz loģiski analogs tā paša jēdziena vienvārda apzīmējums, taču FVG kopējā nozīme nav identa ar vienvārda apzīmējumu: funkcionālajā verbā ietvertā semantiskā informācija parasti nav eksplicīti atspoguļojama vienvārda predikātā, un FVG kopējā nozīme atšķiras no verba vai adjektīva vismaz ar semantisko aspektu vai tā aktualizācijas pakāpi, bet bieži arī ar nozīmes niansēm.

FVG valodā veido sistēmu (opozīciju rindas), kuras locekļi veidoti pēc noteiktiem strukturāli semantiskiem modeļiem un atšķiras ar tipveida gramatiski semantiskajām pazīmēm, piem., būt / nonākt / novest / turēt izmisumā, būt / turēt / savest kārtībā, vai ar konkrēto leksisko nozīmi kādas tipveida pazīmes ietvaros, piem., dot cerību / priekšroku / gandarījumu / atļauju, izrādīt paklausību / pretestību / pretim-

nākšanu.

FV potenciālās semantiskās funkcijas FVG sastāvā izriet no to leksiskās pamatnozīmes. Savukārt konkrētā savienojumā noteikta FV un līdz ar to visas FVG aspektuālās pazīmes konstatējamas tikai visa savienojuma ietvaros un tikai konkrētā lietojumā, jo substantīva semantika un bieži arī tā aktuālā nozīme nosaka, kuras no funkcionālā verba potenciālajām sēmēm šajā savienojumā realizējas (sal., piem., vest valodas - durativitāte, (ie)vest kādu kārdināšanā - kauzativitāte transformatīvajā paveidā).

Funkcionālā verba grupas daļēji robežojas ar patstāvīgu teikuma komponentu savienojumiem: sal., piem., dot uzdevumu, dabūt atbildi, baudīt slavu, kas izolētā pozīcijā var tikt uztverti gan kā FVG resp. analītiskie predikāti, gan arī kā predikāta (pilnnozīmes verba) un objekta savienojumi. Šādu savienojumu traktējums latviešu valodā parasti iespējams tikai konkrētā lietojumā, ņemot vērā visu strukturālo, semantisko un komunikatīvo faktoru kompleksu, uz kura pamata konstatējama verba leksiskās nozīmes reducēšanās un substantīviskā komponenta predikatīvā aspekta aktualizācija resp. savienojuma jēdzieniskā nedalāmība (FVG) vai, tieši pretēji, verba leksiskās nozīmes pilnīga saglabāšanās un substantīviskā komponenta priekšmetiskojums resp. referentums konkrētajā lietojumā, t.i., savienojuma komponentu jēdzieniskā (un tāpat arī sintaktiskā) patstāvība. Nepietiekami diferencētā kontekstā vienam un tam pašam vārdu savienojumam iespējams arī neviennozīmīgs traktējums; šāds stāvoklis bieži vērojams pirmajos veclatviešu tekstos, kur savienojuma komponentu leksiskā reprezentācija un gramatiskais noformējums ne vienmēr

atbilst mūsdienu priekšstatiem par attiecīgās nozīmes korektu realizāciju izteiksmes līmenī.

Nepārejamas robežas nav arī starp funkcionālā verba grupām, ko no iekšējās struktūras viedokļa var nosaukt par sintaktiskajām idiomām¹, un dažām leksiski analītiskajām formām jeb leksiskajām idiomām, kuru komponentu morfoloģiskā reprezentācija bieži ir tāda pati kā funkcionālā verba grupām, piem., pent (ko) galvā, likt (ko) aiz auss u.tml. Abu tipu struktūrām kopīga ir savienojuma komponentu jēdzieniskā nedalāmība (savienojuma nozīme nav identa ar atsevišķo komponentu nozīmju summu) un vienota sintaktiskā pozīcija teikuma pamatstruktūrā, bet atšķirīgas ir to komponentu savstarpējās semantiskās attieksmes: FVG ietvaros vienam (substantīviskajam) komponentam ir nozīmes reprezentēšanas funkcija, otram (verbālajam) komponentam – nozīmes modificēšanas funkcija, bet leksisko idiomu ietvaros abiem komponentiem ir nozīmes veidošanas funkcija (rodas jauna leksiskā nozīme, kas nav pat aptuveni izsakāma ar savienojumā lietotā nepredikatīvas semantikas substantīva nozīmi). Taču abu veidu savienojumi var saskarties, piem., gadījumos, kad predikāta leksiskā nozīme realizēta valodā nostiprinātā substantīviskajā vārdkopā ar obligāto atribūtu, kurā piedalās predikāta leksiskās nozīmes veidošanā (dažkārt ar nozīmes pārnesumu) vai arī izsaka to viens pats, bet substantīvs nosacīti apzīmē attiecīgā ar atribūtu izteiktā stāvokļa "lokalizāciju": viens prāts 'vienprātība, vienotība', droša sirds 'drošsirdība, drosme', miksta mēle

¹ Šāds (šķiet, ļoti veiksmīgs) apzīmējums sastopams vācu valodnieciskajā literatūrā (sk. Schröder 1986, 22).

'lišķība' u.tml. Šķiet, ka latviešu valodā šādus savienojumus ir lietderīgi aplūkot abās sistēmās - frazeoloģijā no leksiskās semantikas viedokļa un FVG sistēmā no sintaktiskās struktūras viedokļa. Šāda tipa savienojumi gan nav ietverti teorētiskos vācu valodas FVG aprakstos, kur galvenā uzmanība pievērsta pie FVG lauka centra piederošām parādībām un FVG norobežošanai no patstāvīgu teikuma komponentu savienojumiem, bet FVG norobežošana no frazeoloģismiem disertācijas autorei pieejamā literatūrā tikai pieminēta un tās kritēriji robežgadījumos nav izvirzīti. Taču ir izteikti atzinumi, ka FVG izdalīšanā par noteicošo kritēriju uzskatāmas tās komponentu savstarpējās semantiskās attiecības resp. substantīviskā komponenta spēja izteikt predikatīvā jēdziena pamatnozīmi (sk. Persson 1984, 23).

FVG leksikalizācijas pakāpe var būt dažāda, bet starp to komponentiem parasti pastāv lielāka vai mazāka leksiskā selektivitāte, kas atkarīga gan no konkrētās valodas leksiskās sistēmas elementu paradigmatiskajām attiecībām un to dinamikas, gan no valodas tradīcijas un normatīvajiem priekšstatiem. Atšķirīgs dažādās valodās ir arī potenciālo funkcionālo verbu loks un to spēja saistīties ar noteiktiem substantīviem. Tāpēc FVG katrā valodā ir lielā mērā īpatnējas un bieži nav korekti atveidojamas citā valodā, burtiski tulkojot atsevišķo komponentu leksiskās pamatnozīmes.

Kā jau teikts, funkcionālā verba grupas resp. tās veidotā predikāta kopējā nozīme nav identa leksiski vai loģiski atbilstošā vienvārda predikāta nozīmei. No tā izriet arī FVG veidošanās un lietošanas pamatojums (par funkcionālo aspektu sk. arī Bankavs 1973, 1974; Veidemane 1971). FVG, pirmkārt,

spēj izteikt jēdzienus, kuriem valodā nav atbilstoša leksiskās sistēmas elementa (piem., dot padomu, vest pie prāta u.d.c.), vai vismaz paplašināt valodas izteiksmes līdzekļu inventāru ar vispārlietojamiem vai stilistiski ierobežotiem sinonīmiem; otrkārt, FVG izsaka tādas semantiskas papildpazīmes, kas parasti nav adekvāti atspoguļojamas vienvārda apzīmējumā; FVG tradicionāli kritizētā analītiskā struktūra dod iespēju variēt teikuma sastāvu un uzbūvi atkarībā no komunikatīviem faktoriem, piem., atteikties no komunikatīvi neaktuāliem verba obligātās valences locekļiem (sal. Viņš izvirza prasību - *Viņš (pie)prasa), pievienot substantīviskajam komponentam atributīvos paplašinātājus, lai kompakti izteiktu tādas predikāta papildu raksturojumus, kas nav iespējami vai vēlami pie verba formas (piem., Viņš izvirza grūti izpildāmu prasību), utt. Tāpēc nešķiet pamatota vēršanās pret t.s. "analītisko izteiksmi" vispār, bet katrs šāds savienojums (vai modelis) būtu jāvērtē individuāli un ievērojot arī stilistiskos, kontekstuālos, vēsturiskos u.c. faktoros: FVG sistēma - līdzīgi vārddarināšanas sistēmai - ir viena no dinamiskām valodas apakšsistēmām, tātad kādas valodas FVG inventārs, kā arī konkrētu savienojumu vērtējums to korektuma aspektā var būt vēsturiski mainīgs¹.

Teorētiski FVG kā īpaša predikāta sintaktiskās realizācijas paņēmiena izdalīšana pamatojas uz šajos savienojumos vērojamo novirzi no substantīva kā vārdšķiras tipiskās sintak-

¹ Šai sakarā jāuzsver, ka disertācijā dažkārt lietotais raksturojums "strukturāli korekts savienojums" nepretendē uz attiecīgās FVG vērtējumu valodas kultūras aspektā.

tiskās funkcijas. Substantīva pamatfunkcija teikuma struktūrā ir īstenības priekšmetu vai priekšmetiskotu jēdzienu (situācijas dalībnieku) nosaukšana, resp., teikuma nepredikatīvo komponentu realizācija; atbilstoši šai pamatfunkcijai substantīvam predikāta ietvaros tipiska ir tikai viena sintaktiskā funkcija - nominālais predikatīvs, kas izsaka kāda priekšmeta (subjekta) predikatīvu raksturojumu (klasifikāciju, kvalifikāciju, identifikāciju utt.), relacionālā loģiskajā struktūrā salīdzinot to ar citu priekšmetu, ko apzīmē predikatīvais substantīvs. Savukārt attieksmes starp substantīvu nosauktajiem priekšmetiem izsaka resp. predikāciju realizē predikatīvas semantikas vārdšķiras - verbs, adjektīvs un adverbs. Kā norāda G. Zolotova, katra vārdšķira predikatīvā funkcijā veido savu tipisko strukturāli semantisko modeli, ko raksturo sintaktiskās, morfoloģiskās un semantiskās struktūras atbilstība: verbam tā ir subjekta darbība, adverbam - subjekta stāvoklis, adjektīvam - subjekta īpašība, skaitļa vārdam - subjektu kvantitāte un substantīvam - subjekta klasifikācija struktūrā ar subjekta un nominālā predikatīva saskaņojumu (sk. Zolotova 1978, 52-53). Jebkuras vārdšķiras vārds veido arī visus pārējos tipveida modeļus, bet šīs struktūras uzskatāmas par atvasinātām, jo tās raksturo nepilnīga minēto trīs pazīmju atbilstība. Pie šādām struktūrām pieder arī teikuma modeļi ar FVG predikāta funkcijā, kuros netipiskums izpaužas, pirmkārt, faktā, ka substantīvs izsaka verbālu vai adjektīvisku jēdzienu resp. predikatīvo pazīmi, otrkārt, nav formāli saskaņots ar teikuma sintaktisko subjektu, bet funkcionē nepredikatīvam teikuma komponentam (objektam, adverbālajam komponentam) raksturīgā formā. Šo iemeslu dēļ FVG substantīviskais kompo-

nents nav tipisks nominālais predikatīvs, un (neatkarīgi no termina) ir lietderīgi to izdalīt atsevišķi kā īpašu predikatīva rakstura komponentu vai īpašu nominālā predikatīva paveidu (sk. arī Helbig 1984, 181).

Pētījuma tēmas saistība ar latviešu literārās valodas vēsturi nosaka to, ka disertācijas galvenais mērķis attiecināms uz veclatviešu rakstu valodas sinhronisko aspektu: konstatēt veclatviešu avotos sastopamos konkrētos minētās struktūras verbālos savienojumus, kas veido vai var veidot analītisko predikātu¹, noskaidrot un aprakstīt to strukturālās un semantiskās īpatnības. Sakarā ar to disertācijā izvirzījās daži papildu uzdevumi, resp., nepieciešamība izstrādāt provizorisku materiāla apraksta metodiku, kas balstās uz autoras izraudzīto vācu valodniecībā pieņemto teorētisko koncepciju un FVG aspektuālās klasifikācijas sistēmu. Disertācijas pamatdaļā trīs nodaļās - 1) duratīvie FV, 2) transformatīvie FV un 3) kauzātie FV duratīvajā un transformatīvajā paveidā - aplūkotas 23 FV leksēmas resp. 31 funkcionāli semantiskais variants (viena un tā paša verba funkcionāli semantiskie varianti apskata sākumā, kā arī rādītājā apzīmēti ar ciparu indeksiem).

¹ Nepieciešamības gadījumā FVG ilustrācijai izmantoti arī piemēri, kuros teikuma sintaktiskā struktūra nosaka funkcionālā verba realizāciju infinitīva vai divdabja formā, t.i., piemēri ar predikāta modālajām un fāzes realizācijām, kā arī ar potenciāliem predikātiem, kas konkrētajā teikumā atrodas cita teikuma sintaktiskā komponenta pozīcijā. Tādu pieeju pamato fakts, ka šādas realizācijas vienmēr ir kāda pamatmodeļa sintaktiskie pārveidojumi konkrētā teikuma iz-

Konstatēti FVG modeļi, ko veclatviešu rakstu valodā veido katrs funkcionāli semantiskais variants, dots šo modeļu un to komponentu sintaktiskais un semantiskais raksturojums, norādes par teikuma modeļa komponentu morfosintaktiskās realizācijas īpatnībām un semantiskajām funkcijām, par predikatīvā substantīva izvēles semantiskajiem ierobežojumiem. FV resp. to veidoto savienojumu funkcionēšana veclatviešu rakstu valodā ilustrēta ar piemēriem kontekstā.

Par veclatviešu rakstu valodas materiāla avotu izmantoti, pirmkārt, publicētie teksti, otrkārt, galvenās veclatviešu rakstu perioda latviešu - vācu un vācu - latviešu vārdnīcas (G.Manceļa, J.Langija, J.Langes, G.F.Stendera vārdnīcas). Tā kā 16.-17.gs. avoti ir galvenokārt dažādu autoru veikti vienu un to pašu kanonisko reliģisko tekstu tulkojumi (katehismi, garīgās dziesmas, Bībele), tad šā perioda materiālam izmantota iespēja a) fiksēt un salīdzināt vienas un tās pašas frāzes dažādus atveidojumus, t.i., dažādu tulkotāju attieksmi pret FVG lietojumu, un b) sastatīt latviešu valodas piemērus ar atbilstošajām Bībeles u.tml. avotu frāzēm vācu valodā; līdzīgi arī vārdnīcu materiālam fiksētas pašu autoru dotās gan vāciskās, gan latviskās atbilstmes. Jāuzsver, ka vāciskās atbilstmes tekstu piemēriem nekādā gadījumā nepretendē uz konkrētā tulkojuma oriģināla lomu (tās ņemtas galvenokārt no mūsdienu avotiem, jo tulkojumu oriģināli nav vairs pieejami un

veides nosacījumu ietekmē un absolūti droši liecina par šī pamatmodeļa eksistenci valodā. Ignorējot pārveidotās struktūras, dažkārt nebūtu iespējams ilustrēt attiecīgo FVG modeļi vispār.

dažkārt nav pat zināmi¹, turklāt tulkojums ne vienmēr izdarīts no vācu valodas); savukārt vārdnīcās dotie ekvivalenti parasti atspoguļo doto FVG kontekstuālo jēgu, nevis iekšējo struktūru. Šie materiāli ir noderīgi pirmām kārtām vecāko tekstu piemēru jēgas izpratnei, kas neizstrādātās ortogrāfijas un morfoloģijas un senatnīgās leksikas dēļ bieži nav konstatējama bez papildu paskaidrojumiem, kā arī vārdnīcās doto, parasti izolēto savienojumu homonīmijas resp. to nozīmes un struktūras dažādas interpretācijas novēršanai. Turklāt šie materiāli, kopumā ņemti, zināmā mērā liecina par FVG vietu latviešu valodas sinonīmisko izteiksmes līdzekļu vidū, kā arī par konkrētu FVG apzīmēto jēdzienu izteikšanas iespējām abās valodās, līdz ar to ļaujot spriest par eventuālo vācu valodas FVG sistēmas principiālo ietekmi uz atbilstošas struktūras savienojumu veidošanu veclatviešu rakstos vispār.

Eventuālo veclatviešu rakstu valodas FVG izdalīšanas un norobežošanas kritēriji disertācijā izriet no fakta, ka FVG kā vienota parādība latviešu valodniecībā līdz šim nav izdalīta, atkarībā no savienojumu leksikalizācijas pakāpes atbilstošās struktūras uzskatītas vai nu par brīviem vārdu savienojumiem resp. patstāvīgiem teikuma locekļiem, vai par frazeologizētām vienībām. Līdz ar to šajā pētījumā bija iespējams izdarīt tikai aptuvenu sākotnējo atlasī, t.i., FVG norobežo-

¹ Ar šifru Geff. dotās vlv. atbilstmes latviešu teksta piemēriem no garīgo dziesmu krājuma *Vndeudsche Psalmen ...*, Mitau, Hamburg, 1886 (piemēri ar šifru Ps. 1587) ir vienīgās, ko droši var uzskatīt par latviskā tulkojuma oriģinālu (sk. Ps. 1587, XXVI lpp.).

šanu no brīvajiem vārdu savienojumiem un frazeologismiem, tikai pēc iepriekš aplūkotajām pašām vispārīgākajām visām FVG obligātajām pazīmēm (šis process disertācijā nav atspoguļots, tikai dažos gadījumos dots eksplicīts konkrētu FVG kvalifikācijas pamatojums). Precīzāka FVG norobežošana izdarāma tikai tālākā pētījumu stadijā, pēc pilnīgākas un kompleksākas latviešu valodas FVG īpašību noskaidrošanas. Sakarā ar disertācijas galveno, praktisko mērķi ārpus pētījumu loka atstāta arī visa pārējā plašā FVG problemātika, kas būtu pētāma teorētiskā un sistēmiskā aspektā: latviešu valodas FVG komponentu morfoloģiskie tipi, FVG iekšējā un ārējā valence, FV sistēmiskās attieksmes (opozīcijas un sinonīmija), FVG un atbilstošo vienvārda apzīmējumu nozīmes atšķirības, semantiskā un funkcionālā specializācija, FVG un frazeoloģijas attieksmes utt. (sk. piem., Helbig 1979); šos pētījumus lietderīgāk izdarīt mūsdienu valodas materiālā.

Disertācijā tika izvirzīts arī papildu mērķis, kas saistās ar diahronisko aspektu: iespēju robežās fiksēt atsevišķu modeļu un konkrētu FVG varbūtējo eksistenci runātajā latviešu valodā jau pirms veclatviešu rakstu valodas perioda, lai izveidotu pamatu eventuālam analogisku mūsdienu valodas savienojumu vērtējumam no cilmes un tālāk no valodas kultūras viendokļa. Šai nolūkā katra FV varianta apskata beigās minēti K.Milenbaha un J.Endzelīna "Latviešu valodas vārdnīcā" konstatētie FVG struktūrai atbilstošie savienojumi no folkloras piemēriem, kas gan nevar būt absolūts kritērijs (jo arī folklorā, sevišķi prozas žanros, nav absolūti brīva no citvalodu ietekmes), tomēr varētu balstīt pieņēmumu par kāda modeļa vai konkrētas FVG latvisko izcelsmi. Salīdzinājumam minēti arī

piemēri no Latviešu literārās valodas vārdnīcā fiksētajiem FVG struktūrai atbilstošajiem savienojumiem ar attiecīgo FV.

Disertācijā izveidotā provizoriskā FVG apraksta sistēma, domājams, varētu tikt izmantota par pamatu pilnīgākas sistēmas izveidei mūsdienu materiāla pētīšanas vajadzībām. Pats FVG izdalīšanas fakts, kā arī iegūtie secinājumi par konkrētām FVG resp. to semantiku varētu sekmēt attiecīgo savienojumu un funkcionālo verbu adekvātāku leksikogrāfisko aprakstu (attiecinot verbu funkcionālo lietojumu uz patstāvīgām nozīmēm, nereti tiek iegūti neadekvāti vai tīri gramatiski nozīmju formulējumi). Atzinumi par FVG modeļu un konkrētu savienojumu eventuālo izcelsmi varētu noderēt par palīgfaktoru šo un citu FVG vērtējumam mūsdienās no valodas kultūras viedokļa. Pētījumā fiksētais materiāls daļēji izmantojams arī par pamatu verbūtējiem attiecīgo vācu un latviešu valodas parādību sastatījumiem.

I. DURATĪVIE FUNKCIONĀLIE VERBI

Duratīvie funkcionālie verbi pastiprina vai aktualizē predikatīvā substantīva duratīvo aspektu, resp., izsaka substantīva apzīmētās darbības, norises vai stāvokļa atrašanos to realizācijas vidusfāzē¹, neietverot norādes par jebkādu gradāciju, robežu vai rezultativumu, un paši var apzīmēt darbību vai aktīvu norisi (piem., darīt teikumos ar sintaktisko subjektu aģenta vai norises cēloņa semantiskajā funkcijā), pasīvu norisi (baudīt) un stāvokli (būt), tāpēc duratīvo FV veidotie savienojumi resp. analītiskie predikāti ir viskomplicētākie to komponentu savstarpējo semantisko attiecsmju ziņā. Atkarībā no FV un predikatīvā substantīva semantikas resp. aktuālās nozīmes konkrētajā lietojumā veidojas FVG ar darbības, aktīvas vai pasīvas norises vai stāvokļa nozīmi.

darīt, (darīt, izdarīt); sal. v. tun, machen, (aus)üben,
leisten u.c.

Duratīvais funkcionālais verbs darīt (izdarīt) resp. FV darīt duratīvais funkcionāli semantiskais variants balstās uz pilnnozīmes verba darīt divvērtīgo leksiski semantisko variantu ar subjekta un akuzatīvobjekta valenci (kāds dara ko) un veclatviešu tekstos veido FVG ar d a r b ī b a s nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu a k u z a t ī v ā.

¹ Līdzīgi no fāzes viedokļa tiek formulēts arī krievu valodas verbu nepabeigtais aspekts (sk. Bondarko 1983, 118-122).

Latviešu valodā verba darīt plašā polisēmija (it īpaši nozīme 'realizēt (kādu procesu tā veselumā, pabeigtībā)', kas aktualizē darbības nozīmes substantīvam rezultatīvuma aspektu un liek to uztvert kā objektu ar rezultāta semantisko funkciju) un universālā darbības apzīmējuma aizstājēja funkcija¹ nosaka to, ka daudzos gadījumos tā viennozīmīgs traktējums (pilnnozīmes verbs vai funkcionālais verbs) pat konkrētā kontekstā ir problemātisks². Bez pietiekama konteksta nereti ir arī grūti noteikt, vai darīt jāsaprot duratīvā vai kauzativā nozīmē (piem., darīt smieklus = 'smieties'? 'smīdināt?'). Visdrošāk funkcionālais lietojums duratīvā nozīmē verbam darīt atzīstams savienojumā ar substantīviem, kuru leksiskā nozīme neietver rezultatīvo aspektu (parasti šie substantīvi izsaka konkrētas darbības raksturojumu, vērtējumu pēc kādas pazīmes, piem., blēņas, palaidnība(s)) vai kuriem procesuālo aspektu balsta morfoloģiskā forma (piem., atvasinājumi ar -šana pro-

¹ Sal. vācu valodas verbu tun un machen kvalificējumu "Pro"-Verben (Grundzüge 1981, 438; Helbig / Buscha 1987, 350).

² Līdzīgu apsvērumu dēļ analogisku vācu valodas verba machen savienojumu sakarā izteikts priekšlikums sintaktiskās struktūras līmenī visos gadījumos uzskatīt procesuālo substantīvu par objektu, kaut arī teikuma semantiskajā struktūrā tam saglabājas predikāta funkcija (Tarvainen 1987, 198); taču latviešu valodā, kur iespējams aktualizēt savienojuma rezultatīvo aspektu, pievienojot verbam priedēkli, bezpriedēkļa formai tomēr dominē funkcionālā verba ieziemes.

cesuālā nozīmē).

Minēto verba darīt semantisko īpatnību dēļ tam nepiemīt pārējiem FV raksturīgā semantiskā aspekta specializācijas pakāpe un stilistiskās potences¹, un mūsdienu valodā duratīvais FV darīt vairs nav produktīvs; samērā aktīvi ir tikai savienojumi ar dažiem vērtējošiem substantīviem (piem., darīt blēnas), bet savienojumi ar tiešiem darbību apzīmējumiem (darīt smieklus, smiešanos u.tml.) mūsdienās, šķiet, iedomājami vienīgi īpašos funkcionāli vai stilistiski specifiskos kontekstos, piem., dzejā. Latviešu rakstu valodas veidošanās sākuma posmā duratīvais FV darīt, iespējams, izmantots neitrālā funkcijā jebkuras darbības izteikšanai analītiskā sintaktiskā formā vienvārda apzīmējuma trūkuma vai nezināšanas dēļ, bet vēlāk attiecīgās FVG aizstātas ar pilnnozīmes vārdiem vai citu, semantiski diferencētāku FV veidotiem savienojumiem.

FVG ar duratīvo darīt, dažkārt ar substantīvu, kam tikai kontekstā konstatējama procesuālā nozīme, sastopamas 16. un 17.gs. tekstos, epizodiski vēl arī 18.gs. sākumā.

Thas [= Dievs] darr warre ['varas darbus'] ar szouwe Elke .. Ps. 1587, 38. (Sal. He öuet gewalt mith synem arme .. Geff. 92.) Stendera vārdnīcā arī savienojums ar atributīvās vārdkopas izmantojumu Gewalt thun, warras darbu darriht Stend. 1789, 285² un līdzīgas struktūras savienojums morden, slep-

¹ Analogisks atzinums izteikts arī par vācu valodas funkcionālajiem vārdiem tun un machen (sk. Polenz 1963, 16).

² Ciparu indekss pie lappuses numura lietots gadījumos, kad viens sējums ar kopēju nosaukumu satur vairākas daļas (nodaļas, grāmatas), kas dotas katra ar savu leppušu numerā-

peni nokaut, slepkawa darbu darriht, kautin kaut 418₂.

das Kind macht viel gelachter / tasz Bährns dauds smeeklus darra. Manc. Phras. 1638, 254. Spriežot pēc paša Manceļa dotās vāciskās atbilstmes, FV darit šeit drīzāk duratīvā nekā kauzātīvā nozīmē, t.i., savienojuma nozīme ir 'smieties', nevis 'smīdināt, uzjautrināt'. Tāpat arī Smeeklas darriht, ein Gelächter machen Langijs 1685, 270.

Tawa Mehle dzennahs pehc Nelaimibas .. un darra Wiltibu /'viltus darbus', resp., melo, krāpj/. Dāv.dz. LII 4, Bīb. 1689, 1066₁. (Sal. Auf Verderben geht deine Zunge .., du Ränkeschmied! HS 688₁.) Stendera vārdnīcā doti arī līdzīgas nozīmes savienojumi ar substantīvu citā leksiskā realizējumā: Betrug spielen, wiltu darriht Stend. 1789, 133₂ un listige Ränke brauchen, skohlas darriht 395₂ (sal. "skohla .. im pl. heiszts abusive listige Ränke" turpat, 270-271₁).

DEews .. Darra ar Noü weenu Derribu .. 1.Moz. IX, Bīb. 1689, 14₁. Šajā teikumā prepozicionālais savienojums ir savstarpīgas darbības obligātā plurālā semantiskā subjekta sintaktiskās realizācijas variants un pieder pie substantīva valences.

Kad wihrs ar seewu kildu darra, Tee irraid assins-grehcneeki. Neredz. Indr. 1806, 16.

17.-18.gs. vārdnīcās minēts vēl savienojums empörung anrichten / dumpi darriet / eesahkt Manc. Lettus 1638, 53; Empörung anrichten, dumpi celt, -- darriht, -- eesahkt Stend.

ciju; piem., Bībeles 1689.g. izdevumā - Vecā derība (indekss 1), Praviešu grāmatas (indekss 2), Apokrifi (indekss 3) un Jaunā derība (indekss 4).

1789, 206₂, kas ir homonīmisks ar pilnnozīmes verba un objekta savienojumu, jo verbs tajā var nozīmēt gan procesa sagatavošanu un izraisīšanu (patstāvīgā nozīme ar akuzatīvobjektu rezultāta semantiskajā funkcijā), gan tā realizācijas gaitu; šo homonīmiju nenovērš arī ne sastatījums ar līdzīgi polisēmisko vācu valodas verbu anrichten, ne paralēli dotie latviskie varianti, kas teorētiski var būt gan tās pašas, gan citas nozīmes atveidojumi. Stendera vārdnīcā vēl die Lust büssen, kahribu isdarriht lihdz reebšanu Stend. 1789, 163₂ (šajā piemērā FV priedēklis aspektuālā ziņā ir nefunkcionāls), sein Amt treiben, das Amt führen, sawu ammatu darriht, ammatu wal-kaht, (nicht dziht) 32₂ un Unterscheid halten, machen, at-schķirschanu darriht. Bibl. 627. (pēdējā savienojuma veidotā teikumā bāzes verba atšķirt obligātās valences elements - akuzatīvobjekts realizējas predikatīvā substantīva obligātā ģenitīvatribūta pozīcijā).

ME I 441 minēti aplūkojamam FVG modelim atbilstoši savienojumi darīt brīnumus, vareņus darbus, varas darbus, ērmus, blēņas (bez avota norādes).

vest₁ (vest, izvest); sal. v. (aus)führen

Duratīvais funkcionālais verbs vest (izvest) resp. FV vest duratīvais funkcionāli semantiskais variants potenciāli veido FVG ar d a r b ī b a s nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu a k u z a t ī v ā. Šim modelim var saskatīt pamatojumu pilnnozīmes verba vest divvērtīgajā leksiski semantiskajā variantā '(an)führen, leiten' ar subjekta un akuzatīvobjekta valenci (kāds ved ko). Salīdzinājumā ar pilnīgi desemantizēto darīt konstatējams, ka FV vest bez sēmām 'darbība'

un 'durativitāte' satur arī papildu semantiskās pazīmes, kas izriet no tā tiešās nozīmes: 'subjekta personiska līdzdalība darbības norisē' un 'darbības nepārtrauktība, mērķtiecība', tāpēc tas veido savienojumus ar ierobežotu, šīm pazīmēm atbilstošu leksēmu loku.

Veclatviešu tekstos duratīvais FV vest resp. izvest konstatēts tikai vienreiz 16.gs. avotā:

Katters tu esze tam Thewam lydctz / Iswedde to Karye exkan Mesze / Ka touwe muszige dewige speex / Exkan mums to waye Messe vsthur. Ps. 1587, 34. (Sal. .. vöre hen vth den strydt ym flesche .. Geff. 114.)

Līdzīgu piemēru trūkums veclatviešu tekstos ir diezgan pārsteidzošs, jo analogi savienojumi (piem., ein Gespräch, einen Kampf führen) ir populāri vācu valodā, sastopami arī mūsdienu latviešu valodā, piem., (iz)vest pārrunas, izvest propagandu, vest sarunas (pēdējais dots arī LLVV VII₁ 258 ar norādi par lietojumu starptautisko attiecību sfērā; K.Karuļa vārdsavienojumu sarakstā (Karulis 1979, 208) bez šādas norādes, bet ar atbilstošu piemēru), vest (kādu) dzīvi (dots arī K.Karuļa sarakstā (Karulis 1979, 208) ar norādi "novecojis"), un eksistējuši arī senāk runātajā latviešu valodā: sal. "karu vest od. karuot, Krieg führen" ar norādi par lietojumu tautasdziesmās ME II 166, līdzīgas struktūras savienojumus vest valodīpu un vest danci ar ilustrāciju no tautasdziesmām ME IV 544; pēdējais savienojums gan ME skaidrots ar 'einen Tanz anführen', t.i., kā pilnnozīmes verba lietojums, taču plašāks ME citētās dziesmas konteksts (sal. .. Vāverīte .. Ar meitām danci veda; Ar puīšiem vien neveda .., var. Ar puīšiem nedancoja .. / Ar puīšiem ienaidē ..) liecina par FVG atbilstošu

savienojuma semantisko struktūru resp. nozīmi 'dancot'.

Domājams, ka duratīvā FV (iz)vest nepopularitāte veclatviešu rakstu valodā skaidrojama ar apzinātu normatīvo darbību, kas attiecībā uz šo verbu aplūkojamā posma valodnieciskajā literatūrā gan tieši neatspoguļojas, taču zīmīgs ir fakts, ka nevienu savienojumu ar duratīvo vest nav izdevies atrast 17.-19.gs. vārdnīcās; iespējams, ka konkrētas eventuālās FVG, kas, protams, varēja veidoties tikai kā leksiskie kalki no vācu valodas, uzskatītas par nevēlamām līdzīgi savienojumiem ar dzīt (sk. 28.-32.lpp.), kaut arī pats modelis, gan ne visai produktīvs, varētu tikt atzīts par latvisku.

Mūsdienās pret savienojumiem ar duratīvo (iz)vest vērsta kritika, gan bez eksplīcītas argumentācijas (sk., piem., Birziņa 1966, 67-68; Ahero 1967, 13; Rozenbergs 1971, 22), objektīvi pamatojama, pirmkārt, ar strukturāliem faktoriem, t.i., ar kāda semantiskā nosacījuma ignorēšanu konkrētos savienojumos vai to lietojumā (piem., nepiemērota subjekta izvēli), parasti - ar FV priedēkļformas lietojumu savienojumā ar predikatīvo substantīvu, kura nozīmē ietilpst potenciāls robežas semantiskais komponents (piem., izvest reformas, sapulci, pasākumu); šī objektīvi ierobežotā procesa kontekstā verba priedēklim aktualizējas perfektivējošā funkcija un savukārt verba priedēkļa ietekmē substantīvam - procesa kā laikā nedalāma, pabeigta veseluma aspekts, un savienojuma duratīvā nozīme nevar realizēties, līdz ar to izvest zaudē funkcionālā verba pazīmes un kļūst vienkārši par kontekstam neadekvāti lietotu pilnnozīmes verbu (strukturāli korektos savienojumos ar tīri procesuāliem substantīviem kā citētajā teikumā FV priedēkļa iz- perfektivējošā funkcija neitralizē-

jas); otrkārt, ar stilistiskiem faktoriem: vairums šī modeļa savienojumu veidoti ar substantīviem, kas pieder pie noteikta funkcionāli ierobežota leksikas slāņa - oficiālajā un lietišķajā sfērā bieži lietotiem terminiem - un kļuvuši par šabloniem jeb t.s. kancelejismiem, pret kuriem attieksme no valodas kultūras viedokļa ir izteikti negatīva.

nest₁ (nest, nonest)

Duratīvais funkcionālais verbs nest (nonest) resp. funkcionālā verba nest duratīvais funkcionāli semantiskais variants potenciāli veido FVG ar d a r b ī b a s nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu a k u z a t ī v ā.

Par funkcionālo verbu nest gan duratīvā, gan kauzativā nozīmē latviešu valodā var runāt tikai nosacīti (sk. arī 105.lpp.). ME dotais materiāls (jeb pareizāk - materiāla trūkums) ļauj secināt, ka šī verba funkcionālais lietojums savienojumos ar darbības nozīmi arī senāk nav bijis latviešu valodai raksturīgs (tāpat kā tragen darbības nozīmē vācu valodā)¹. Tas varētu būt izskaidrojams, pirmkārt, ar šī polisē-

¹ Izolētais latviešu valodas savienojums (kalks) nest atbildību u.c. eventuāli veidojumi ar stāvokļa nozīmi disertācijā uzskatīti par verba patstāvīgās nozīmes realizācijām. Atbilstošais vācu valodas verbs tragen veido stabilus savienojumus ar stāvokļa nozīmi (Verantwortung tragen u.tml.), kuri parasti tiek iekļauti FVG kategorijā, - sk., piem., Helbig 1979, 281, Sommerfeldt 1980, 295, Grundzüge 1981, 437 u.c. Darbības nozīmes FVG avotos, kur vienkopus reģistrēti izplatītākie tragen veidotie stabilie savienojumi (piem., VW 97, KVL 271, DRW III 326), nav fiksētas.

miskā verba plašajām semantiskajām potencēm, kas ļauj iekļaut gandrīz jebkuru lietojumu tā patstāvīgo nozīmju sistēmā, otrkārt, ar nest pamatnozīmē ietilpstošo šauri specifiskā pārvietošanas veida sēmu (sal. ar vispārīgāko vest), kuras pēdas saglabājas arī funkcionālā lietojumā un verba savienojumā ar abstraktas nozīmes substantīvu (ja kontekstā verbu nav iespējams traktēt patstāvīgā - tiešā vai metaforiskā - nozīmē) rada semantiskās neatbilstības iespaidu (sal. arī tālāk citēto veclatviešu teksta piemēru).

Veclatviešu tekstos izdevies konstatēt tikai vienu savienojumu, kura ietvaros konkrētajā kontekstā verbam nest ir nepārprotama duratīvā FV nozīme:

Isglahb to / kam Netaisniba noteek no ta Netaisna Rohkas / un lai tawa Sirds ne bailojahs / kad tew Teesa janess. Zīr. IV 9, Bib. 1689, 84₃. (Sal. .. ein gerechtes Gericht sei dir nicht widerwärtig. Bib. 787₁.)

Šis savienojums atspoguļots arī 17.-18.gs. vārdnīcās: Teessaht, Teess' turräht (tees nest), richten, urtheilen, Gericht halten, begehen .. Nhe-teessahts (kam wähl Teess' nhewa nonest) unverurtheilet Langijs 1685, 307; teesu nest, Recht sprechen Lange 1773, 345; Stendera vārdnīcā teesu nest ar ekvivalentiem das Rect oder Urtheil sprechen Stend. 1789, 180₁, teesu spreest, Recht sprechen 315₁ un gerichtlich urtheilen, teesu spreest 633₂.

Arī ME II 734 fiksēts savienojums tiesas, tiesu nest, kur tas ilustrēts ar teutas mīklu mazs mazs vīriņš par pasauli tiesas nes, tātad tas acīmredzot veidojies pašā latviešu valodā. Tomēr, kā jau teikts šī darba ievadā, vārdu savienojumu iekšējā struktūra nepietiekamā kontekstā ne vienmēr ir

atšifrējama (it sevišķi, ja tiem valodā nav strukturālu analogu), bet vārdnīcās dotie skaidrojumi resp. ekvivalenti, kas izsaka savienojuma aktuālo jēgu, principā nevar pretendēt uz to struktūras adekvātu atveidojumu. Tāpēc šī polisēmisku vārdu savienojuma faktiskā struktūra arī vārdnīcu materiālā nav droši atšifrējama un tā statuss nav nosakāms; ņemot vērā tā izolētību latviešu valodā, nest šeit drīzāk jāvērtē kā patstāvīgas (pārnestas) nozīmes verbs (sal. arī minētā savienojuma skaidrojumu ME 'Recht bringen'), bet citētajā Bībeles tekstā - par tā okazionālu lietojumu funkcionālā verba statusā. Vēl lielākā mērā teiktais attiecināms uz otru eventuālo nest funkcionālo lietojumu savienojumā mēli / mēles nest (sal. mēle(s) 4. nozīmi 'das Gerede, Geschwätz, die Klatscherei, Verleumdung' ME II 614), kurš konstatēts tikai vārdnīcās un kura ekvivalenti izolētā pozīcijā pieļauj dažādu savienojuma struktūras traktējumu: Meerlin sagē / mehles nest / tehrzeit Manc. Lettus 1638, 122; Mähles nest, Mährlein sagen Langijs 1685, 151; mehli nest, Avisen tragen Lange 1773, 190, Briefgen tragen, d.i. verplaudern, mehli nest Stend. 1789, 156₂ un einem etwas zu Ohren tragen, mehli nest turpat, 444₂; tāpat arī fiksējumā mēles iznest / taisīt, mēli nest 'böse Gerüchte verbreiten' ME II 614 (sal. arī teicienu iznēsāt tenkas).

dzīt; sal. v. (be)treiben, führen, tun, machen

Funkcionālais verbs dzīt aplūkotajā veclatviešu tekstu materiālā sastopams tikai duratīvajā variantā (gaidāmais kauzatīvais variants nav konstatēts). Tas veido d a r b i b e s nozīmes FVG, piesaistot predikatīvo substantīvu a k u z a -

t ī v ā. Funkcionālā lietojumā tas satur semantiskos papildkomponentus 'augsta darbības intensitāte, regularitāte' un (domājams, kā refleksu no pamatnozīmes tipiskā saistījuma ar nedzīvu vai nesaprātīgu objektu) arī 'negatīvi vērtējama vai mazvērtīga darbība', tāpēc dzīt strukturāli korekti veidotos savienojumos piesaista predikatīvā substantīva pozīcijā galvenokārt vispārinātus regulāru nodarbību apzīmējumus, kas atšķirībā no šai ziņā brīvākā v. treiben (sal. Studien, Handwerk treiben) parasti izsaka nosodāmu tieksmju realizāciju vai vieglprātīgu, nenopietnu darbību, un šādā lietojumā vismaz mūsdienās ieguvis pejoratīvu vai ironisku stilistisko nokrāsu, kas tālāk tiek pārnesta arī uz neitrāla vai pozitīva satura substantīviem (sal. dzīt amatu, politiku).

Vecletviešu tekstos un 17.-18.gs. vārdnīcās konstatētājās FVG ar dzīt pats verbs vēl acīmredzot lietots neitrālā nozīmē.

Ka Sunnsz to iszwembtu attkall ry / tha gir tasz Jegkis kasz sawu Jegkibu dzānn. Manc.Sprüche XXVI 11, 1637, 502. Ka Suns sawu Wehmecli atkaļ eerihj / tà patt dzen tas Geķķis atkaļ sawu Geķķibu. Zāl. XXVI 11, Bib. 1689, 1196₁, tāpat¹ Bib. 1739, 720₁. (Sal. .. so ist der Tor, der seine Torheit wiederholt. HS 796₁; arī: .. tā rīkojas arī nejēga, bez mitas atkārtodams to pašu muļķību. Bib. 1965, 701.)

Nahc / lai mehs papillam Kahribu dzennam lihdz rihtem / lai mehs Mihlestibâ lihgsmojamees. Zāl. VII 18, Bib. 1689,

¹ Norāde tāpat (parasti pie atsaucēm uz Bībeles tekstiem) nozīmē, ka citētais teksts norādītajos avotos atšķiras tikai ar pareizrakstību.

1167₁, tāpat Bīb. 1739, 704₁. (Sal. Komm, wir wollen uns an Wollust berauschen bis zum Morgen .. HS 773₁; arī: Nahtz / mehsz ghribbam lieds pillam meeszloteesz / liedspatt Rietam .. Manc. Sprüche 1637, 438 (miesloties 'sich fleischlich vermischen' ME II 655).)

Tu dohdees ar tawu Mutti us ļaunu / un tawa Mehle Wiltibu dzenn. Dāv.dz. L 20, Bīb. 1689, 1065₁. (Sal. .. deine Zunge flicht Betrug. HS 686₁; .. deine Zunge stiftet Betrug an. Bib. 649₁; arī: .. tu apmelo savas mātes dēlu. Bīb. 1965, 626.)

Ne-ļauj man greh-ku dar-bus dziht Bet deewu al-la-zchin at-ziht. Volfs A Be Ce 1790 /b.lpp./.

Kurru sauc suppu dakteri? Kas scho augstu leelu gudribu, no cilwehku meesas .. labbi ne proht .. un kam no waldinee-keem brihwibas newaid scho augstu ammatu dziht. Stobe Vesel. gr. 1795, 66.

Labbak dantschus greezcham, Ne kà kaktâ spreezcham, Blehpu-jaktes dziht .. Neredz. Indr. 1806, 32.

Stendera vārdnicā vēl: blehdibu dziht, Schelmerey treiben Stend. 1789, 51₁, savienojums FVG neraksturīgā, faktiski nekorektā realizācijā (ar nenoteikta procesa apzīmējumu), kas šeit attaisnojams ar leksikogrāfiskiem faktoriem: sich einer Sache annehmen, par ko gahdaht, kahdu leetu tikkuschi dziht turpāt, 46₂ un maucibu dziht, Hurerey treiben. Bibl. 51₁; Manceļa vārdnicā šī FVG neperādās, taču ir nekorekti darināts atvasinājums Hurer / Mauceneex / Mauko-dzinneis Manc. Lettus 1638, 95.

Pēdējais no minētajiem dzit veidotajiem savienojumiem visu FVG vidū ievērojams ar to, ka tas ir gandrīz vienīgais

vārdu savienojums vispār, par resp. pret kuru veclatviešu valodnieciskajos avotos (attiecīgajos vārdnīcu šķirkļos) izteikti eksplīcīti normatīvi spriedumi, kas būtībā attiecināmi uz visu duratīvā dzīt veidoto modeli. Tā, piem., Stenders raksta: "maucibu dziht, wird fälschlich für Hurerey treiben gebraucht, weil dziht, treiben, jagen, verjagen bedeutet" Stend. 1789, 157₁ un (izņemot jau citēto aplūkojamā vārdu savienojuma atspoguļojumu ar norādi Bibl.) praktiski realizē šo attieksmi pret minēto dzīt lietojumu, vācu valodas FVG ar treiben atveidošanai izmantojot citus līdzekļus: Hurerey treiben, ar mauku pihtees turpat, 340₂; Geckerey treiben, gekkotees, nerrotees 266₂; sein Amt treiben, das Amt führen, sawu ammatu darriht, ammatu walkaht (nicht dziht) 32₂. Langes vārdnīcā: "aber NB. maucibu dziht, ist ein aberteürlichen Germanismus, heist grad das Gegenteil: Hurerey wegtreiben" Lange 1773, 89; līdzīgi arī Ulm. 58. Vispārējo attieksmi pret dzīt kā vācu FV treiben atbilstmi rāda arī analogas struktūras ekvivalentu trūkums attiecīgajiem vācu valodas savienojumiem vārdnīcās, piem., kurtzweil treiben / smaidiet Manc. Lettus 1638, 109; Jacktäht, spielen. it. Muthwillen treiben Langijs 1685, 88; gekoht und gekotees .., gecken, haseliren, Narrethei treiben Ulm. 73, vai pašu vācu valodas FVG trūkums šķirkļos, kur tie būtu gaidāmi.

Jādomā, ka tieši šis nesaudzīgās cīņas rezultātā savienojumi ar duratīvo dzīt nav spējuši nostiprināties latviešu valodā un līdz mūsdienām saglabājies laikam tikai pilnīgi leksikalizētais un emocionālo ekspresiju gandrīz zaudējušais dzīt jokus (dots arī LLVV II 463 ar norādi par lietojumu sarunvalodā). Šķiet, ka pati latviešu valodas verba dzīt nozīm-

ju sistēma ir atvērta abstraktām nozīmēm, arī divvērtīgiem leksiski semantiskajiem variantiem, kas varētu kļūt par pamatu verba duratīvā funkcionālā lietojuma attīstībai (sk. ME I 558 šķirkli dzīt, it īpaši l.h nozīmi 'fröhnen, sich hingeben, etwas zu erlangen suchen' ar piemēriem dzīt (vecu) ieradumu un dzīt kārumus no tautasdziesmām, un to pašu dzīt kārumu(s) no tautasdziesmas, kas ME II 202 jau skaidrots nepārprotami ar 'der Lüsterheit fröhnen'; šie piemēri jau ilustrē dzīt lietojumu (domājams, vēl okazionālu) funkcionālā verba statusā). Turklāt sākumā minētās FV dzīt semantiskās īpatnības potenciāli dara to par ļoti efektīgu, varbūt pat vienkāršrunas līmeņa izteiksmes līdzekli (sal. dzīt politiku), bet barbarisma statuss pats par sevi nav principiāls šķērslis attiecīgo FVG kā leksisku vienību aizgūšanai (dažkārt tas var tieši sekmēt stilistiski motivētu aizgūšanu - sk., piem., Ullmann 1972, 94-95).

ciest; sal. v. (er)leiden

Duratīvais funkcionālais verbs ciest veido FVG ar p a s i v a s n o r i s e s nozīmi, pievienojot predikatīvo substantīvu a k u z a t ī v ā. Teikuma sintaktiskais subjekts ir pacienta semantiskajā funkcijā, bet predikatīvā substantīva nozīmē implicētās aktīvās darbības (norises izraisītājas) subjekta (agenta) apzīmējums teikuma modelī neietilpst; šādā konstrukcijā tas arī parasti nav aktuāls un teikuma sintaktiskajā struktūrā vispār neparādās, bet, ja šis apzīmējums tiek dots, tas ieņem predikatīvā substantīva atribūta vai brīvi pievienojama ārpusmodeļa komponenta pozīciju (piem., viņš cieta zobgalības [no kolēģu puses]).

FV ciest veidoto FVG pasīvā nozīme izriet no pilnnozīmes verba semantikas, kas paredz subjektam norises vai stāvokļa izjutēja semantisko funkciju, t.i., pasīvu lomū notikumā. FVG neveido substantīvi, kuru aktuālā nozīme neparedz aktīvu darbību kā norises izraisītāju; savienojumos ar šādiem substantīviem ciest uzskatāms par pilnnozīmes verbu (ciest neveiksmi). No pilnnozīmes verba nozīmes izriet arī FV ciest papildu semantiskā pazīme 'negatīvi vērtējama, nepatīkama norise'.

FV ciest veclatviešu tekstos konstatēts tikai 16.gs.

avotos:

.. Jesus Christus .. gir par mannems Greekems to rücke Nawe czetis ['tīcis nonāvēts'] .. py to kruise koke. Enh.
1586, 22. .. tas [= Jēzus] mums dselix grib buet / cour scouwe schwete Nawe .. kattre Dews par mums gir cetis .. Cat.
1585, 311.

.. dselige gir the / kattre tur polgaschen ceet ['tiek pulgoti'] no pusses taes taisnības ['taisnības dēļ'] .. Cat.
1585, 281. (Sal. .. die um der Gerechtigkeit willen verfolgt werden .. HS 5₂.)

KVnx Jcsu [= Jesu] Christ .. Katters tu ezete [= czete] Mokes vnde Mhedischen ['tīec mocīts un mēdīts'] .. Ps. 1587, 69. Paralēlais lietojums ar substantīvu mēdišana ļauj pieņemt, ka mokas šeit = 'mocīšana, mocības' (nozīmē 'mokas, sāpes' šis substantīvs FVG neveido un kvalificējams kā objekts pie pilnnozīmes sajūtu verba).

Vārdnīcās vēl: straff leiden / sohribu ceest Manc. Lettus 1638, 177; Sohrib' ceest, die Straffe leiden Langijs 1685, 274; Strafe leiden, sohribu, strahpes ceest Stend. 1789, 566₂. Stendera vārdnīcā arī savienojumi ar vairākām

leksēmām, kam šādā lietojumā ir praktiski identa nozīme ('kaitējums, pāridarījums'): netaisnibu ceest, Unrecht leiden Stend. 1789, 366₁, sich vervortheilen lassen, wainu, netaisnibu ceest 659₂ (sal. "waina, Schuld .. it. Schade" turpat, 341₁), Schaden leiden, skahdi ceest 496₂, wer den Schaden hat darf vor Spott nicht sorgen, kas to skahdi ceesch wehl is-smeets tohp 551₂.

ME I 395 šķirkli ciest šāds lietojums nav atspoguļots, taču mūsdienās modelis ir aktīvs; sal. arī LLVV II 180 šķirkli ciest blakus patstāvīgu nozīmju realizācijām dotos FVG struktūrai atbilstošos savienojumus (2. un 3. nozīmes ietvaros): ciest kaunu, pazemošanu, sakāvi, zaudējumu.

baudīt; sal. v. genießen, erleiden

Duratīvais funkcionālais verbs baudīt veclatviešu tekstos veido FVG ar p a s ī v a s n o r i s e s nozīmi, pievienojot predikatīvo substantīvu a k u z a t ī v ā. Teikuma sintaktiskais subjekts ir psihiska vai fiziska procesa izjutēja semantiskajā funkcijā.

16.-18.gs. tekstos sastopamas FVG ar negatīvas nozīmes predikatīvo substantīvu:

KVnxs Jesu Christe / es luedse teuw .. cour touwe ruckte ceschen / kattre tu no mannes puesses boudis es ['esi']. Cat. 1585, 298.

.. Kas manne wārde thur / vnd titcz exkan man / Tas .. to Nawe muszam nhe boudys .. Ps. 1587, 70. Ja kasz mannu Wahrdu turr / tasz to Nahwu muhzchsm nhe baudies. Manc. Post. 1654, I 340. (Sal. .. wird er in Ewigkeit den Tod nicht sehen / schmecken. HS 144₂; .. wird er auf ewig den Tod nicht

schauen / erleiden. Bib. 118₂; sal. arī atbilstošā teksta tulkojumu Bibelē: .. tas to Nahwi muhzcham ne redzesh. Jāņa VIII 51, Bib. 1689, 203₄, tāpat Bib. 1739, 137₃.) Citti no teem kas scheju stahw / to Nahwi ne baudihs .. Mat. XVI 28, Bib. 1689, 37₄, tāpat Bib. 1739, 28₃. (Sal. .. die den Tod nicht schmecken werden .. HS 26₂; .. werden einige den Tod nicht erleiden .. Bib. 23₂.)

Vārdnīcu materiālā šāds lietojums konstatēts tikai vienreiz: Gruhtibas baudiht, Schweres erleiden Ulm. 27.

Tikai vēlākā perioda tekstos epizodiski sastopams FV baudīt lietojums savienojumā ar pozitīvas nozīmes predikstīvo substantīvu. Šādas FVG izolētā pozīcijā var būt homonīmas ar aktīvas emocionāli intelektuālas darbības nozīmes verba un objekta savienojumiem, tāpēc verba funkcionālajam lietojumam un tā identifikācijai nepieciešams konteksta atbalsts, kas aktualizē sintaktiskā subjekta pasīvo lomu:

Lai namma-tehws ar saimi, Wihrs, seew' un behrniņi, Ikketris bauda laimi, Lai mihļahs kaimiņi. Neredz. Indr. 1806, 27. Tee ne sawihst eeksch kauna, Kas mihlibu Turr, bet isbehg no ļauna Un bauda preecibu. Neredz. Indr. 1806, 17.

Kā izriet no K.Karuļa dotās baudīt semantikas analīzes (sk. Karulis 1992, II 112-113), veclatviešu materiālā konstatētajiem FV baudīt veidotajiem savienojumiem un mūsdienās sastopamajiem baudīt atzinību, lebu slavu, pretimnākšanu u.tml. ir dažāda izcelsme, turklāt tieši senākais, šeit ilustrētais baudīt funkcionālais lietojums iekļaujas latviešu valodas verba nozīmes dabiskajā attīstībā: tas varētu būt saistāms ar pilnnozīmes verba baudīt kā psihisku vai fizisku sajūtu verba nozīmi ('(iz)baudīt ko "uz savas ādas"') un semantisko valen-

ci¹ (arī sajūtu verba veidotā teikuma sintaktiskais subjekts ir pasīvs fiziska vai psihiska procesa izjutējs); tas izskaidrotu arī verba saistījumu ar negatīvas nozīmes predikatīvajiem substantīviem. Citas personas vai kāda ārēja faktora kā procesa cēloņa loma šajā FVG modeļa paveidā nav būtiska, tāpēc predikatīvā substantīva nozīmē var nebūt nekādas norādes uz procesa izraisītāju. Zīmīgs ir arī FV erleiden, nevis genießen lietojums citētajiem piemēriem atbilstošajās vācu valodas frāzēs (genießen pieļauj tikai savienojumus ar pozitīvas nozīmes predikatīvajiem substantīviem, sk. VW 67).

Savukārt mūsdienām raksturīgais baudīt funkcionālais lietojums iespējams tikai ar pozitīvas nozīmes predikatīvajiem substantīviem un paredz teikuma sintaktiskajam subjektam adresāta vai pacienta semantisko funkciju; līdz ar to predikatīvais substantīvs var apzīmēt tikai tādus procesus un stāvokļus, kurus izraisa aktīvs darītājs (agents). Kā norāda K.Karulis, šis lietojums pārņemts no vācu genießen tikai 19.gs. beigās - 20.gs. sākumā (Karulis 1992, I 113). Šķiet, ka tieši šī varianta semantiskās specifikas ietekmē mūsdienās kā nekorekts tiek izjūsts arī (vai tikai) baudīt senākais funkcionālais lietojums ar negatīvas nozīmes substantīvu, un mūsdienu valodā tas vairs nav aktīvs.

ME I 266 šķirklī bāudīt minēti pirmā paveida savienojumi

¹ Tādā gadījumā K.Karuļa dotajā nozīmju virknē 'piedzīvot, pieredzēt' → 'just, sajust' → 'izjust' (Karulis 1992, I 113) pirmais loceklis (funkcionālais lietojums resp. abstraktākā nozīme) atvedināms no otrā un trešā, t.i., novietojams virknes beigās.

baudīt godu, laimi un baudīt trūkumu, grūtības (taču bez piemēriem vai norādes par lietojuma sfēru).

LLVV I 45 šķirklī baudīt 3., par nevēlamu atzītās nozīmes ilustrācijai doti tikai 2. paveida savienojumi baudīt izglītību, uzticību, palīdzību. Līdzīgi par nevēlamiem tiek kvalificēti šīs grupas savienojumi baudīt audzināšanu, skolu (arī izglītību) un par sarunvalodā lietojamiem - baudīt tiesības, iespējas (Karulis 1978, 197).

turēt, (turēt, uzturēt, paturēt, turēties); sal. v. halten, hegen, tragen; haben, sein

Duratīvais funkcionālais verbs turēt (uzturēt, paturēt, turēties) resp. FV turēt duratīvais funkcionāli semantiskais variants veido FVG ar predikatīvo substantīvu a'k u z a - t ī v ā. Sakarā ar turēt polisēmiju (sk. arī tālāk) šiem savienojumiem var būt dažāda nozīme, kas praktiski nosakāma tikai pēc predikatīvā substantīva semantikas; taču dažkārt vērojama arī homonīmija, jo arī pašu substantīvu nozīme nereti var būt interpretējama dažādi.

Visplašāk veclatviešu avotos pārstāvēts duratīvā turēt veidotais FVG modelis ar d a r b ī b a s nozīmi, kas balstās uz pilnnozīmes verba turēt divvērtīgo darbības nozīmes leksiski semantisko variantu ('halten') ar subjekta un akuzatīvobjekta (pacienta) valenci (kāds tur ko) un pievieno procesuālas semantikas predikatīvo substantīvu. Šī modeļa savienojumi sastopami veclatviešu rakstu valodā līdz pat 19.gs. 2. pusei; tā popularitāte veclatviešu rakstu valodas periodā ir liela un savienojumos lietoto substantīvu klāsts ir ļoti plašs.

Plaši lietots savienojums veclatviešu tekstos ir turēt runas (vārdnīcās ar morfoloģiskajiem variantiem) divās nozīmes niānsēs - 'apspriesties' (parasti) un 'sarunāties', kas konkrētā lietojumā dažkārt saplūst (E. Blese Langija vārdnīcas komentāros norāda, ka šis izteiciens laikam ir frazeoloģisks aizguvums no vācu valodas, sk. Langijs 1685, 556):

.. te Kunge runnas thur wene arotre .. Ps. 1587, 2.

(Sal. .. de ratheren radtschlagen mit einander .. Geff. 34.)

Runnas turräht, rathschlagen, unterredung halten Langijs 1685, 224-225. Un tee [= priesteri] ar teem Weccajeem sapulcejuschees turreja Runnabs / un dewe daudz Naudas teem Karra-Wihreem / lai tie klusētu par Jēzus augšāmcēlšanos / .. Mat. XXVIII 12, Bib. 1689, 68₄, tāpat Bib. 1739, 49₃. (Sal. Und sie .. hielten Rat .. HS 48₂.) Pee leelahm waijadzibahm waijag ar citteem runnas turreht, tad gudrs padohms gan raddisees. Stend. Pas. un st. 1789, 53. Wissas dzehrwes saskrehje leelas runnas sawâ starpâ turreht. Turpat, 51. Stendera vārdnīcā runnas turreht ar ekvivalentiem Rath halten Stend. 1789, 231₁ un rathschlagen, sarunnatees, satulkotees (saziņņatees) 469₂, conferiren, sarunnatees. Conferenz halten, runnas turreht 167₂, Sprache mit einem halten, runnas turreht ar cittu 552₂, verabreden, rorunnas [= norunnas] turreht, saspreestees 634₂. Atzīmējama substantīva daudzskaitļa galotnes loma divu leksiski identu FVG nozīmes diferenciacijā: sal. turēt runu 'eine Rede halten' ar ilustrāciju no tautasdziesmas ME III 560 un turēt runas 'Rat halten' turpat. Aplūkotajā veclatviešu materiālā turēt runu konstatēts tikai Ulmanis vārdnīcā: Runu turreht, eine Rede halten Ulm. 230; 17.-18.gs. vārdnīcās šis nozīmes izteikšanai izmantotas citas leksēmas (sk. tālāk),

bet tekstos šādas nozīmes FVG nav konstatēta. Savukārt nozīmē 'Rat halten' veclatviešu tekstos sastopama arī cita leksiskā realizācija - turēt padomu(s); substantīva lietojums daudzskaitļa formā, iespējams, radies savienojuma turēt runas ietekmē (jo funkcionālā verba grupai turēt padomu(s) substantīva skaitlis nediferencē nozīmi): .. mehs kohpa laipnigus Padohmus turrejam / un staigajam kohpa Deewa Nammâ. Dāv.dz. LV 15, Bib. 1689, 1069₁. (Sal. .. die wir zusammen süßer Gemeinschaft pflogen .. HS 689₁.) Tee ween Padohmu turr / wiṣṣu no sawas Gohdibas nogahzt .. Dāv.dz. LXII 5, Bib. 1689, 1074₁. (Sal. Sie ratschlagen nur, ihn von seiner Höhe zu stürzen .. HS 694₁.) berathschlagen, sarunnatees un padohmus turreht Stend. 1789, 120₂, turpat arī savienojums ar substantīvu valodas daudzskaitļa formā tai pašā nozīmē die Köpfe zusammen stossen, klussas wallodas turreht 362₂.

Vārdnīcās fiksētas vēl citas šī modeļa FVG, kuru nozīme ietver runas darbību: wallohd turräht, Gespräch halten Langijs 1685, 336, Smeeklo-wallohd' turräht, ein Lächer-gespräch halten turpat, 270; eine Rede halten, wallodu turreht Stend. 1789, 474₂; Stendera vārdnīcā catechisiren, behrnu mahcibu turreht Stend. 1789, 164₂, Betstunde halten, pahtarus turreht, pahtarôs sanahkt 132₂, predigen, Predigt halten, spreddiḳi turreht, Deewa wahrdus sluddinaht 462₂ un tas pats ar nozīmes niansi sich hören lassen, spreddiḳi turreht 336₂, arī īpatnējs lietojums Gottesdienst halten, baznicu turreht 295₂, kur baznica = 'dievkalpojums' (sal. arī "Gottesdienst, wird es heute seyn, woi buhs ['notiks'] schodeen baznica" turpat); tā ir okazonāla, taču valodā iespējama gramatiska metonīmija (parasti nozīmes pārvirze notiek pretējā virzienā - 'noti-

kums' → 'vieta, kur kas notiek'; sk. piem., Apresjans 1974, 199), kas nozīmes ziņā attiecināma uz FVG, taču leksiskās realizācijas dēļ pieder pie FVG perifērijas.

Pārējie procesuālie substantīvi, kas apzīmē dažāda rakstura darbības, praktiski nav sīkāk tematiski diferencējami.

.. ka mhes wene duszame vnde klusse / Merige cziwoschenne turreet warram / exkan wuesse Dewe byaschenne vnde Godibe. Enh. 1586, 59. .. tad bus iums szo iûse Krustebârn .. pamâcyt .. wene godig Krustyte dzygoszen turrât. Ag. 1622, 76. (Sal. .. das jhr diesen ewren geistlichen Sohn .. vnterrichtet .. auch in anderen Christlichen Tugenden .. Turpat, 77-78.) Sal. arī līdzīgas semantikas savienojumus turēt labas dienas un turēt meitu dienas ar ilustrāciju no tautasdziesmām ME IV 270.

Sprīžot pēc Manceļa vārdnīcā dotā (pa)glabot skaidrojuma (sal. Hut / Wacht / ghlabboschana / wackt / .. hûten / wachen / sarrghaht / wackteht .. behûten / ghlabboht / paghlabboht / sarrghaht / passarrghat Manc. Lettus 1638, 95) un pieņemot, ka paglābšana citētajā teksta piemērā ir nekorekts tā pašā vārda atveidojums, uz vienu un to pašu nozīmi 'sargāt' jāattiecina FVG ar leksēmām paglābšana / glabošana un vakts:

.. the gir Dewe kalpe / kattrems thade Paglaabschenne buuse vs thurreet. Enh. 1586, 58. Mhes luudtczam thoew / tu gribbethe thade Glabboschenne szeelige paer mums vsthurreth .. Ps. 1587, 12. Wache halten / Wakti turreht Manc. Phras. 1638, 367. Karra laikâ notihk', ka teems, kattreems wisse Mant' tohp pa-/atjemt, wâhl Karra/a/ wihreems par labb' py paschas Mantas wackt ja-turr, müssen noch den Kriegs Leuten zum bes- ten dabey wachen Langijs 1685, 324. wakti turreht, Wache hal- ten Lange 1773, 374. .. lai meh / [= dzērves] kahdâ klaijumâ

gullem un weena no mums lai pamihschu wakti turr .. Stend.
 Pas. un st. 1789, 52. wakti turreht, Wache halten Stend. 1789,
 342-343₁. SwehtEg-ge-lis turr par mums wakt .. Volfs A Be Ce
 1790, [b.lpp.] Lai tawi swehti eņgeļi deen' un nakti pahr
scho sehtu un pahr wiņas eedzihwotajeem wakti turr .. Latv.
 G.gr. 1798, II 44-45₂. .. Kas [= Dievs] turrejs wakt' Pahr
man scho nakt' .. Neredz. Indr. 1806, 1.

Thas [= kungs] szodys starpan tems paggane loudems /
thas lele karye thurres .. Ps. 1587, 31. Atbilstošais teksts
 vācu valodā liecina par FVG darbības nozīmi (sal. Er hält un-
ter den Heiden Gericht, daß es voll wird von Leichen .. HS
 738₁). Līdzīgi arī citos piemēros: Scheem melneem ļaudim ..
tahds besdeewigs netikkums un nejauks eeraddums iraid, ka tee
weenumehr sawâ starpâ karjus turr .. Latv. G.gr. 1798, II 55₂.
Pats Ihgors, waldischanu usņehmis .. arri prett Greeķereem
karju turreja .. Launics Stāsti 1829, 8. [Krievi ar frančiem]
Nekahdas leelas kauschanas ['kaujas'] neturreja, jo Kreewi ar
gudru padohmu atpakkal gahje un eenaidneekus sawâ zemmê eelai-
de. Launics Stāsti 1829, 83. ME IV 269 šķirkli turēt savieno-
jums turēt karu minēts tikai stāvokļa nozīmē 'im Kriegszu-
stand sein' ar ilustrāciju no tautasdziesmas; taču sal. pie-
 mēru no folkloras šķirkli krist ar nepārprotamu darbības no-
 zīmi turēsīm labāk tur kalna galā karu, kad tad kritīs, kri-
tīs ME II 281. Ulmaņa vārdnīcā līdzīgas semantikas savieno-
 jums ķildu tureht, Streit haben, fortdauern lassen Ulm. 109;
 sal. ķildu turēt, hadern ME II 380.

Līdzīgā vai identā nozīmē FVG sastāvā lietoti substantī-
 vi sods un tiesa: Teessaht, Teess' turräht (tees nest), rich-
ten, urtheilen, Gericht halten, begehen Langijs 1685, 307.

Un [Dievs] irr tam [= Jēzum] Warru dewis arridzan to Sohdu turreht .. Jāņa V 27, Bib. 1689, 192₄, tāpat Bib. 1739, 130₃.
 (Sal. Und er hat ihm Vollmacht gegeben, Gericht zu halten .. HS 137₂.) Gericht halten, teesu turreht Stend. 1789, 278₂ un Standrecht über einen halten, karņa teesu par karņa wihru turreht turpat, 556₂.

Schis lepna is Jauneklis [= runcis] atstahjis, Tahs mah-tes kaktu, jakti turr .. Laika gr. 1767, [b.lpp.] Lai pliht-neeks krohgâ muld caur nakti, (...) Ar citteem zchuhpeem turra jakti .. Neredz. Indr. 1806, 22.

Divās nozīmes niansēs sastopams savienojums turēt līdzību:

.. kas irr juhsu starpâ / kas weenu Tohrni gribb ustai-siht / un ne apsehzhahs pirmiht / un turr Lihdzibu [un (ne)-aprēķina'] / ceek tas maksa .. Lūk. XIV 28, Bib. 1689, 153₄, tāpat Bib. 1739, 104₃. (Sal. Denn wer .. setzt sich nicht zu-erst hin und berechnet die Kosten .. HS 110₂.) .. kahds ķeh-niņsch .. ar saweem Kalpeem gribbeja Parradu islihdzinaht. Un kad wiņsch eesahce Lihdzibu [parāda nolīdzināšanu, norēķinā-šanas'] turreht .. Mat. XVIII 23-24, Bib. 1689, 40₄, tāpat Bib. 1739, 30₃. (Sal. Als er aber anfang abzurechnen .. HS 29₂.) rechnen, rehķeneht, lihdzinaht, lihdzibu turreht Stend. 1789, 472₂ un lihdzibu turreht, Rechnung halten turpat, 142₁; Stenderam tai pašā nozīmē, šķiet, arī Theilung machen, dalli-bas turreht, oder islihdzinaht 584₂.

Tafel halten, maltitu turreht Stend. 1789, 578₂. Nu ta mauka ees sawu brohkastu turreht .. Holb. Lustes sp. 1790, 9. .. [Pēc uzvaras karā] tee [= cilvēkēdāji] cittâ kahdâ sallâ .. nobrauc, un tur sawu besdeewigu meelastu un preeku [šeit:

'izpriecas' / turr. Latv.G.gr. 1798, II 55₂. Sal. arī turēt maltīti ar norādi par lietojumu folklorā ME IV 270.

Weccakeem buhs par sawu behrnu dzihwibu un wesselibu leelu abgahdibu turreht. Stobe Vesel.gr. 1795, 9.

No jauna lai mehs schodeen to appemschanu turrām .. pehc gohdigas, mihligas dzihwoschanas .. dzihtees .. Latv.G.gr. 1798, II 46₂. No konteksta izriet, ka turēt nozīme šajā piemērā nav analoga pilnnozīmes verba turēt nozīmei valodā izplatītajos savienojumos turēt vārdu, solījumu, appemšanos u.tml. (sal. arī ME IV 269); šeit vārdu savienojums turēt appemšanos lietots kā FVG ar darbības nozīmi ('lai appemamies').

.. tad tappe ar assins-isleeschanu /krievu-franču karā/ apstahts un Prahga pilsatâ .. meera saeeschana turreta .. Launics Stāsti 1829, 85.

Tam [= Rūrikam] palikke nepeeaudzis dehls, Ihgors, kurpe weetâ weens raddineeks, Olegs wahrdâ waldischanu turreja. Launics Stāsti 1829, 7.

Wakkar jums behres bijuschas, schodeen jaw gribbeet atraitnei atkal preccibas turreht? Braže Paleijas J. 1844, 9.

Durativā FV turēt veidotajos darbības nozīmes savienojumos nosacīti var izdalīt FVG apakšgrupu, kas apzīmē piedalīšanos kādā notikumā, kas nosaukts ar predikatīvo substantīvu. Šādi savienojumi konstatēti tikai vārdnīcās: Gasterey halten / Weessibas turreht Manc. Lettus 1638, 70 un eine Gasterey anstellen, weesibas, dzihres sataisiht, turreht Stend 1789, 51₂; Swähtkus turräht, Feste halten Langijs 1685, 296, tāpat Manc. Lettus 1638, 59, un Festtage begehen, swehtkus turreht, swehttiht, swinneht Stend. 1789, 112₂ (sal. savienojumus ar konkrētīzētu apzīmējumu predikatīvā substantīva pozīcijā turēt Jā-

pus / Jāņu dienu ar ilustrāciju no folkloras ME IV 270);
 Stendera vārdnīcā vēl Leichenmahl halten, behru dzihres tur-
reht, (abus. behres dzert) Stend. 1789, 387₂, Hochzeit hal-
ten, kahzas turreht, (abus. kahzas dzert) 307₂ (sal. turēt
kāzas ar norādi par lietojumu folklorā ME IV 270) un ar nozī-
 mes niansi die Ehe vollziehen, laulatees, kahzas turreht 188₂,
Wochenmarkt, tirgus, kas ikneddeļas turrehts tohp 706₂ (sal.
 turēt tirgu piemērā no tautasdziesmas ME IV 270).

Vienā piemērā konstatēts, jādōmā, okazionāls savienojums,
 kur predikatīvā substantīva pozīciju ieņem spontānas fiziolo-
 ģiskas norises apzīmējums: Nhe turr Smeeklas, enthalte dich
des Lachens Langijs 1685, 270. Šis savienojums acīmredzot arī
 jāpieskaita pie darbības nozīmes FVG, jo pārējie eventuālie
 citētās frāzes skaidrojumi (stāvokļa nozīmes FVG, patstāvīgu
 teikuma komponentu savienojums) ir neloģiski vai pretrunā ar
 vācu ekvivalentu; apgalvojuma formā arī šāda darbības nozīmes
 FVG būtu neloģiska (nevar apzināti veikt spontānu norisi).
 Acīmredzot šī FVG iespējama tikai nolieguma formā un citētā
 frāze konsituatīvi var nozīmēt tikai 'aizturi smieklus' resp.
 'nesmejies'. Taču interesanti atzīmēt, ka mūsdienu literārajā
 valodā šī pati frāze tiktu uztverta tieši pretējā nozīmē:
 'neaizturi smieklus, smeijies' (sk. turēt smieklus 'valdīt,
 aizturēt (psihiska vai fizioloģiska stāvokļa izpausmi)' LLVV
 manuskriptā).

Durativais funkcionālais verbs turēt veclatviešu tekstos
 veido arī s t ā v o k ļ a nozīmes FVG, pievienojot predika-
 tīvā substantīva pozīcijā stāvokļu apzīmējumus. Šie savieno-
 jumi no mūsdienu viedokļa ir neparasti, jo balstās uz turēt
 senāku, mūsdienās zudušu leksiski semantisko variantu ar ne-

procesuālu resp. stāvokļa nozīmi 'haben, besitzen' (sk. Kerulis 1992, II 443; sal. turēt 5. nozīmi ME IV 270 ar ilustrāciju no folkloras avotiem, piem., duodat alus, ja turat; turu vienu bālelīņu; maz tur, maz bēdā). Par šādu aplūkojamā stāvokļa nozīmes modeļa izcelsmi liecina arī vāciskās atbilstmes ar FV haben lielākajai daļai tālāk citēto piemēru, kā arī mūsdienās populārās, leksisko nozīmju un tipveida nozīmes ziņā analogās FVG formāli posesīvā konstrukcijā ar funkcionālo verbu būt, predikatīvo substantīvu nominatīvā un stāvokļa subjekta apzīmējumu datīvā (sk. FV būt).

Stāvokļa nozīmes FVG modeļa veidošanā piedalās gan procesuālu, gan statisku stāvokļu un attieksmju apzīmējumi. Modeļa komponentu semantiskās attieksmes abos gadījumos ir analogas, taču turēt polisēmijas rezultātā savienojumiem ar procesuālas nozīmes stāvokļa substantīvu biežāk iespējama homonīmija ar darbības nozīmes savienojumiem (sal., piem., turēt (grēku) nožēlu 'nožēlot grēkus' kā darbības un kā psihiska stāvokļa apzīmējumu).

Šī modeļa lietojums veclatviešu rakstu valodā vērojams galvenokārt 16.-17.gs. avotos un tikai epizodiski vēl 18.gs. Verba turēt patstāvīgais leksiski semantiskais variants 'haben, besitzen' epizodiski sastopams vēl veclatviešu rakstu perioda sākuma posmā, bet, rakstu valodas attīstības gaitā tam pamazām zūdot, zuda arī aplūkojamā tipa FVG sākotnējā motivācija, verbam priekšplānā izvirzījās darbības nozīme un ar to veidotie stāvokļa nozīmes savienojumi varbūt tika izjusti kā nekorekti: sal., piem., turēt godu 'ehrbar sein' ME IV 269, kur stāvokļa nozīme mūsdienās grūti saskatāma.

Kattre wuddelete kalpo mums pi isbekschen taes grekes?

(..) Droudsibe turret ahr themš labbems / vnde leenpratigems cilwekems. Cat. 1585, 275. .. tê Jôdi [= 'jüdi'] ne turru ka-da draudziba ár temš Samaritainems. Elgers 1671, 74. (Sal. Juden verkehren nämlich nicht mit Samaritern. HS 134₂.) Jo augstais Deews irr pats noliccis, Mums turreht taisnu draudzibu .. Neredz. Indr. 1806, 15. Sal. turēt draudzību 'Freundschaft halten, befreundet sein' ar ilustrāciju no folkloras ME IV 269.

Otrankartan [būs] par themš apdomathems grekems / scaep vnde waidaschen ['nožēlu', t.i., stāvokļa nozīmē] turret .. Cat. 1585, 283.

NV laide mums to Muerrone aprackt / Py to neewene Ismis-schen thurreet .. Ps. 1587, 62. (Sal. NV latet vns .. Daran gar nen twyuel haben .. Geff. 244.)

Kunx touws sweetcz Gars mums muszam nhe atsta / Katters mums dode thurreth pattese Mere .. Ps. 1587, 21. (Sal. .. de vns geue tho holden rechte māt .. Geff. 62.) .. tas [= ienaidnieks] peeleeek sawas Rohkas pee teem / kas Meeru ar to [= Dievu] turreja / un sagahna wiņa Derribu. Dāv.dz. LV 21, Bīb. 1689, 1069₁. (Sal. Er legt Hand an seine Freunde .. HS 690₁.) Swehtigi ir tee / kas Meeru turr .. Mat. V 9, Bīb. 1689, 7₄, tāpat Bīb. 1739, 9₃. (Sal. Selig sind die Friedfertigen .. HS 5₂.) Šāds savienojums ME šķirkli turēt nav minēts, taču sal. antonīmo turēt karu 'im Kriegszustand sein' ar ilustrāciju no tautasdziesmas ME IV 269.

.. āsz .. tam tāwiskam Deewam kalpotu .. Tzārribu turrā-dams uusz Deewa .. Apust. XXIV 14-15, Reit. 1675, 80. (Sal. Dabei habe ich die Hoffnung zu Gott .. HS 205₂.)

.. Behdas tohs nowahjo, (..) kas par muhs' ziņgehm (..)

Turra dusmoschan'. Neredz. Indr. 1806, 32. FVG ar tādas pašas nozīmes substantīvu dažādos morfoloģiskajos variantos fiksēta arī vārdnīcās: Dusmus turräht, Zorn halten Langijs 1685, 63; Zorn hegen, dusmibu sirdî patureht Stend. 1789, 316₂, eine Pique auf einen haben, dusmibu sawâ sirdî turreht pret cittu turpat, 458₂ un Zorn tragen, dem Zorn nachhängen, dusmas sirdî patureht 726₂. Sal. arī turēt dusmas 'böse sein' ar ilustrāciju no tautasdziesmām ME IV 269.

Tee ne sawihst eeksch kauna, Kas mihlibu Turr, bet isbehg no ļauna Un bauda preecibu. Neredz. Indr. 1806, 17.

Eesahkunâ Kijewa leelkungi wirsrohku turreja; pehc tee, kas Wladimirâ dzihwoja, augstaki palikke .. Launics Stāsti 1829, 12. Šai FVG teorētiski iespējams arī cits traktējums - ar FV transformatīvā nozīmē 'gūt', taču plašākā kontekstā ticamāka šķiet stāvokļa nozīme.

Langija vārdnīcā konstatētas šī modeļa FVG vēl ar citiem substantīviem: Breesmibu turräht, ein Abscheu oder Greuel haben Langijs 1685, 37, Preek' turräht, Freude haben 200, Paceetigs buht (Paceetib' turräht) gedultig seyn, Gedult haben 352 un Ich bekümmere mich dessen .. Es par to bähda (Sirdähst' turr) 430; Stendera vārdnīcā: Feindschaft hegen, eenaidu turreht Stend. 1789, 316₂.

Populāra apakšgrupa šai modelī ir savienojumi, kuros predikatīvā substantīva pozīcijā izmantoti latviešu valodai raksturīgie psihiska stāvokļa vai attieksmes apzīmējumi atributīvās vārdkopas formā - galvenokārt ar neatkarīgajiem komponentiem sirds un prāts; šīs vārdkopas vairāk gan rādītas vārdnīcās nekā lietotas tekstos:

Tha pekta [grēks] gir / wene pascetige ['cietu'] vnde

allase dusmige scirde turreht. Cat. 1585, 272. hold seyn /
mieļoht / labbu sirrdi turreht Manc. Lettus 1638, 93.

.. weens Cillwāhx ohtru ghruhdiesz / speediesz und iszsuhx /
zchehligu Sirrdi rāttais prett ohtru turrehsz .. Manc. Post.
1654, I 18. Langija vārdnīcā Deews man appuschko ar Zchähles-
tibas, tapāhts es preetzigu Sird' turr' Langijs 1685, 204,
labbu Sird' turrāht, hold v. guthertzig seyn. Wingam picta
Sirds, hat ein böses Hertz 255 un Cilwāhkam peederr schkihstu
Sird' turrāht 432; Stendera vārdnīcā unhold einem seyn, ļaunu
sirdi pret cittu turreht Stend. 1789, 622₂, wohlwollen, labbu
sirdi pret cittu turreht 707₂ un tas pats ar ekvivalentu ein
gutes Herz zu einem haben 727₂. Sal. turēt cietu sirdi ar
ilustrāciju no tautasdziesmas (?) ME IV 269.

Wene labbe prate Dewes py mums tur .. Ps. 1587, 10. (Sal.
Eyn wolgefallen God an vnns hefft .. Geff. 153.) wolgefallen
/ labbu prahtu turreht / labba prahta buht Manc. Lettus 1638,
213. .. Gōds ir Dewam ekszan āukstuma / vnd mērs wyrsu zemmes
tems cilwaekems / kattri [= kuri; pareizi: uz kuriem Dievs]
labbu pratu turru. Elgers 1671, 9. (Sal. .. an denen Gott
Wohlgefallen hat. HS 82₂.) labbu Praht' turrāht, gutes Ge-
muths seyn, ein Wohlgefallen haben Langijs 1685, 199 un Wee-
nis Prahtis stahwāht, i.e. weenu Praht' turrāht, eines Sinnes
seyn turpat, 438. Ne turri luhdzams skauge-prahtu, Bet strah-
da tik arr apdohmu .. Laika gr. 1767, [b.lpp.]. Stendera vārd-
nīcā mihļu prahtu turreht, ein liebeiches Herz, eine gute
Zuneigung haben Stend. 1789, 204₁ un Zuneigung haben, labbu
mihļu prahtu turreht 734₂, einem geneigt seyn, drauga prahtu
pret cittu turreht 277₂, gesinnet seyn, tahdâ prahtâ buht,
pee sewim tahdu prahtu turreht 283₂ (vietniekvārds tādu šeit,

t.i., vārdnīcā, reprezentē jebkuru konkrētu raksturojumu), es gut mit einem meynen, labbu prahtu pret cittu turreht 302₂ un unverzagt seyn, drohschu prahtu turreht 631₂. Ja es wehl /mirstot/ atstahtu, Kas man apraudahs; Lai turr drohschu prahtu: Deews tohs ne atstahs. Neredz. Indr. 1806, 40. Sal. turēt (kādu) prātu (uz kādu) ar ilustrāciju no tautasdziesmas ME III 382.

Reti atributīvajā vārdkopā izmantotas vēl citas substantīviskās leksēmas: streichlen / schmeichlen / labbinaht / miextu Mehl turreht Manc. Lettus 1638, 178 un tas pats ar ekvivalentu Liebkosen turpat, 117; myxtu Mähl' turräht, schmeicheln, liebkosen Langijs 1685, 151 un tas pats ar ekvivalentiem liebkosen, heuchlen, weich-züngig seyn turpat, 166; sich große Begriffe von einem machen, leelas dohmas no citta turreht Stend. 1789, 113₂ un einerley Meinung haben, weenadê prahtâ buht, weenadu padohmu turreht turpat, 409₂.

Kā redzams, salīdzinājumā ar citiem duratīvajiem funkcionālajiem verbiem turēt lietojums veclatviešu rakstu valodā ir bijis samērā plašs, taču mūsdienu literārajā valodā saglabājušies tikai atsevišķi leksikalizēti (iespējams, savdabīgās predikatīvā substantīva leksiskās realizācijas dēļ) savienojumi, piem., turēt (kādu) prātu (uz kādu). Turklāt zudis ne tikai motivāciju zaudējušais stāvokļa nozīmes modelis, bet arī darbības nozīmes modelis. Varbūt šie agrāk arī runātajā latviešu valodā lietotie darbības nozīmes savienojumi nav saglabājušies tāpēc, ka darbības nozīmes duratīvo funkcionālo verbu semantiskais devums savienojumā ar darbības nozīmes substantīviem ir neliels (sal. arī duratīvo FV darīt) un, attiecīgie

savienojumi varēja tikt izjusti kā nekorekti resp. kā nevajadzīgs pleonasms. Iespējams arī, ka darbības nozīmes duratīvā FV turēt zudumu zināmā mērā sekmējis objektīvi pamatotais stāvokļa nozīmes duratīvā turēt zudums. Savukārt daļa stāvokļa nozīmes savienojumu, kuros to pieļauj substantīva nozīme, varēja tikt pakļauta semantiskā traktējuma pārvirzei un dažkārt lietota ar darbības nozīmi (piem., ilgi turēt dusmas uz kādu ar papildniansi 'apzināti uzturēt, stimulēt sevī dusmas uz kādu'). Kā liecina dažu stāvokļa nozīmes modeļa ietvaros aplūkoto savienojumu vāciskie ekvivalenti ar halten (kas gan nevar būt absolūts kritērijs), tāda varbūtība pastāvēja jau veclatviešu rakstu periodā. Šādu gadījumu varbūt ilustrē citādi grūti skaidrojamais izolētais piemērs ar funkcionālo verbu refleksīvajā formā resp. ar fakultatīvo refleksīvo galotni, kas stāvokļa nozīmes vāciskajiem vārdiem nav raksturīga¹ (šai piemērā arī, substantīva morfoloģiskā realizācija ģenitīvā akuzatīva vietā):

Lai ikweens tschakli strahda, Un gohda turrahs sew! Neretz. Indr. 1806, 26.

Dažas duratīvā turēt veidotās FVG atspoguļotas arī LLVV:

¹ Ar terminu "fakultatīvā refleksīvā galotne" apzīmēta brīvi pievienojamā verbu neleksikalizēto refleksīvo formu galotne, kas nemaina tiešā verba leksisko nozīmi un pilda tikai sintaktisku funkciju teikuma līmenī (nopirkties, uzsegties u.tml.). Kā izriet no disertācijas autores pētījumiem veclatviešu rakstu valodas materiālā verbu refleksīvo formu sakarā, fakultatīvo refleksīvo galotni mēdz pievienot tikai darbības nozīmes vārdiem.

ar norādi "novecojis" - darbības nozīmes savienojumi turēt runu VI₂ 216 un turēt sprediķi VII₂ 141, kā arī stāvokļa nozīmes savienojums turēt dūšu frazeologizēto savienojumu iedaļā ar norādi "pareti" II 424; LLVV manuskriptā vēl stāvokļa nozīmes savienojumi turēt savu galvu 'būt patstāvīgam' ar norādi "novecojis" un turēt labu / ļaunu prātu (frazeologizēto savienojumu iedaļā), kā arī turēt dusmas / naidu ar norādi par lietojumu sarunvalodā.

būt; sal. v. sein, haben

Duratīvais funkcionālais verbs būt veclatviešu rakstu valodā un latviešu valodā vispār veido s t ā v o k ļ a nozīmes FVG un stājas savienojumos praktiski ar jebkuru procesuālas vai stāvokļa semantikas predikatīvo substantīvu bez leksiskiem ierobežojumiem¹.

Duratīvais FV būt veclatviešu rakstu valodā veido divus sintaktiskos modeļus. Viens no tiem ir būt savienojumi ar predikatīvo substantīvu l o k a t ī v ā resp. illatīvā vai p r e p o z i c i o n ā l ā s a v i e n o j u m ā; teikuma sintaktiskais subjekts (stāvokļa izjutējs) ir nominatīvā. Šie savienojumi sintaktiski atbilst būt tipiskajam lietojumam saitiņas funkcijā ar adverbiālas, parasti lokālas, nozīmes substantīvisko predikatīvu², bet atšķiras no tā ar substantī-

¹ Sīkāk par būt u.c. saitiņas tipa funkcionālo verbu īpatnībām un to izdalīšanas principiem sk. ievadā.

² Konstrukcija ar lokālas nozīmes substantīvisko komponentu teorētiski var tikt interpretēta dažādi; sistēmisku apsvērumu dēļ G.Helbiga gramatikā, kuras principus atzīst arī

va abstrakto nozīmi, kas loģiski semantiskajā līmenī pielīdzina šos savienojumus verbālajam, adjektīviskajam vai adverbālajam predikātam.

Šis FV būt veidotais sintaktiskais modelis sastopams visā rakstu valodas attīstības gaitā un arī mūsdienu literārajā valodā. Taču veclatviešu tekstos tas konstatēts tikai epizodiski:

Dode mums / ka mhes exkan to patte Garre / tescham tadan pratan essam .. ka thas mums czour szouwe speeke klate stawe .. Ps. 1587, 12. (Sal. .. dat wy jn dem süluen geyste recht gesynnet syn .. Geff. 172.)

.. es esme ar mere /'(iekšēji) mierīgs, drošs'/ vnd nhe bysthos man. Ps. 1587, 32. (Sal. Ick binn seker vnde früchte my nicht. Geff. 98.) .. tehws .. saccija: "(..) Tewim lai peederr ta mahja." Cittti brahli ar to bij pilnâ meerâ .. Hērvag. Skolas m. 1867, 10. Šis FVG saglabājušās arī mūsdienu valodā, taču to nozīme specializējusies: parasti tās nemēdz izteikt psihisku stāvokli, bet intelektuālu attieksmi ('būt apmierinātam (ar ko), samierināties (ar ko), piekrist (kam)').

Katru Zahli ne kattrâ Laikâ warr pemt /'vākt'/: Ikweenai irr sawahds Strehkis kad ta pee Spehka un Pilnibas irr. Latv. Ārste 1768, 46. Es nu pat parahdischu kâ teem jaturrahs kas wairak naw pee wesselibas irr /='nav pie veselības'/¹ ..

disertācijas autore, verbs (sein) uzskatīts par saitiņu un substantīviskais komponents - par predikatīvu (sk. Helbig / Buscha 1987, 540-541).

¹ Šī konstrukcija varētu būt kontaminācija no veclatviešu rakstos tipiskās būt 3. personas nolieguma formas ne ir un

Latv. Ārste 1768, 9.

Arī 17.-18.gs. vārdnīcās, izņemot Stendera vārdnīcu, FVG ar būt nemēdz būt atspoguļotas (tas varbūt pamatojams ar faktu, ka šie savienojumi nemēdz būt leksikalizēti un parasti ir brīvi veidojami katrā atsevišķā gadījumā pēc vajadzības, un vārdnīcu autori nav tos uzskatījuši par īpašām, vārdnīcā fik-sējamām valodas vienībām). Nedaudzās te konstatētās FVG veido-tas tikai ar predikatīvo substantīvu lokatīvā:

Angsthafftig seyn / bieteesz / leelahsz iszbailehsz buht
Manc. Lettus 1638, 21 un wolgefallen / labbu prahtu turreht /
labbà prahtà buht turpat, 213; leelas Iszbailāhs buht, in gro-
ßen ängsten seyn Langijs 1685, 27 un Parahda buht schuldig
seyn turpat, 214; eenaidâ buht, in Feindschaft leben Lange
1773, 104 un Cerreklâ buht, in der Ueberzeugung und Hofnung
seyn turpat, 401.

Savukārt Stendera vārdnīcā doti daudzi savienojumi ar būt kā īpašas valodas vienības; daļa šo savienojumu acīmre-dzot noklausīta runātajā tautas valodā, bet daļa varētu būt arī paša autora darināta¹. Vairums Stendera minēto FVG satur predikatīvo substantīvu lokatīvā, piem.:

Geld schuldig seyn, parradâ buht Stend. 1789, 525₂, be-

noliegtā verba nebūt 3. personas formas nav (ne ir → nav
ir) - citur "Latviešu Ārstē" pamīšus lietoti abi šie nolie-guma izteikšanas varianti.

¹ Ja dažādos fiksējumos nav vērojamas būtiskas nozīmes atšķi-rības, katra FVG ilustrēta tikai ar vienu piemēru, šajā ga-dījumā nenorādot eventuālos atšķirīgos ekvivalentus citos tās pašas FVG fiksējumos.

schäftigt seyn, pilnâ darbâ buht 124₂ (un vël daži lidzīgi
 fiksējumi bez eksplicīta bût, bet ar substantīvu lokatīvā,
 t.i., potenciālas FVG, piem., in vollem Lauf, skreeschus, pa-
schâ skreeschanâ 381₂, mitten im reiten, paschâ jahschanâ
 416₂), zu Ende gehen, beidzibâ buht 728₂, wach seyn, wachen,
wakteht, nomohdâ buht 674₂, Hofnung haben, cerribâ buht, cer-
reht, gaidiht 334₂, der Hofnung leben, cerreht, cerreklê buht
 383₂, in tiefen Gedanken seyn, dziļļâs dohmâs buht 266₂, er
geht alles ein, wiņsch wiss usņemmahs, wiņsch ar wissu meerâ
irr 196₂, Friede haben, meerâ buht 253₂ un Ruhe haben, dus-
seht, meerâ buht 487₂, im Andenken seyn, peeminnâ buht, pee-
minnehts tapt 34₂, sich besprechen mit jemand, sarunnatees,
wallodâ buht ar cittu 128₂ un wallodâs buht, in einem Ge-
sprâch begriffen seyn 345₁, in Nachrede seyn, ļauzchu mehļâs
buht 426₂, in Respekt stehen, ceenischenâ buht 480₂, gohdâ
buht, in Ehren seyn 74₁, in Verachtung stehen, negohdâ buht
 635₂, im ũbeln Geschrey seyn, nikhâ slawâ buht 281₂, ins
schwarze Register stehen, ne labbâ slawâ buht 477₂, tas irr
ar wiņņu naidâ, der steht mit ihm in Feindschaft .. eenaidâ
buht, in Feindschaft leben 175₁, ŕrgerlich, verdrũblich seyn,
ne labbâ prahtâ buht 58₂, einig seyn, weenâ prahtâ buht, sa-
derretees, meerigi dzihwoht 197₂ un weenadâ prahta buht, ein-
mũthig seyn, ũbereinstimmen, eben so gesinnet seyn 204₁,
wohlgemuth seyn, labbâ duhschâ buht 707₂, nicht wohl zu muthe
seyn, ne labbâ duhschâ buht 423₂, guten Muth haben, droschâ
sirdi buht 423₂, im Zorn, aufgebracht seyn, dusmoht, dusmâs
buht 64₂, nicht bey sich selbst seyn, ahrprahtâ buht 137₂,
in schanden stecken, kaunâ buht 498₂, er ist in der Klemme,
wiņsch irr leelâ spaidâ oder nelaimê 357₂, in Gefahr seyn,

stehen, breesmâs buht 268₂, in Gefahr schweben, likstâ buht,
kur drihz nelaimê krist warr 529₂, bekûmmert seyn, bazchâs
buht 118₂ un bazchâs buht, ein Anliegen haben 17₁, in Sorgen
stehen, behdâs buht 545₂ un Leid tragen, sehrotees, behdâs
buht 387₂, in Aengsten seyn, bailês, bailibâ, behdâs buht. in
tausend Aengsten seyn, eeksch simts behdahm buht 40₂.

Tikai Stendera vârdnicâ konstatētas šī modeļa FVG, kur
predikatīvais substantīvs realizēts prepozicionālajā savieno-
jumā: ar prepozīciju pie - gesund seyn, wessels buht, pee
labbas wesselibas buht Stend. 1789, 284₂, bey Krâften seyn,
pee spehka buht 364₂, in letzten Zûgen liegen, pee paschas
mirschanas buht 731₂ un vairâki savienojumi ar atributīvo
vârdkopu, kuras neatkarīgais komponents ir substantīvs prâts:
bey sich selbst seyn, pee prahta buht 137₂, nicht bey Ver-
stande seyn, ne pee prahta buht 655₂, der Herr ist auf seinem
Paß, kungs schodeen /ir/ pee labba prahta 449₂ (kā redzams,
frāzes sastāvā Stenders rāda arī latviešu valodai raksturīgo
ir elidējumu), bey guter Laune seyn, pee mudra prahta buht
382₂, pee pilna prahta buht, bey völliger Vernunft seyn 203₁,
nicht wohl bey Sinnen seyn, pee pilna prahta ne buht 541₂,
nicht recht gescheut seyn, pee pilna prahta ne buht 280₂ un
nicht recht oder irre im Kopf seyn, ne pee pilna prahta buht
362₂; ar prepozīciju uz - es ist aus mit ihm, jau tuksch, jau
/ir/ us pabeigu, jau us pehdigu gallu, jau wairs ne buhs
dzihwotajs 94₂ un das Bier geht zu Ende, allus jau /ir/ us
pabeigu 206₂, den letzten Athem holen, us gallu buht 62; ar
prepozīciju ar - ar meeru buht, zufrieden seyn, sich gnügen
lassen 158₁ un geruhig seyn, ar meeru buht 280₂; ar prepozi-
ciju bez un ārā resp. āran: Müssig seyn ist der Gesellschaft

nachtheilig, bes darba buht tas ne derr pasaulē 422₂ (sal. būt bezdarbīgam, bezdarbībā), keinen Schlaf haben, bes meega buht 509₂ un keine Ruhe haben, bes meega, bes meera buht 487₂, der sich seiner nicht bewußt ist, kas bes jehgschanas irr 137₂, Wahnsinnig seyn, bes prahta, ahran prahta buht 677₂ (pēdējā piemēra sakarā sal. arī beraubt seines Verstandes, ahran prahta, ahrprahtā 120₂).

Otrs FV būt veidotais FVG sintaktiskais modelis ir savienojumi ar predikatīvo substantīvu n o m i n a t ī v ā (nolieguma konstrukcijā dažkārt genitīvā); stāvokļa subjekts ir datīvā. Šie savienojumi sintaktiski atbilst būt lietojumam patstāvīga verba nozīmē piederības konstrukcijā, kur nominatīvs apzīmē priekšmetu vai citu priekšmetiskotu piederības objektu (kādam ir kas), un atšķiras no tā ar nominatīvā lietotā substantīva predikatīvo semantiku, kuras rezultātā nominatīvkomponents no situācijas dalībnieka apzīmējuma kļūst par predikāta pamatnozīmes izteicēju resp. sintaktiskā predikāta sastāvdaļu, bet no parastā substantīviskā predikāta - ar predikatīvās pazīmes un tās subjekta apzīmējuma saskaņojuma trūkumu resp. subjekta morfosintaktisko realizāciju.

Šis sintaktiskais modelis veclatviešu tekstos sastopams nedaudz biežāk par iepriekšējo, taču kopumā arī pārstāvēts samērā vāji.

Daži specifiski leksikalizēti savienojumi ar predikatīvo substantīvu nominatīvā plaši sastopami reliģiskas tematikas tekstos - [lai] (Dievam) ir gods / slava / pateicība. Šis tradicionālās godināšanas formulas ir funkcionāli ekvivalentas eventuālām performatīvām frāzēm Mēs Tevi godājam / godinām / slavējam, Mēs Tev pateicamies; to sastopamība reliģis-

kos tekstos līdz ar to ir ļoti liela, un šajā sfērā tās (ar nelielām frāzes izveides variācijām) nemainīgā formā tiek lietotas līdz pat mūsdienām (mūsdienās parasti reducējot verba finīto formu ir).

Gode gir tham Thewam .. Ps. 1587, 3. (Sal. Pryß sy dem vader .. Geff. 35.) Goodtcz gir thōw Christe Dewe Dhels .. Ps. 1587, 36. (Sal. Eer sy dy Christe Gades sön .. Geff. 131.)
Szlawe gir Dewam tam Thewam / Szlawe gir Dewam wnigam [= win-gam] wenige Dhelam / Szlawe gir Dewam tam sweetam Garram / Allasz vnde exkan muszige / Amen. Ps. 1587, 34. (Sal. Loff sy Godt dem vader gedan, loff sy Gade synem enigen söne .. Geff. 114.) Wenam Dewam exkan auxte gir Goodtcz / Vnde patteicczibe par winge szeelestibe .. Ps. 1587, 10. (Sal. Allene Godt in der hōgde sy eere, vnd danck vor syne gnade .. Geff. 153.)
.. ta debbessu spaeku draudziba .. slawaeia Dewu / vnd saccia: Gōds ir Dewam ekszan áukstuma .. Elgers 1671, 9. .. tee slaweja Deewu un saccija: Gohds irr Deewam Augstibâ .. Lūk. II 14. Bib. 1689, 115₄. (Sal. Ehre sei Gott in den Höhen .. HS 82₂; Verherrlicht ist Gott in der Höhe .. Bib. 69₂.)

Konstatēti arī daži izpēnumi resp. izolēti piemēri, kuros vērojamas novirzes no minētā konstrukcijas funkcionālā raksturojuma (formulas rakstura zudums attiecinājumā uz citu subjektu, lietojums ārpus reliģisko tekstu sfēras):

.. eij un sehdees zemmoja weetâ / .. tad buhs tew Gohds preeksch teem / kas ar tewim pee Galda sehzh. Lūk. XIV 10, Bib. 1689, 152₂, tāpat Bib. 1739, 104₃. (Sal. Dann wirst du Ehre haben .. HS 109₂.) Tew buhs augsta slaweschän .. Stend. Zingu l. 1785, II 7.

Savienojumi ar citiem predikatīvajiem substantīviem tek-

stos parasti ir mazāk aktīvi (lielākā daļa no tiem konstatēta tikai vienu reizi):

Kattre Czilwheke edth czenige py Dewe galde? (..) Te / kattrims ta titczibe gir exkan Christo Jesu .. Enh. 1586, 23.
(Sal. struktūru ar vienvārda predikātu paralēlā saturiskā un sintaktiskā kontekstā: Kattre Czilwheke edth tur neczenige py Dewe Galde? (..) Te / kattare exkan Christo Jesu netitcz .. Turpat.)

Doudtze szack no manne Dwhesel / thai nee gir ne wens pallyx ['palīdzība'] py Dewe. Ps. 1587, 3. (Sal. .. He hefft nene Hülpe by Gade. Geff. 35.)

Lele gir te Darbe tha kunge / kas thos czeny / tam gir lele iouczibe ['patikšana'] py to. Ps. 1587, 31. (Sal. .. de lust dar tho hebben .. Geff. 93.)

Tam Kungam gir nheghanntiba ['pretīgums, nepatika'] py tahms pahrgrozitahms Sirrdehms / vnd pattickschanna py teems Rahmeems. Manc. Sprüche XI 20, 1637, 451. (Sal. Dem Herrn sind ein Greuel, die falschen Herzens sind; die unsträflich wandeln, gefallen ihm wohl. HS 778₁; .. er hat Gefallen an denen .. Bib. 738₁; sal. arī citas struktūras konstrukcijas Bībeles tulkojumā: Kam pawehrtita Sirds irr / tas irr tam KUNGAM weena Negantiba / bet kam skaidrs Celsch irr / tas wipnam labbi patihk. Zāl. XI 20, Bib. 1689, 1173₁.)

Preex gir Cillwākam / kad tam pareize tohp atbilldāntz /pareizi: kad viņš ir pareizi atbildējis/ .. Manc. Sprüche XV 23, 1637, 464. Weenam Wihram irr Preeks pahr sawas Muttes Atbildeschanu .. Zāl. XV 23, Bib. 1689, 1179₁, tāpat Bib. 1739, 711₁. (Sal. Freude erfährt der Mann, der zu antworten weiß .. HS 783₁; Jeden freut es, wenn .. Bib. 740₁.)

Dalliba, (Dollicklis) ein Theil, antheil .. Ist es nicht die Gemeinschafft .. Woi tam nhewa Dallicklis ar .. Langijs 1685, 46. Kad tu weenu Zagli redzi / tad tecc tu ar wipnu / un tew irr Dalliba ar teem Laulibas Pahrkahpajeem. Dāv.dz. I 19, Bib. 1689, 1065₁. (Sal. .. und mit Ehebrechern hast du Gemeinschaft. HS 686₁.) der an etwas Theil hat, kam dalliba irr pee kahdas leetas Stend. 1789, 584₂.

Eksch ta nomannihs wissi / ka juhs manni Mahcekli essat / ja jums Mihlastiba sawâ starpâ irr. Jāņa XIII 35, Bib. 1689, 216₄, tā pati konstrukcija Bib. 1739, 145₃. (Sal. .. wenn ihr Liebe untereinander habt. HS 153₂.)

Kad wesselais gahrđi un saldi gull? Kad meesa no darbeem .. peekussusi .. un kad dwehselei meers un preeks irr. Stobe Vesel.gr. 1795, 52.

Vārdnīcās vēl: Schmeichler / kam miexta Mehle gir Manc. Lettus 1638, 159 un vnverzagt / drohsch / kam drohscha sirrds gir turpat, 216; Arrig tōw /ir/ kauns. schāmstu dich auch Langijs 1685, 16, Wingam ir rupāhst, ist bekūmert turpat, 224 un Wingam /ir/ picta Sirds, hat ein böses Hertz 255; hier hab ich nichts auszurichten, schē man /nav/ ne kahdas darribas Stend. 1789, 90₂, ich habs mit ihm zu schaffen, man ar wipnu darbs /"darīšanas"/ irr turpat, 728₂, es war schon alle Hoffnung aus, jau ne kahda cerriba wairs bija 334₂, er hat ein gutes Lob, wippam /ir/ labba slawa, wissi wipnu teic 395₂, mir ist nicht wohl zu muthe, man irr slimma duhscha 423₂.

Zināms izpēmums lietojuma biežuma ziņā ir FVG ar reliģiskajos tekstos populārā jēdziena 'labvēlība, labvēlīga at-tieksme' apzīmējuma labs prāts izmantojumu:

Tam /- Dievam/ nhe gir labs Prāts / py tho sirge stip-

prumme / nedtcz tam gir lab's prätz py tems Wyre lelims / Tam
Kungam gir wens labs prätz / py tems kattre to bia .. Enh.
 1586, 55. Kattri to Bauszlu attstah / teitz to Beszdeewighu /
bett kattri to passarrgha / teems nhe gir labbs prahts vs to
(Beszdeewighu.) Manc. Sprüche XXVIII 4, 1637, 507. (Sal. Die
von der Belehrung lassen, preisen den Gottlosen; die aber die
Belehrung bewahren, bekämpfen ihn. HS 798₁; arī: .. kas glēbā
bauslību, ļaunojas par tās pārkāpējiem. Bib. 1965, 703.)
.. Schis irr mans miļais Dehls / pee ka man labbs Prahts irr.
Mat. III 17, Bib. 1689, 5₄, tāpat Bib. 1739, 8₃. (Sal. .. an
dem ich Wohlgefallen gefunden habe. HS 4₂.) man /ir/ labs
prahts pee wiņa, ich habe ein Wohlgefallen an ihm Stend.
 1789, 204₁.

Gan jau iepriekš ilustrētais predikatīvais substantīvs (labs) prāts, gan daži citi substantīvi var veidot īpašu FVG paveidu aplūkojamā modeļa ietvaros, piesaistot obligāto infinitīvu; šīm konstrukcijām piemīt modāla nozīme ('gribēt', 'varēt', 'drikstēt' u.tml.). Mūsdienās to lietojums kļuvis stilistiski ierobežots.

Garrs heißt auch Brunst, wie jener Alter sagte: Mann ir
Garr' ... seew' jemt Langijs 1685, 75.

Ne weens nemm to [= dzīvību] no mannim / bet es dohmu to
no sewis: man irr Warra to doht / un man irr Warra to atkal
nemmt .. Jāņa X 18, Bib. 1689, 207₄, tāpat Bib. 1739, 139₃.
(Sal. Ich habe Macht, es hinzugeben .. HS 147₂.)

.. ne zinni tu / ka man Waļļa irr / tewi Krustā sist /
un Waļļa irr tewi palaist? Jāņa XIX 10, Bib. 1689, 227₄, tā-
pat Bib. 1739, 152₃. (Sal. .. daß ich Macht habe, dich frei-
zulassen ..? HS 161₂.) Irrag Cilwekam Waļļa / no sawas Seewas

jeb kahdas Wainas dehļ schķirtees? Mat. XIX 3, Bib. 1689,
41₄, tāpat Bib. 1739, 31₃. (Sal. Ist es erlaubt ..? HS 29₂.)
.. ettiķam irr tahds spehks: Mehram to kwehlu paņemt ..
Latv. Ārste 1768, 75.

Un ja jums labs prahts irr to darriht [= labi mācīt] ..
Stobe Vesel.gr. 1795, 5. Taggad sakki mannim tikkai ihsti un
pateesigi: woi tewim irr prahts Maiju ņemt? Braže Paleijas J.
1844, 8. Sal. arī analogiskas konstrukcijas ar prāts no folk-
loras avotiem ME III 381.

Sastopamas konstrukcijas, kurās semantiskais subjekts
apzīmē procesu; šādā gadījumā predikatīvais substantīvs no-
sauc procesa fāzi, parasti - beigas:

.. Wuessam Karyam [ʔneidam'] gir nu weens Gals. Ps.
1587, 10. (Sal. .. alle veyde nu hefft eyn ende. Geff. 153.)
.. Kad gals man-nam dar-bam buhs Tad man kaps par gul-tu
kluhs. Vofs A Be Ce 1790, [b.lpp.].

Reti lietotas, taču līdz pat mūsu dienām sastopamas ir
FVG ar būt, ko veido procesuāli substantīvi ar noteiktu iero-
bežotu semantiku - 'pienākums', 'darbs', 'uzdevums'; šāda
konstrukcija iegūst modālu vajadzības, nepieciešamības pa-
pildniansi ('ir jādara tas, kas nosaukts ar substantīvu').
Daži šādi piemēri atrodami veclatviešu vārdnīcās:

Ich habe die Wache / mann gir Wackt. Manc. Phras. 1638,
367. Wingam ir Wackts, er hat oder hält die Wache Langijs
1685, 324.

stāvēt; sal. v. stehen, sein

Tikai epizodiski veclatviešu rakstu avotos sastopams du-
ratīvais funkcionālais verbs stāvēt, kas, domājams, balstās

uz pilnnozīmes verba stāvēt saitiņas funkciju (šādā gadījumā tas sinonīms verbam būt); tas veido stāvokļa nozīmes FVG ar predikatīvo substantīvu lokativā vai prepozicionālā savienojumā.

Tas Cilweks / kas Gohdâ stahw / un ne irr saprattigs / pazuhd të patt / kâ Lohpi. Dāv.dz. XLIX 21, Bīb. 1689, 1064₁.
(Sal. Der Mensch in Pracht .. HS 686₁.)

Stendera vārdnīcā fiksēti vēl divi savienojumi ar substantīvu lokatīvā: in Ansehen seyn, Ansehen haben, ļauzchu ceenischānâ stahweht. Stend. 1789, 50₂ un pohstâ stahweht, wûste stehen 203₁.

Langija vārdnīcā ievietots īpatnējs savienojums, kurā izmantotajai prepozīcijai grūti saskatīt pamatojumu: Wings stahw uhs Bailib', erstehet in Furcht Langijs 1685, 27.

Senāk latviešu valodā, šķiet, stāvēt gan saitiņas funkcijā, gan FVG sastāvā lietots plašāk (sk. arī stāvēt 2. nozīmi 'sein; stehen (fig.), bestehen; bleiben, "dauren, wahren"' ME III 1053). Mūsdienās nedaudzie vēl saglabājušies FV stāvēt lietojumi tiek kvalificēti kā novecojuši (sk. piem., stāvēt (kāda) varā / spēkā LLVV VII₂ 196 un stāvēt sakarā turpat, 197).

palikt₁; sal. v. bleiben

Duratīvais funkcionālais verbs palikt resp. FV palikt duratīvais funkcionāli semantiskais variants, domājams, balstās uz pilnnozīmes verbu palikt ar stāvokļa saglabāšanās nozīmi saitiņas funkcijā; tas veido stāvokļa nozīmes FVG ar predikatīvo substantīvu lokativā vai prepozicionālā savienojumā. FV palikt po-

tenciāli saistāms ar tiem pašiem predikatīvajiem substantīviem kā būt. Domājams, ka attiecīgo FVG nelielā sastopamība salīdzinājumā ar būt veidotajiem savienojumiem izriet no tā, ka tekstos daudz retāk rodas nepieciešamība aktualizēt verbā palikt ietverto semantisko papildniansi - 'substantīva nosauktais stāvoklis eksistē jau iepriekšējā laika periodā' (būt šajā aspektā ir indiferents). Potenciāli to pašu semantisko niansi ietver resp. neizslēdz arī būt, tā ka parasti iespējams izmantot analogo FVG ar būt; konstrukcija ar palikt tiek lietota tad, ja minētā semantiskā nianse īpaši jāakcentē.

Laid mums exkan .. adszischenke peyemptes / Ka mhes py to Titczybe pallekam .. Ps. 1587, 59. (Sal. .. Dat wy am lou-en blyuen .. Geff. 175.) Paleetz Stipprà Titzibà uhs Deew', beharre bständig im Glauben an Gott. Langijs 1685, 141.

.. Ka mhes .. Exkan pattese Mere / vs wene prate pallekam .. Ps. 1587, 30. (Sal. .. Dat wy .. ym rechten frede vp eynem synne blyuen .. Geff. 88.)

.. palleetz ickdeenas eekschan tha Kunghe Biyaschannas .. Manc. Sprüche XXIII 17, 1637, 491. (Sal. Dein Herz ereifre sich .. um die Furcht des Herrn allezeit .. HS 792₂.) .. kas irr winne Bihjaschanâ paliccis un etstahts tappis? Zir. II 10, Bib. 1689, 82₃. (Sal. Wer hoffte auf ihn und wurde verlassen? Bib. 786₁.)

Ja tas [= ka kareivji melojuši] pee tha Zemmes Sohga taps sa-justs / mehs gann to pahrrunnasim / un jums buhs bes Behdahn palikt. Mat. XXVIII 14, Bib. 1689, 68₄, tāpat Bib. 1739, 49₃. (Sal. .. daß ihr außer Sorge sein könnt. HS 48₂.)

Stendera vārdnicā vēl bey Ehren bleiben, gohdâ palikt Stend. 1789, 190₂, sich bey Ehren erhalten, pee gohda palikt 215₂, nicht schlafen können, bes meega buht, palikt 509₂.

II. TRANSFORMATĪVIE FUNKCIONĀLIE VERBI

Transformatīvie funkcionālie verbi izsaka predikatīvā substantīva apzīmētās darbības, norises vai stāvokļa iestāšanos vai maiņu, t.i., procesu; līdz ar to transformatīvo funkcionālo verbu veidotajām FVG nevar būt stāvokļa nozīme.

Predikatīvā substantīva apzīmētās darbības, norises vai stāvokļa subjekts ir arī teikuma sintaktiskais subjekts. Atkarībā no FV nozīmes un teikuma sintaktiskā subjekta semantiskās funkcijas visa FVG izsaka vai nu darbības (reti), vai aktīvas vai pasīvas norises nozīmi.

ņemt₁ (ņemt, ieņemt, uzņemt, ņemties); sal. v. nehmen, fassen

Transformatīvās funkcijas ietvaros FV ņemt sastopams divos funkcionāli semantiskajos variantos (sk. arī tālāk FV ņemt₂), kas atšķiras ar valenci un semantisko raksturojumu.

Transformatīvais funkcionālais verbs ņemt, kas balstās uz pilnnozīmes verba ņemt divvērtīgo leksiski semantisko variantu ar subjekta un akuzatīvobjekta valenci (kāds ņem ko [sev, pie sevis]), resp. FV ņemt pirmais transformatīvais funkcionāli semantiskais variants veido FVG ar darbības vai pasīvas norises nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu **a k u z a t ī v ā**. FVG darbības vai norises nozīme atkarīga no sintaktiskā subjekta semantikas (**aģents** vai **norises izjutējs**); norises nozīmes gadījumā predikatīvajā substantīvā nav ietverta norāde uz kāda aktīva darītāja vai ārēja faktora lomu šīs norises izraisīšanā.

Domājams, ka agrāk latviešu valodā šis modelis bijis ļo-

ti produktīvs (sk. ME II 897-898, kur doti samērā daudzi šī modeļa savienojumi, arī ar ilustrāciju no folkloras, piem., ņemt galu, drošu sirdi, padomu u.c.).

Veclatviešu rakstu valodā šis modelis pārstāvēts maz.

FVG ar p a s i v a s n o r i s e s nozīmi veidojas teikumā ar nedzīva priekšmeta apzīmējumu sintaktiskā subjekta pozīcijā vai teikumā ar personas apzīmējumu, ja predikatīvais substantīvs izsaka spontānu, negribētu, no subjekta gribas neatkarīgu u. tml. norisi.

Layd Atczems yempt szouwe Mege .. Ps. 1587, 38. (Sal. Lath ogen nemen eren slap .. Geff. 99.)

.. wisseem tahdeem Eewainoteem buhs sargatees: par bran-
dawihnu un wissu peedzerschanu .. Caur tahm leetahm tas wah-
jais tvaiku ņemm, ta waina apniknojahs .. Latv. Ārste 1768,
82. (Sal. "Twaiks tas, der Rauch, Hizza im Geblüt, tas tvaiku
lehti ņemm, er ist hizzig" Lange 1773, 361; kaut arī ņemt
tvaiku pats Lange skaidro tikai psihiskas norises nozīmē,
piemēra konteksts liek domāt, ka tekstā šis savienojums jāsa-
prot kā fizioloģiskas parādības apzīmējums, t.i., tvaiks =
"Hizza im Geblüt" resp. "karstums asinīs", ņemt tvaiku = 'da-
būt karstumus, karsoni, paaugstinātu temperatūru'.)

Tikai Stendera vārdnīcā konstatēts latviešu valodā popu-
lārais savienojums ņemt galu: die Sache ist glücklich ausge-
fallen, ta leeta laimigi isdewusses, laimigu gallu ņemusi
Stend. 1789, 83₂, Ende nehmen, gallu ņemt 206₂ un wo will das
hinaus, kahdu gallu tas ņems 328₂.

FVG ar d a r b ī b a s nozīmi veidojas teikumā ar per-
sonas apzīmējumu sintaktiskā subjekta pozīcijā, ja predikatī-
vais substantīvs izsaka apzinātu darbību.

Dažkārt predikatīvais substantīvs izsaka procesu, kura iestāšanās var būt spontāna vai arī apzināti stimulēta. Šādos gadījumos attiecīgās FVG nepietiekamā kontekstā nereti trak-
tējamas dažādi (sal. līdzīgu parādību arī duratīvā FV turēt
interpretācijā, kur iespējamās svārstības starp FVG darbības
un stāvokļa nozīmi). Dažkārt nošķirt FVG darbības un norises
nozīmi palīdz verba fakultatīvā refleksīvā galotne¹, kas, do-
mājams, norāda uz subjekta (kaut nelielu vai pat nosacītu)
aktivitāti resp. FVG darbības nozīmi un šķir attiecīgo savie-
nojumu no iespējama homonīmiska norises nozīmes savienojuma.

Jemnees Prahtu manns Dähls / tad preecayahsz manna
Sirrds .. Manc. Sprüche XXVII 11, 1637, 505. (Sal. Sei weise,
mein Sohn .. HS 797₁; arī: Essi gudrs mans Dehls .. Bib. 1689,
1197₁.) Sal. arī gudru prātu ņemt ar ilustrāciju no tautas-
dziesmas ME II 898.

Cittz noskummis no leelahms Bāhdams Ghallwu nokahris
staighahsz / und nhe warr drohschu und preecighu Sirrdi jemb-
teesz. Manc. Post. 1654, I 17. .. saccija tas [= Jēzus] us to
Melmeņosehrdzigu: ņemnees droschu Sirdi / mans Dehls / tawi
Grehki irr tew pamesti. Mat. IX 2, Bib. 1689, 17₄, tāpat Bib.
1739, 15₃. (Sal. Sei getrost, mein Sohn .. HS 12₂.) .. Trih-
niņa .. ņehmahs drohschu sirdi, gahje pee ta [cilvēkēdāju]
wirsneeka gaspazchas .. Latv.G.gr. 1789, II 58-59₂. Stendera
vārdnicā ņemnees drohschu sirdi, faß einen Muth Stend. 1789,
179₁, sey getrost, ņemnees drohschu sirdi 285₂, kā arī droh-
schu sirdi ņemtees ar ekvivalentiem sich aufrichten, sich
trösten, apmeerinatees, eepreecinatees 71₂, guten Muth fas-

¹ Par to sk. arī l. piezīmi 50.lpp.

sen, sirdî sapenties 231₂ un Muth fassen, eedrohschinatees 423₂. Sal. arī drošu sirdi ņemt 'Mut fassen' ar ilustrāciju no tautasdziesmas ME II 898.

Daži 17.-18.gs. reliģisko tekstu piemēri ar funkcionālo verbu ņemt, šķiet, vērtējami kā okazonāli (vēlāk attiecīgie savienojumi vairs nav konstatēti); jādomā, ka šīs FVG radušās tulkošanas grūtību rezultātā (jāpiebilst gan, ka v. Anstoß nehmen adekvāts tulkojums atkarīgs no konkrētā konteksta un arī šodien nav viennozīmīgi formulējams).

.. vnd sweets ir tas / katters pe man ne iem apkaitenaszana [= A]. Elgers 1671, 5. (Sal. .. und selig ist, wer an mir keinen Anstoß nimmt. HS 15₂.) .. saccia tēms JESVS: Wyssi iūs szo nakti pe man iemseti apkaitenaszana [= A] .. Elgers 1671, 117. (Sal. Ihr werdet .. an mir Anstoß nehmen .. HS 43₂.) Piemērs ar citu predikatīvā jēdziena leksisko realizāciju tai pašā nozīmē: Arrig zinni tu / ka tee Warizeēri tawus Wahrđus dzirdedami / irr Aggrehcibu ņehmuschees? Mat. XV 12, Bib. 1689, 33₄, tāpat Bib. 1739, 26₃. (Sal. Weiβt du, daβ die Pharisäer Anstoß genommen haben ..? HS 24₂.) Sal. arī attiecīgā jēdziena kontekstuāla tulkojuma variantus, kuru rašanos var hipotētiski skaidrot ar šādām semantiskām pārvirzēm: 'būt neapmierinātam, neatzīt' --> (reliģiskā kontekstā) 'aizliegt' --> 'apgrēkoties, apgrēcināties': Schinny Nackti juhsz wissipy Mann apghrākohsseeteesz. Manc. Post. 1654, III 2. Juhs wissipy schai Nakti pee mannim apgrehcinasetees .. Mat. XXVI 27, Bib. 1689, 60₄, tāpat Mat. XXVI 31, Bib. 1739, 44₃. (Sal. arī mūsdienu Bībeles tulkojumā: Jūs visi šinī nakti pret mani apgrēcināsities .. Bib. 1965, 1009.) Stenderam šī FVG arī ar nozīmes niansi: sich ärgern, Aergerniß nehmen, apgrehcibu

ņemt Stend. 1789, 58₂.

Stendera vārdnīcā vēl Theil nehmen, dallibu ņemt Stend. 1789, 584₂, resolviren, sich, padohmu ņemt. resolut, kas drihz padohmu ņemm 480₂, Anschlāge fassen, padohmus ņemt, sadabbuht 48₂, anders gesinnet seyn als zuvor, cittā prahtā tapt, cittu padohmu usņemt 283₂ un seine Meinung āndern, cittā prahtā tapt, cittu padohmu usņemt 410₂, Haß wider einen fassen, eenaidibu pret cittu eņemt 312₂.

Mūsdienās transformatīvā FV ņemt veidotais modelis nav produktīvs, taču samērā aktīvi ir daži leksikalizēti savienojumi, kas pārstāvēti arī LLVV, piem., ar norādi par lietojumu sarunvalodā ņemt galu VI₁ 30 un ņemt drošu prātu VI₂ 343, bez lietojuma ierobežojumiem - ņemt dalību, virsroku VI₁ 29, ņemt drošu dūšu un saņemt dūšu II 424 (pēdējā savienojuma verba piedēklis akcentē un padara nepārprotamu tā darbības nozīmi).

ņemt₂; sal. v. empfangen, ergreifen, bekommen

Transformatīvais funkcionālais verbs ņemt, kas analogs mūsdienu saņemt, dabūt (no kā), balstās uz pilnnozīmes verba divvērtīgo leksiski semantisko variantu ar subjekta un akuzatīvobjekta valenci (kāds ņem 'saņem, dabū' ko), resp. FV ņemt otrais transformatīvais funkcionāli semantiskais variants veido FVG tikai ar p a s ī v a s n o r i s e s nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu a k u z a t ī v ā. Teikuma sintaktiskais subjekts (parasti personas apzīmējums) ir pacienta vai adresāta semantiskajā funkcijā, predikatīvais substantīvs izsaka darbību vai stāvokli, ko izraisa cits aktīvs darītājs.

Veclatviešu tekstos šis modelis sastopams tikai epizodis-

ki, vārdnīcās tā piemēri nav konstatēti. Atbilstoši savienojumi nav konstatēti arī ME, bet mūsdienās tos aizstājuši savienojumi ar saņemt, dabūt. Varētu būt iespējams, ka aplūkojamais modelis veclatviešu rakstu valodā radies verbu ņemt un saņemt nozīmju neizšķiršanas rezultātā un latviešu valodas verbu priedēkļa funkciju nepārzināšanas dēļ.

.. laid mums Nabbagems .. szeelestibe vnd pammesschenne muszes Grekes / ar titzige szirde pattese iempt ['saņemt resp. dabūt žēlastību un piedošanu'] .. Ps. 1587, 21. (Sal. .. lath vns .. gnade vnde vorgeuinge vnser sūnde .. ergrypen .. Geff. 62.)

Ja nu vs Sabbatha dena tas cilwaeks iem āpgraiziszanā [= A] ['tiek apgraizīts'] .. Elgers 1671, 84-85. (Sal. Wenn ein Mensch am Sabbath die Beschneidung empfängt .. HS 141₂.)

.. nu puischi, pakarreet wiņņu palehnam, bet tā, kā es jums jau sacciju, ka wiņsch skahdi ne warr ņemt ['netiek "ap-skādēts"'] .. Holb. Lustes sp. 1790, 50.

celt₁ (celt, uzcelt); sal. v. erheben

Transformatīvais funkcionālais verbs celt (uzcelt) resp. FV celt transformatīvais funkcionāli semantiskais variants veido FVG ar d a r b ī b a s nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu a k u z a t ī v ā. Tas balstās uz pilnnozīmes verba celt divvērtīgo leksiski semantisko variantu ar subjekta un akuzatīvobjekta (pacienta) valenci (kāds ceļ ko [uz augšu]).

Šī modeļa FVG veclatviešu avotos konstatētas tikai epizodiski: eine Klage anstellen, suhdzeschanas celt Stend. 1789, 51₂. Ja wiņsch schinnā noliktā brihdā atkal kā gahjeis sader-

rahs; tad waijaga to jaunu kuntraktu, ja ne uz ilgaku laiku,
tatschu us weenu gaddu uscelt. Likumu gr. 1818, 16. Gegen
 eine solche .. Unterschrift können dann die Erben keine Ein-
wände erheben, Prett tahdu .. parakstu tad tee mantineeki ne-
kahdus eemeslus newarr celt. Braže 1875, 407 (sal. eemesls ..
Einwand, Einrede turpat, 63).

Paši attiecīgās struktūras savienojumi bijuši populāri arī runātajā latviešu valodā (sk. piemērus celt 5. nozīmes 'erheben, bringen, veranlassen, verursachen' ietvaros ME I 370) un (daļēji ar sarunvalodas stilistisko ierobežojumu) lietojami arī mūsdienu literārajā valodā (sk. atbilstošos piemērus celt 8. un 9. nozīmes ietvaros LLVV II 164). Taču problemātisks ir šo savienojumu adekvāts traktējums, jo šajā struktūrā izmantojamie abstraktas nozīmes substantīvi dažādā pakāpē ietver potenciālu rezultāta sēmu, kas šajā darbā uzskatīta par verba patstāvīgā lietojuma pazīmi. Tā, piem., no ME minētajiem piemēriem var izveidot virkni, kurā nepārprotamas FVG pakāpeniski pāriet dažādi traktējamās konstrukcijās un beidzas ar savienojumiem, kuru substantīvs pilnā mērā atbilst patstāvīga teikuma komponenta kritērijiem (abstraktas, bet dažkārt pat konkrētas semantikas objekts ar rezultāta semantisko funkciju); sal., piem., celt troksni burtiskā nozīmē ('≈trokšņot'; troksnis pastāv tikai subjekta veiktās darbības laikā) - celt neslavu ('≈aprunāt kādu' vai 'radīt kādam (palielkošu) neslavu') - celt jaunus likumus ('radīt, izstrādāt jaunus likumus'). Vidusstāvoklī atrodas arī citētie piemēri celt sūdzēšanas un celt kontraktu, bet neapšaubāma FVG ir celt iemeslus 'iebildumus' resp. '≈iebilst'. Tāpēc saskaņā ar šai

darbā izraudzītajiem FVG sākotnējās norobežošanas kritērijiem (sk. ievadu) šis modelis latviešu valodā attiecināms uz FVG perifēriju¹.

nākt; sal. v. kommen, gelangen, geraten

Transformatīvais funkcionālais verbs nākt veido FVG ar darbības vai (parasti) pasīvas norises nosīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu lokatīvā vai prepozicionālā savienojumā.

Teikumos ar nedzīvu subjektu funkcionālā verba grupai vienmēr ir pasīvas norises nosīme; teikumos ar personas apzīmējumu sintaktiskā subjekta pozīcijā FVG nosīme nosakāma pēc predikatīvā substantīva semantikas, kas parasti paredz vai izslēdz subjekta apzinātu nodomu nonākt attiecīgajā stāvoklī. Īpaša FVG apakšgrupa, kas atrodas uz robežas starp darbību un pasīvu norisi, ir savienojumi ar izziņas darbības vai stāvokļa apzīmējumiem predikatīvā substantīva pozīcijā; šādā gadījumā subjekta loma notikumā nav pilnīgi identificējama ar parasto aģenta lomu, un izziņas procesa vai stāvokļa subjektu mēdz izdalīt kā īpašu semantisko funkciju (sk. piem., Helbig / Buscha 1987, 635). Tomēr, tā kā izziņas process paredz subjekta garīgo aktivitāti, attiecīgajiem predikātiem var atzīt dar-

¹ Vācu valodas FVG sistēmā tiek iekļauti arī savienojumi ar substantīviem, kas paredz obligātu rezultātu, ja tikai substantīvs ietver arī šī rezultāta iegūšanas procesu, - pat tādi savienojumi, kuri izsaka materiāla rezultāta iegūšanu, - einen Vertrag schließen u.tml. (sk., piem., Schaar-schuh 1990, 231-232).

bības nozīmi; tāpat arī citos gadījumos, kad teikumā ar personas apzīmējumu sintaktiskā subjekta pozīcijā FVG nozīmē sa-
plūst subjekta aktivitātes un varbūtēja norises spontānuma
pazīmes (sal. arī komentāru vācu valodas FV gelangen sakarā
Helbig / Buscha 1987, 86).

Winge .. nhelaimibe vnde Noskumschenne / Gir nakusse py
wene szeelige Galle .. Ps. 1587, 63. (Sal. Syn yamer dröffnis
vnd elent, Is kamen tho eym saligen endt .. Geff. 245.) Ar ci-
tu prepozīciju tas pats predikatīvais substantīvs sastopams
dažās vārdnīcās: An das Ende kommen / vs Ghallu nahkt Manc.
Lettus 1638, 20, uhs Gall nahkt, ans Ende kōmen Langijs 1773,
72; Stendera vārdnīcā tikai lokatīva forma: gallâ tikt, oder
nahkt, zum Ende kommen, it. hinkommen, hingelangen Stend.
1789, 66₁.

.. Kas manne wârde thur / vnd titcz exkan man / Tas nhe
nâex exkan to szodibe ['netiks sodīts'] .. Ps. 1587, 70.

.. kasz ar sawu Mutt plahpa / tasz nahk Iszbiyaschannâ.
Manc. Sprüche XIII 3, 1637, 456. (Sal. .. wer seine Lippen
aufreißt, dem ist es Verderben. HS 779₁.)

.. pirms kas Gohdâ nahk / tad tam papreeksch japazemmo-
jâhs. Zāl. XV 33, Bīb. 1689, 1180₁, tā pati konstrukcija arī
Bīb. 1739, 711₁. (Sal. .. der Ehre geht Demut voran. HS 783₁.)
Sal. arī nākt godâ ar piemēru no tautasdziesmas ME I 691.

Bet Deews gribb, kâ wissi cilweki pee atzihschanas nahk-
tu [par veselības nozīmi] .. Stobe Vesel.gr. 1795, 9. Sal.
līdzīgas nozīmes savienojumu nākt pie jēgas (par kādu faktu)
'verstehen, begreifen' ar piemēru no folkloras ME II 699.

Stendera vārdnīcā vēl in Gefahr kommen, liksta, nelaime
tikt, nahkt Stend. 1789, 268₂ un gedeihen, isdohtees ..

schkirtees .. laimetees (pastahweht, us pilnibu nahkt. Bibl.)
turpat, 267₂.

Mūsdienās šis FVG modelis (it sevišķi ar prepozīcijas pie izmantojumu) ir ļoti produktīvs: sk., piem., bez lietojuma ierobežojumiem LLVV dotos savienojumus nākt pie prāta, secinājuma, pārliecības u.c. V 323, nākt pie varas, nākt slavā, nākt modē V 324, nākt saskarē V 325, kā arī līdzīgus savienojumus ar mūsdienās populārāko FV priedēkļformu nonākt (nonākt valodās, apsmieklā, strupceļā, pie atziņas u.c.) V 618.

iet (iet, aiziet); sal. v. gehen, gelangen, geraten

Transformatīvais funkcionālais verbs iet veido FVG tikai ar pasīvas norīses nozīmi neatkarīgi no sintaktiskā subjekta semantikas (teikumā ar darbības nozīmi resp. ar sintaktisko subjektu agenta semantiskajā funkcijā verbs iegūst patstāvīgu nozīmi) un pievieno predikatīvo substantīvu lokativā resp. illatīvā vai prepozicionālā savienojumā. Tas sastopams galvenokārt 17.-18. gs. avotos.

Vienu no apjomīgākajām tematiskajām grupām šī modeļa ietvaros veclatviešu tekstos veido savienojumi ar nozīmi 'palielināties' un 'samazināties' dažādās nozīmes niansēs un kontekstos; predikatīvā substantīva pozīcijā parasti izmantotas leksēmas vairums un mazums (dažādos morfoloģiskajos variantos), arī augums.

Abnehmen / ringer werden / Maghumà eet / mazahk tapt
Manc. Lettus 1638, 16. Un tapehc / ka ta Netaisniba Wairumâ
ees / tad ta Mihlestiba pee daudzem isdzissihs. Mat. XXIV 12,
Bib. 1689, 54₄, tāpat Bib. 1739, 39₃. (Sal. Und weil die Ge-

setzesverachtung überhand nimmt .. HS 38₂.) .. tas Eelahps
nopliht no tahn Drehbehm / un tas Eeplehsums eet Wairumâ.
 Mat. IX 16, Bib. 1689, 17-18₄. (Sal. .. und es entsteht noch
größerer Riß. Bib. 13₂; sal. arī tā paša teksta tulkojumu Bī-
beles 2. izdevumā: .. un tas plihsums leelaks tohp. Bib.
 1739, 16₃.) [Jānis Kristitājs par Jēzu:] Winnam peenahkajs
Wairumâ / bet mann Mazumâ eet. Jāņa III 30, Bib. 1689, 187₄.
Winnam peenahkajs leelumâ, bet man mazumâ eet. Jāņa III 30,
 Bib. 1739, 127₃. (Sal. Jener muß wachsen, ich aber abnehmen.
 HS 143₂.) [Pēc grēku plūdiem] Tas Uhdens eet Mazumâ. 1.Moz.
 VIII, Bib. 1689, 13₁. Schohs kawekļus un wainas pirmit labbi
japahrtihka, kad to eewecetu skahdi ar paschahm saknehm
gribb isliht, cittadi wissa ahrstiba maggumâ ees, un slikti
isdohsees. Latv. Ārste 1768, 85. Maggumâ eet, verringern sich
 Lange 1773, 182 un mazumâ eet, sich verringern turpat, 186.
 Stendera vārdnīcā maggumâ eet ar ekvivalentiem sich verrin-
gern, vom Vermögen abkommen Stend. 1789, 149₁, vom Vermögen
kommen, nowahrgt 649₂ un Krebsgang gehen 366₂, kā arī die Tit-
teln steigen, die Tugend nimmt ab, gohda wahrdi wairojahs un
tikkums mazumâ eet 588₂, Ueberhand nehmen, augumâ augt, wai-
rotees, wairumâ eet, augumâ eet 603₂ un augumâ eet ar ekviva-
lentiem sich ausbreiten, zunehmen 101 un an Vermögen zunehmen,
us preekschu eet 648₂. Stendera vārdnīcā arī tuvā nozīmē speh-
kâ eet, wūrken, zur Kraft gedeihen Stend 1789, 58₁. Sal. arī
iet mazumâ ME II 574 un iet vairumâ ME IV 443 ar piemēriem no
 folkloras.

Otra īpaši izdalāma tematiskā grupa ir savienojumi ar
 nozīmi 'iet postā, iet bojā'. Tekstos (galvenokārt Bībelē)
 lietots mūsdienās populārais iet bojā un iet postā.

Mhes luudtczam .. tu gribbeete tade touwe Raddibe .. nhe
lickt boyan edth .. Enh. 1586, 68. Tatschu taps redzehts / ka
.. Gekki un Neprahtigi kohpa bohjâ eet .. Dāv.dz. XLIX 11,
Bīb. 1689, 1063₁. (Sal. .. Tor und Narr kommen um zumal .. HS
685₁.) .. itt kâ Duhmi tohp isdzihti .. tà patt ees tee Bes-
deewigee bohjâ Deewa Preekschâ. Dāv.dz. LXIII 3, Bīb. 1689,
1078₁. (Sal. .. vergehen die Frevler vor Gottes Antlitz. HS
697₁.) .. tee Trauki sprahgst / un tas Wihns tohp isgahsts /
un tee Trauki eet bohjâ .. Mat. IX 17, Bīb. 1689, 18₄, tā pa-
ti konstrukcija Bīb. 1739, 16₃. (Sal. .. die Schläuche gehen
zugrunde. HS 13₂.)

Kad nu .. tahs Straumehs satecceja .. un saskrehje pee
tha Nemma / tad tas apgazehts / un gahje wissai pohstâ. Mat.
VII 27, Bīb. 1689, 14₄, tā pati konstrukcija Bīb. 1739, 13₃.
(Sal. .. da stürtzte es ein und wurde völlig zerstört. Bib.
11₂.) Ikweena Walsts / kas sawâ starpâ Eenaidâ tohp / ta poh-
sta aiseet .. Lūk. XI 17, Bīb. 1689, 143₄, tāpat Bīb. 1739,
98₃. (Sal. Jedes Reich .. wird verwüstet .. HS 102₂.) Tas
stiprakais tohs cittus aplaupitu, .. kamehr wissi isnihktu un
pohstâ eetu .. Stend. Pas. un st. 1789, 81. Kâ putnišsch weh-
jâ kriht no zarra, Tâ pohstâ ees tee naidneeki. Neredz. Indr.
1806, 16.

Vārdnīcās abas šīs FVG rādītas vienkopus kā sinonīmi un
 blakus citām tuvas nozīmes leksiskajām realizācijām: Pohstan
eet, zu nicht oder zu Grund gehen. an Bettelstab gerathen. Ja
wings Deewam nhe klaussihs, wings tuckschan Pohstan eesz,
wird er Gott dem HERN nicht gehorchen, so wird er zu drüern
gehen, es wird mit ihm gantz vndt gar aus seyn Langijs 1685,
198 un Wissas Leetas eet uhs Ga[11], es nahet sich alles zum

Ende turpat, 72; pohstâ eet, zu nichte gehen Lange 1773, 239 un Ukkâ eet, verlohren gehen turpat, 363 (sal. "Aus estn. hukka minema "zugrunde gehen" resp. hukka panema "zugrunde richten" resp. liv. ukā(s) "zugrunde" ME IV 296); Stendera vārdnīcā zunichte gehen, neekâ, bohjâ, likstâ ais-eet Stend. 1789, 734₂, untergehen, bohjâ eet, pohstâ eet 627₂, der Garten ist eingegangen, dahrs pohstâ gahjis 196₂, zu Grunde gehen, bohjâ eet, nihkt, isnihkt, (ġint, isġint) 300₂, pohstâ eet ar ekvivalentiem von Haus und Hof kommen 314₂, um Haab und Gut kommen, tuksch tapt 361₂, verderben, nihkt, isnihkt 638₂ un ins Verderben gerathen 638₂, kā arī tikai vienu vai dažas reizes fiksēti savienojumi zu nichte gehen, werden, nihkt, neekâ eet 435₂, neekâ aiseet ar ekvivalentiem mißra-then, ne weiktees 414₂ un krebsgāngig werden 366₂, es geht mit ihm auf die Neige, tas ar wiņņu jau us beigumu eet 433₂, nezīņņâ gahjis, es ist aus der Acht gelassen 264₁.

Vārdnīcās fiksēti arī ipatnēji savienojumi die Gerste hat sich gelegt, meezchi weldês gahjuschi Stend. 1789, 385₂ (sal. veldrēties) un Kuņņa eet ruhteī, die Hündin ist lāu-fisch ar senāku lokatīva formu Lange 1773, 254 (sal. "Ruhte ta, die Laufzeit sonderlich der Hunde" turpat).

Šis modelis latviešu valodā, šķiet, bijis ļoti produk-tīvs (sk. ME II 80-81 bagātīgi dotos piemērus ar substantīvu lokatīvā iet dārgumā, jaunumā, labumā utt. un ar substantīvu prepozicionālā savienojumā - iet uz beigām, uz galu, uz pos-tu, uz labumu utt.). Mūsdienās tā produktivitāte un aktivitā-te samazinājusies, kaut gan saglabājušās dažas leksikalizētas FVG, kas dotas arī LLVV bez lietojuma ierobežojumiem (iet zu-

dumā III 404, (aiz)iet bojā II 107, iet vairumā, mazumā, uz beigām, iet labumā III 402).

tapt; sal. v. gelangen, geraten

Transformatīvais funkcionālais verbs tapt veclatviešu rakstu valodā veido FVG ar p a s ī v a s n o r i s e s nozīmi, pievienojot predikatīvo substantīvu l o k a t ī v ā resp. illatīvā. Teikuma sintaktiskais subjekts parasti ir personas apzīmējums (atkarībā no predikatīvā substantīva nozīmes - norises izjutēja vai pacienta semantiskajā funkcijā). Šis funkcionālais verbs balstās uz tapt mūsdienās zudušo patstāvīgo nozīmi 'gelangen' ar subjekta un lokālā adverbialā komponenta (vietas) valenci (sk. tapt 1. nozīmi ME IV 131, kur doti arī FVG struktūrai atbilstoši piemēri ar ilustrāciju no tautasdziesmām).

Izplatītākais no šī modeļa savienojumiem ir tapt kaunā, kas lietots galvenokārt reliģiskajos tekstos un fiksēts arī vārdnīcās.

.. nhe layde mums muszam kounan tapt .. Ps. 1587, 8.
 (Sal. .. lath vns nümmer tho schanden werden .. Geff. 49.)
.. packlouse mums szeelige / ka wuesse the / kattre mums no
Whelne vnde czilwhekems prettibe sthawe / war tapt kounan /
vnde .. Istrucenate thope .. Ps. 1587, 27. .. neelaide man
kounan tapt .. Ps. 1587, 24. (Sal. .. dat ick nicht werde be-
schamet .. Geff. 106.) Aesto nhe wens thope kounan / kas
thoeuwis gaide .. Ps. 1587, 23. (Sal. Idt wert nemant bescha-
met stan .. Geff. 103.) .. kounan buus them s tapt / te szwab-
bade Pulgotaye. Ps. 1587, 23. (Sal. .. Vorschamet möthen alle
de syn .. Geff. 103.) .. kasz Płauyama-Laikà ghull / tasz

toph Kauna. Manc. Sprüche X 5, 1637, 445. (Sal. .. in Schande gerät, wer zur Erntezeit schläft. Bib. 737₁.) zu schanden werdē / kaunà tapt Manc. Lettus 1638, 152. .. kasz gir sawu Muhzchu Kaunà tappis / kasz us winju cerrejis gir? Manc. Post. 1654, II 27. Kaunen tapt, beschamt oder zuschanden werden Langijs 1685, 110. .. kas irr us to Kungu pašahwees / un Kau-nâ tappis? Zīr. II 10, Bib. 1689, 82₃. (Sal. Wer .. ist dabei zuschanden geworden? Bib. 786₁.) .. tee irr Kaunâ tappuschi un apkaunoti / kas mannu Nelaimibu mekle. Dāv.dz. LXXI 24, Bib. 1689, 1084₁. (Sal. .. zu Schanden wurden, .. die mein Unglück suchten. HS 702₁.) Stendera vārdnīcā kaunâ tapt ar ekvivalentiem beschämt werden Stend. 1789, 124₂, Schande einlegen, zu schanden werden 498₂ un Schimpf einlegen 507₂. Aplūkojamās FVG stabilā struktūra, turklāt jau kopš 16.gs. ar substantīvu lokatīvā resp. illatīvā, un tam atbilstošās dažādās struktūras oriģināltekstā vai saturiski atbilstošajos vācu valodas tekstos un ievērojamais lietojuma biežums liecina par šī savienojuma pilnīgu leksikalizāciju veclatviešu rakstu valodas posmā. Mūsdienās tā aktivitāte zudusi (tāpat kā citiem šī modeļa savienojumiem) - domājams, sakarā ar pilnnozīmes verba tapt leksiski semantiskā varianta 'nonākt, nokļūt' zudumu valodā vispār (arī mūsdienu reliģiskajos tekstos parasti tiek izraudzīti citi izteiksmes varianti).

Epizodiski konstatēti vēl daži citi šī modeļa savienojumi.

.. kasz sōw leekahsz labpraht pahrmahcitesz / taps Gohdā. Manc. Sprüche XIII 18, 1637, 457. (Sal. .. der wird gehrt. HS 780₁.) Kas gribb Gohdan tapt, tam papreeksch ja-cesch, wer da will zu Ehren komen, der muß zuvor was leiden

v. ausstehen Langijs 1685, 351. Sal. arī tapt godā ar piemēru no tautasdziesmas ME I 691.

Ikweena Walsts / kas sawâ starpâ Eenaidâ tohp / ta pohsta aiseet .. Lūk. XI 17, Bib. 1689, 143₄, tāpat Bib. 1739, 98₃. (Sal. Jedes Reich, das mit sich selbst entzweit ist, wird verwüstet .. HS 102₂.)

Bet Pehteris / un kas ar ta [kopā bija] .. nomohda tap-puschi / redzeja wiņa [= Jēzus] Spohzchumu / un tohs diwi Wihrus pee wiņu stahwam. Lūk. IX 32, Bib. 1689, 137₄, tāpat Bib. 1739, 94₃. (Sal. Petrus und seine Begleiter .. wurden jedoch wach .. Bib. 81₂.)

Stendera vārdnicā vėl in Gefahr gerathen, likstâ tapt Stend. 1789, 278₂, einem wieder gut werden, atkal labbâ prah-tâ tapt pret cittu 302₂, cittâ prahtâ tapt, anders gesinnet werden, auf andere Gedanken kommen 204₁ un tas pats ar ekvivalentiem seine Meinung ändern, cittu padohmu usņemt 410₂.

klūt; sal. v. gelangen, geraten

Transformatīvais funkcionālais verbs klūt veclatviešu rakstu valodā veido FVG ar pasīvas norīses nozīmi, pievienojot predikatīvo substantīvu lokatīvā vai prepozicionālā savienojumā. Funkcionālā lietojumā šis verbs ir sinonīms iepriekš aplūkotajam tapt un arī citādi raksturojams līdzīgi (sk. arī klūt l. nozīmi '(unwillkürlich) geraten, gelangen' ME II 240 un piemērus no tautasdziesmām).

.. pirrms kaszlebb ghodâ kluhst / buhsz tam pirrmahk ceest. Manc. Sprüche XV 33, 1637, 466. (Sal. .. der Ehre geht Demut voran. HS 783₁.) .. kas to Pahrmahcischenu paness /

kļuhs Gohdâ. Zāl. XIII 18, Bib. 1689, 1176₁, tāpat Bib. 1739, 709₁. (Sal. .. wer aber Rüge beachtet, der wird geehrt. HS 780₁.) zu Ehren kommen, gohdâ kļuht Stend. 1789, 190₂.

Stendera vārdnīcā skahdê kļuht ar ekvivalentiem zu kurz kommen Stend. 1789, 373₂, zu Schaden kommen 496₂ un übel anlaufen, apsmēets tapt 600₂. Wessels un stiprs cilweks ne warrehs tik lehti skahde [= L] kļuht. Stobe Vesel.gr. 1795, 14.

Lai tad simtim skauģu buht .. Tee warr wisai kaunâ kļuht .. Neredz. Indr. 1806, 33.

Stendera vārdnīcā vēl in Leute Maul kommen, nelabbâ slawâ kļuht Stend. 1789, 407₂, mündig werden, pilnâ augumâ kļuht 421₂ (sal. pilngadīgs; sk. aūģums 4. nozīmi 'ein Abschnitt der Lebenszeit (des Wachstums), das Alter' ME I 221), kā arī vienīgās šī modeļa ietvaros konstatētās FVG ar prepozicionālā savienojuma izmantojumu ahran prahtâ [= -a?] kļuht 541₂ un wieder zu Sinnen kommen, atkal pee prahta kļuht 541₂.

palikt₂; sal. v. geraten

Transformatīvais funkcionālais verbs palikt resp. FV palikt transformatīvais funkcionāli semantiskais variants veido FVG ar darbības vai pasīvas norises nozīmi, pievienojot predikatīvo substantīvu lokatīvā vai prepozicionālā savienojumā. Tas balstās uz pilnnozīmes verba palikt leksiski semantisko variantu, kas blakus stāvokļa saglabāšanās nozīmei ietver arī nošķānu attiecīgajā stāvoklī, tāpēc transformatīvajam FV palikt salīdzinājumā ar duratīvo palikt (sk. FV palikt₁ I nodaļā) ir semantiska papildniance 'predikatīvā substantīva nosauktais stāvoklis neeksistē iepriekšējā laika periodā' un tas

izsaka transformatīvu nozīmi, bet vienlaikus ietver arī duratīvā FV pazīmes (to varētu arī kvalificēt par duratīvi transformatīvu FV). Dažkārt nepietiekamā kontekstā abi palikt varianti ir grūti nošķirami.

16.-17.gs. tekstos transformatīvais FV palikt nav konstatēts, un arī 18.-19.gs. tā lietojums ir ļoti rets; domājams, ka tas izriet no šī verba varianta nozīmes specifikas, kuras dēļ savienojumos izmantojamo potenciālo predikatīvo substantīvu loks ir samērā ierobežots.

.. ja tu ne tischam gribbi akls buht, .. negudrs un ahran prahta palikt .. Stend. Pas. un st. 1789, 7-8.

Lihze gan papreeksch kà mehms sehdeja, greizi uz Jahni paskattidamees; bet tatschu tai gallâ waidzeja ar meeru palikt ['samierinâties'] [ka Jānis prec viņas meitu]. Braže Paleijas J. 1844, 12. Citā nozīmē beruhigen sich, ar meeru palikt, dohtees Stend. 1789, 123₂.

Stendera vārdnīcā vēl doti divi savienojuma palikt kaunā fiksējumi ar ironiskiem ekvivalentiem du hast dich schön verantwortet, (iron.) tē tu kaunâ palikki Stend. 1789, 635₂ un ganz kahl bestehen, (wie Butter in der Sonnen) kaunâ palikt 130₂, kā arī erstummen, kà mehms, bes wallodas palikt 221₂.

ME III 59-60 doti vairāki savienojumi, kuriem vismaz noteiktā kontekstā var būt šai modelī aplūkotā nozīme: palikt mierā, negodā, kaunā (bez piemēriem), palikt mulka prātā (ar ilustrāciju no folkloras). Savienojumi palikt mierā un palikt kaunā ievietoti arī LLVV VI₁ 212 un 215.

krist; sal. v. fallen, geraten, kommen

Transformatīvais funkcionālais verbs krist veido FVG ar pasīvas norises nozīmi, pievienojot predikatīvo substantīvu lokatīvā. Teikuma sintaktiskais subjekts mēdz būt personas apzīmējums, kas atkarībā no predikatīvā substantīva semantikas (spontāna norise, kāda aktīva darītāja izraisīts stāvoklis vai tā veikta darbība) iegūst norises izjutēja vai pacienta semantisko funkciju. Pēc analogijas ar pilnnozīmes verba nozīmē ietverto kustības virzienu no augšas uz leju šis FV satur semantisko papildniansi 'pāreja nevēlamā, nepatīkamā stāvoklī' un atbilstoši saistās ar negatīvas nozīmes predikatīvajiem substantīviem, tā mūsdienās iegūstot emocionālu stilistisku nokrāsu; nepietiekamā materiāla dēļ (šī modeļa FVG veclatviešu materiālā konstatētas gandrīz tikai vārdnīcās) šāds secinājums nav iegūstams par veclatviešu rakstu valodā lietotajiem savienojumiem, taču var domāt, ka šis FV līdzīgi citiem veclatviešu rakstu periodā ticis lietots neitrālā funkcijā.

Esseet mohdrigi un luhdzeet Deewu / ka juhs Kahrdinashanâ ne eekrihtaht. Mat. XXVI 41, Bib. 1689, 61₄, tāpat Bib. 1739, 44₃. (Sal. .. daß ihr nicht in Versuchung kommt! HS 43₂.) Šis savienojums 17.-18.gs. vārdnīcās nav konstatēts; domājams, ka tas šajā periodā kvalificējams par biblismu.

Sahrgahjees, ka tu Grähkohs nhe pekriht, siehe dich für, daß du nicht in sünden gerahtest Langijs 1685, 436. 3. nodalâ tu lassi: Ka tas Cilweks grehkôs krittis. Bib. 1739, 3. Stendera vārdnīcā grehkôs krist ar ekvivalentiem in Sünde fallen Stend. 1789, 229₂ un in Laster gerathen 380₂, kā arī

ar substantīvu vienskaitļa formā in Sünde fallen, apgrehko-
tees, grehkâ krist 577₂. Mūsdienās savienojums ar substantīvu
vienskaitļa formā frazeologizējies un tiek lietots jebkura
nosodāma nodarījuma apzīmēšanai (sk. krist grēkā b. nozīmi ar
norādi par lietojumu sarunvalodā LLVV III 136).

Langija vārdnīcā vēl Lixta eekrist, in Gefahr koñen Lan-
gijš 1685, 145 un Mauciban eekrist, in Hurerey gerathen 161;
Stendera vārdnīcā in groÙe Schande gerathen, leelâ kaunâ krist
Stend. 1789, 498₂, in Traurigkeit gerathen, skummibâ eekrist
594₂, in Verachtung kommen, negohdâ krist 635₂ un in eine
Strafe verfallen, strahpê eekrist 639₂.

Sprīežot pēc ME dotumiem, modelis bijis pazīstams lat-
viešu valodā - sk. krist grēkos, nelaimē, parādos, vainā bez
avota norādes un piemēriem un krist bēdīgās piemērā no tau-
tasdziesmas krist 2. nozīmes 'fallen, geraten' ietveros ME II
280. Līdz mūsdienām saglabājušies gan šie, gan vēl citi (pa-
rasti pilnīgi leksikalizēti) savienojumi, no kuriem daudzi
doti arī LLVV, turklāt (izņemot jau minēto krist grēkā) bez
lietojuma ierobežojumiem (pat savienojums krist kārdināšanā,
kas dots blakus par sarunvalodas izteicienu kvalificētajam
ievest kārdināšanā IV 159): piem., krist sodā VII₂ 67, krist
apsmieklā, galējībās, valodās, histērijā, ģibonī, kaunā, ne-
žēlastībā, gūstā u.c. krist 11. nozīmes ietvaros IV 432.

atrast; sal. v. finden

Transformatīvais funkcionālais verbs atrast veido FVG ar
p a s ī v a s n o r ī s e s nozīmi, pievienojot predikatīvo
substantīvu a k u z a t ī v ā. Teikuma sintaktiskais sub-
jekts (norises izjutēja, pacienta vai adresāte sementiskajā

funkcijā) parasti ir personas apzīmējums.

FV atrast lietojums tekstos konstatēts galvenokārt 16.-17.gs. reliģiskajos avotos, un to tematika nosaka arī predikatīvo substantīvu izvēles loku.

Pallidtcz mums / ka mhes to patte touwe pestischenke exkan mums denige auglige attrodam [ʼtiekam pestitiʼ] .. Ps. 1587, 22. (Sal. .. dat wy den nut vnd frucht dyner erlösyngē, jn vns alle tydt .. beuinden .. Geff. 178-179.)

Py tho kunge attrode yckwens pallige [ʼpalīdzībuʼ] vnde touwe sweetumme [ʼsvētībuʼ] paer touwe loudis [t.i., 'ikvienam tiek palīdzēts', 'ikviens tiek svētītsʼ]. Ps. 1587, 3. (Sal. Vp dem Heren steyt de hülpe, Vnde dyn segē auer dyn volck. Geff. 35.) .. ka Ickwens nomanne vnde exkan szoew attrode touwe pallige vnd klätstaweschenke exkan to laicke thās bhedes. Ps. 1587, 29. (Sal. .. Dat ydermennichlick .. jnn syck beuynde, dyne hülpe vnn d bystandt .. Geff. 167.)

Kasz Cillwāku pahmahca / tās zchālastibu attrasz / wairak nhe ka kasz wiļļ. Manc. Sprüche XXVIII 23, 1637, 509. (Sal. .. der findet zuletzt mehr Dank .. HS 799₁.) Konstatēts arī piemērs ar ģenitīvu parastā akuzatīva vietā: Jo augstaks tu essi / jo wairak pazemmojees / tad atraddisi tu Zchehlastibas pee ta Kunga. Zir. III 18, Bib. 1689, 83₃. (Sal. .. dann wirst du Gnade finden bei Gott. Bib. 787₁.) Bet Noūs atradde Zchehlastibu preeksch ta KUNGA Accim. 1.Moz. VI 8, Bib. 1689, 10₁. (Sal. Nur Noach fand Gnade in den Augen des Herrn. Bib. 10₁.)

Stendera vārdnicā vēl savienojumi ar vispārīgākas nozīmes savienojumiem Mittel, Rath finden, padohmu atrast Stend. 1789, 415₂, sein Ende erreichen, sawu gallu atrast 206₂ un

viel Vergnügen an etwas finden, daudz preeku pee ko atrast
642₂.

ME I 184 šķirkli atrast minēts savienojums atrast žēlas-
tību, kā arī atrast mieru un atrast padomu ar norādi par lie-
tojumu folklorā. Mūsdienās FV atrast sastopams vienos un ta-
jos pašos savienojumos blakus sinonīmajam rast. Šie savieno-
jumi pārstāvēti arī LLVV. Tā, piemēram, kā sinonīmi fiksēti
savienojumi atrast (arī dabūt) galu (retāk nāvi ..) I 414 un
rast galu (retāk nāvi ..) VI₂ 541, taču apšaubāms šķiet visu
šo savienojumu kvalificējums par sarunvalodas izteicieniem:
rast, it īpaši sastatījumā ar atrast, drīzāk piešķir attiecī-
gajiem savienojumiem poētisku stilistisko nokrāsu, savukārt
atrast galu / nāvi, it sevišķi sastatījumā ar sarunvalodas
dabūt galu, šķiet pilnīgi neitrāli. Bez lietojuma ierobežoju-
miem LLVV doti arī atrast mieru / miera I 413, rast prieku,
sāpes VI₂ 542, atrast atbalsi, atsaucību I 414; tāpat arī rast
2. nozīmes ietvaros rast draudzību, kontaktu, sakaru 'veidot,
dibināt (kādu stāvokli, situāciju, attiecības)' VI₂ 541 un
atrast 5. nozīmes ietvaros atrast prieku, laimi 'pārdzīvot,
izjust' I 414, taču jāpiebilst, ka citētie nozīmju formulēju-
mi 'veidot, dibināt' un 'pārdzīvot, izjust' ir neadekvāti
ilustrācijai dotajiem savienojumiem (tie apraksta citu, ar
skaidrojamo tikai ekstralingvistiski saistītu situāciju), un
savienojumu faktiskā nozīme drīzāk atspoguļojas atrast 5. pa-
matnozīmes formulējumā 'iegūt, iemantot'.

dabūt (dabūt, sadabūt, iedabūt); sal. v. bekommen, erhalten,
erlangen, finden

Transformatīvais funkcionālais verbs dabūt (sadabūt, ie-

dabūt) veido FVG ar pasīvas norises nozīmi, pievienojot predikatīvo substantīvu akuzatīvā. Sintaktiskais subjekts parasti ir personas apzīmējums. Šis FV balstās uz pilnnozīmes verba dabūt divvērtīgo leksiski semantisko variantu ar subjekta (adresāta) un akuzatīvobjekta (pacienta) sintaktisko valenci (kāds dabū ko [no kā]); šis leksiski semantiskais variants paredz notikumā arī aktīvas darbības veicēja (kas dod) piedalīšanos, taču sintaktiski aģenta apzīmējums modelī neietilpst. Tāpēc FV dabūt veidoto savienojumu predikatīvā substantīva nozīmē vienmēr ietverta (vai ir iedomājama) nosauktās darbības vai stāvokļa izraisītāja (aģenta vai cēloņa) klātbūtne, kaut gan tā apzīmējums teikumā var neparādīties un pat nebūt atšifrējams no konteksta, un teikuma sintaktiskajam subjektam tipiska ir pacienta vai adresāta semantiskā funkcija.

Salīdzinājumā ar sinonīmo atrast FV dabūt iegūvis augstāku abstrakcijas pakāpi, līdz ar to plašāku saistāmību un veido līdz mūsu dienām produktīvu modeli.

Cillwāka Leppniba to maitahsz / bett tasz Zēmmais għodu dabhuisz ['tiks godāts']. Manc. Sprüche XXIX 23, 1637, 512. Ta Cilweka Lepniba wiñnu pazemmohs / bet kam pazemmigs Gars irr / tas eedabbuhs Gohdu. Zāl. XXIX 23, Bib. 1689, 1200₁, tāpat Bib. 1739, 723₁. (Sal. .. der Demütige aber kommt zu Ehren. HS 800₁.)

Kasz mann [= gudrību] attrohd / tasz .. dabhuisz Pattick-schannu no Kunghu. Manc. Sprüche VIII 35, 1637, 443. .. kas mann [= A] attrohd / tas .. dabhuhs Patikschanu no ta KUNGA. Zāl. VIII 35, Bib. 1689, 1169₁, tāpat Bib. 1739, 705₁. (Sal. .. der .. erlangt Wohlgefallen beim Herrn. HS 775₁.)

Kasz sawu Nozeeghummu leeds / tam nhe iszdohsseesz /
bett kasz to attziest vnd no to attstah / tasz dabbuisz Zchã-
lastibu. Manc. Sprüche XXVIII 13, 1637, 508. Kas sawas Pahr-
kahpschanas apklahj / tam tas ne isdohsees / bet kursch tohs
issuhdz / un atstahjajs / tas dabbuhs Zchehlastibu. Zāl.
 XXVIII 13, Bib. 1689, 1198-1199₁, tāpat Bib. 1739, 722₁. (Sal.
 .. der findet Erbarmen. HS 798₁.) Piemērs ar substantīva ģeni-
 tīvu akuzatīva vietā: Swehtigi irr tee Sirrds zchehligi / jo
teem buhs Zchehlastibas dabbuht. Mat. V 7, Bib. 1689, 7₄, tā-
pat Bib. 1739, 9₃. (Sal. .. sie werden Barmherzigkeit erlan-
gen. HS 5₂.)

Vnd kád te [= gudrie] by ántwertu [šeit: 'norādījumu']
dabbuiuszi mēgá / ka tems ne átkal grestes vz Herodu / gaiá
te cittu celliu atkal sauwá zemme. Elgers 1671, 20. (Sal. Und
da sie im Traum die Weisung empfangen .. HS 2₂.)

Ja Cilweks Swehdeenâ to Apgraizischanu dabbu [tiek ap-
graizits'] .. Jāna VII 23, Bib. 1689, 198₄, tā pati konstruk-
cija Bib. 1739, 134₃. (Sal. Wenn ein Mensch am Sabbath die
Beschneidung empfängt .. HS 141₂.)

.. Indriķis .. Ne weenreiz mutti [skūpstu'] dabbujis,
Tomehr no wippas ne atstahje. Stend. J. zingēs 1774, 25. .. Ne
kad ne mutte [= muttes?] dabbujis .. Stend. Zingu 1. 1785, 22.

Woi es jel dazchu gaddu no pascha waggara tik daudz kuh-
lenu esmu dabbujis, ka weenâ deenâ no sawas sewas! Holb. Lus-
tes sp. 1790, 9-10.

Woi pee tahdeem leeleem spehkeem .. tomehr meesa un wes-
seliba warr skahdi dabbuht? Stobe Vesel.gr. 1795, 14.

Vārdnīcās ievietotajos savienojumos ar dabūt konstatētas
 tikai citas leksēmas: rahtschlagen / Paddomu dabbuit Manc.

Lettus 1638, 139, Padohm' dabbuit, rathschlagen, sich rath erhohlen Langijs 1773, 52, Anschlāge fassen, padohmus nemt, sadabbuht Stend. 1789, 48₂; Meeru dabbuit, friede oder sicher Geleit bekoṃen Langijs 1773, 163; pārējie savienojumi, arī vēl mūsdienās aktīvais dabūt ziņu, tikai Stendera vārdnīcā: hinter etwas kommen, dahinter kommen, no kahdas leetas zīņu dabbuht Stend. 1789, 360₂, es bleibt mir nicht unwissend, es to gan juttischu, es gan zīņu dabbuschu no ta 632₂, ich habe Wind davon bekommen, es klussam dabbuju zīņas no ta 703₂, zīņu dabbuht ar ekvivalentiem Nachricht bekommen, vernehmen 264₁, erfahren, just, sajust, sadzirdeht, in Erfahrung bringen 214₂ un vernehmen, inne werden 649₂, Nachricht einziehen, zīņu jeb wehsti dabbuht 204₂, Bescheid, Antwort bekommen, atbildeschanu dabbuht 124₂, Erlaubniß bekommen, brihwibu dabbuht 217₂, nutzen, Nutzen haben, augļus oder labbumu dabbuht 440₂, einen Rath finden, padohmu samanniht, sadabbuht 468₂, Ruhm erlangen, slawu dabbuht 488₂, Schaden nehmen, sich zuziehen, skahdi dabbuht 496₂, theilhaftig werden, dallibu dabbuht pee kahdas leetas 584₂, ūbel beschliessen, sliktu gallu dabbuht 600₂, Verzeihung erhalten, peedoschanu dabbuht 662₂.

ME I 428 šķirkli dabūt fiksētas acīmredzot runātajā latviešu valodā lietotas FVG dot atbildi, ziņu, pavēli, pērienu, plauku, pliķi, dabūt galu (bez avota norādes). LLVV II 236 dabūt 4. nozīmes ietvaros minētas FVG dabūt triecienu, plauku, pērienu, rājienu, sodu u. tml., kā arī II 237 frazeoloģizēto savienojumu iedaļā dabūt virsroku bez lietojuma ierobežojumiem un dabūt galu ar norādi par lietojumu sarunvalodā.

ienākt; sal. v. erlangen

Transformatīvais funkcionālais verbs ienākt 'dabūt' (sk. ienākt 2. nozīmi 'einholen, erlangen' ME II 47), kas funkcionālā lietojumā ir sinonīms ar dabūt (sk. iepriekš), raksturojams tāpat kā dabūt. Tas sastopams dažos piemēros no 16.gs. tekstiem. Vēlāk attiecīgā verba nozīme zūd, un līdz ar to kļūst neaktuāls arī FV ienākt veidotais modelis.

.. kas mums palīge ['palīdzību'] dār / Ka mhes szees-
tibe [= A] enakam? Ps. 1587, 62. (Sal. .. dat wy gnad erlan-
gen .. Geff. 86.) .. dselige gir the milescirdige / aisto the
dscelestibe [=A] ehnaks. Cat. 1585, 281. (Sal. werden Barm-
hertzigkeit erlangen Endz. DI III₁ 568; sal. arī tā paša tek-
sta tulkojumu Bībelē: .. teem buhs Zchehlastibas dabuht. Mat.
V 7, Bib. 1689, 7₄.)

ME atbilstoši savienojumi nav minēti.

III. KAUZATĪVIE FUNKCIONĀLIE VERBI

Kauzatīvie funkcionālie verbi izsaka predikatīvā substantīva apzīmētās darbības, norises vai stāvokļa kauzāciju vai to iestāšanās resp. maiņas kauzāciju un atkarībā no teikuma sintaktiskā subjekta semantiskās funkcijas (aģents vai cēlonis) veido FVG resp. analītiskos predikātus ar darbības vai norises nozīmi. Kauzācijas subjekts vienmēr ir teikuma sintaktiskais subjekts; predikatīvā substantīva apzīmētās darbības, norises vai stāvokļa subjekts ir cits situācijas dalībnieks, kura apzīmējums teikuma rezultējošā struktūrā parasti pilda pacienta vai adresāta semantisko funkciju un ieņem obligātā akuzatīvobjekta vai fakultatīva objekta, parasti datīvobjekta, sintaktisko pozīciju (fakultatīvais objekts teikumā var palikt neminēts).

Kauzatīvo funkcionālo verbu

duratīvais paveids

Duratīvi kauzatīvie funkcionālie verbi izsaka predikatīvā substantīva apzīmētās darbības, norises vai stāvokļa kauzāciju to realizēšanās gaitā.

turēt, (turēt, paturēt, uzturēt, turēties); sal. v. (be)halten

Duratīvi kauzatīvais funkcionālais verbs turēt (paturēt, uzturēt, turēties) resp. FV turēt kauzatīvais funkcionāli semantiskais variants veclatviešu rakstu valodā veido FVG ar darbības nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu

l o k a t ī v ā resp. illatīvā vai p r e p o z i c i o -
n ā l ā s a v i e n o j u m ā¹, un balstās uz pilnnozīmes
verba turēt trīsvērtīgo leksiski semantisko variantu ar sub-
jekta, pacienta un vietas valenci (kāds tur ko / kādu kur).
Predikatīvais substantīvs apzīmē stāvokli, resp., FVG izsaka
stāvokļa kauzāciju. Šis modelis ir populārs visā veclatviešu
rakstu valodas attīstības gaitā, taču tas pārstāvēts galveno-
kārt ar dažiem leksikalizētiem savienojumiem; pārējie lieto-
jumi uzskatāmi par individuāliem un sastopami tikai epizo-
diski.

Es .. esne wens dusmyx Dews / katteers paer tems / kat-
tre man [= A] enaidan tur tōs Thewe Greckes mayas pemeckle ..
Enh. 1586, 30-31. Tha cetturte [grēks] gir / scouwam tuakam
[= A nozīmē] taes pannaktes dselestibes pusce petcz / pretti-
be wusce milib ehnaiden turret. Cat. 1585, 272.

.. Dews .. estipprena vnd patthur mums stippre exkan
szouwe wārde vnde Titczibe .. Enh. 1586, 39. .. tas Sweetcz
Gars gir man [= A] .. exkan pattese Titczibe sweetys / vnd
vs thurreys .. Enh. 1586, 35.

.. katters [= Sv. Gars] .. Thoes wuesses chrustites

¹ No funkcionālā viedokļa lokatīvs un arī illatīvs, kas se-
mantiski idents ar lokatīvu (sk., piem., Endz, Lgr. 460),
kā primāras adverbiālas sintaktiskās funkcijas locījumi ir
analogi prepozicionālajiem savienojumiem un pretstatīti pā-
rējiem atkarīgajiem locījumiem ar primāru objekta sintak-
tisko funkciju (sal. arī prepozicionālos savienojumus ar
iekš, iekšā, iekšan rakstu valodas sākuma posmā mūsdienu
lokatīva nozīmē).

wuerson Semmes / Thur exkan wene prate lidtczyge .. Ps. 1587, 14-15. (Sal. .. De gantze Christenheyt vp erden, hölt yn ey-nem synne gar euen .. Geff. 57-58.)

.. es tewi [= zemnieku/ eeraugu un sirdsnigi mihlâ tur-ru .. Latv. Ārste 1768, 2. Sal. "mihlinaht, lieb halten. It. mihla turreht" Lange 1773, 195.

Populārākais šī modeļa pārstāvis visā rakstu valodas at-tīstības gaitā ir leksikalizētais savienojums turēt cienā / godā (ar praktiski identu substantīva nozīmi, sal. ciens 'die Ehre, Würde, Achtung' ME I 394, gūods 'die Ehre, der Ruhm, Anstand ..' ME I 690), dažkārt ar abu substantīvu vienlaicīgu realizāciju turēt cienā (un) godā.

Tew bues touwe Thewe vnde mate cenan turret .. Cat. 1585, 257. .. ka mhes musze whetczakes vnde kunges nhe pulgoyam / Beth tōs exkan Gode thurram .. Enh. 1586, 28. dienen / ehren / ceeniet / ghodaht / ghodâ turreht Manc. Lettus 1638, 48 un tas pats ar ekvivalentiem würdigen / ceeniet turpat, 214. Cee-niht (Ceenan oder Gohdan turräht), ehren, würdigen, werth hal-ten Langijs 1685, 351. .. tam Cilwekam tas irr par Gohdu / ked wiŋna Tehws tohp Gohdâ turrehts .. Zir. III 11, Bib. 1689, 83₃. (Sal. Die Ehre eines Menschen ist die seines Vaters .. Bib. 786₁.) .. weens Praweets sawa Tehwa Zemmê Gohdâ ne tohp turrehts. Jāna IV 44, Bib. 1689, 190₄, tāpat Bib. 1739, 128₃. (Sal. Ein Prophet wird in seiner eigenen Heimat nicht geehrt. Bib. 111₂.) Stendera vārdnīcā ceenâ turreht, ceenâ likt, in Ehren halten, lieb und werth halten Stend. 1789, 365₁, lieb und werth halten, augsti turreht, ceeniht un gohdâ turreht 392₂, gohdâ turreht vël ar ekvivalentiem ehren, gohdat, cee-niht, gohdinaht 190₂ un würdigen, ceeniht 712₂, in Ehren hal-

ten, ceenâ un gohdâ turreht 190₂ un ceenâ gohdâ turreht ar ekvivalentiem in Ehren halten 307₂ un lieb und werth halten 697₂. Kahdu zchehligu sohlischanu Deews teem dohd, kas pehc wiŋpa bausleem dzihwo un sawus weccakus ceenâ gohdâ turr? Stobe Vesel.gr. 1795, 11. 'Tehw' un mahti klahjahs gan .. No sirds ceenâ turreht man .. Neredz. Indr. 1806, 33. .. [Vladimirs] no Kreeweem wehl taggad leelâ gohdâ turrehts tohp. Lau-nics Stâsti 1829, 9. Vârdnîcâs minēts arī savienojums ar at-bilstošo negatīvas nozīmes substantīvu: Neceenâ turreht, un-wehrt halten Lange 1773, 208, tāpat Stend. 1789, 365₁ (ME vārds neciens nav fiksēts).

Vârdnîcâs vēl savienojumi ar tuvas nozīmes substantīviem: Ziŋnâ likt, wohl merken. ziŋnâ turreht, idem. Lange 1773, 297, ziŋnâ turreht, wohl behalten Stend. 1789, 264₁; im Anden-ken erhalten, peemineschanâ paturreht turpat, 34₂.

Konstatēta arī funkcionālā verba realizācija refleksīvā formā (un refleksīvā nozīmē, resp., "turēt sevi"; lîdz ar to izraisāmā stāvokļa subjekts sintaktiski reprezentēts ar FV refleksīvo galotni), piem.:

.. turrajs eeksch ta Kunga bihjaschanas allazchiŋ. Zâl. XXIII 17, Bib. 1689, 1191₁, tāpat Bib. 1739, 718₁. (Sal. Dein Herz ereifre sich .. um die Furcht des Herrn allezeit .. HS 792₁.)

ME IV 269 minēts turēt vērâ ar ilustrāciju no tautas-dziesmas, kā arī turēt prātâ, turēt godâ / cienâ un godâ tur-pat un paturēt cienâ, vērâ ME III 125. LLVV fiksēts turēt go-dâ (arī cienâ) ar norādi par lietojumu sarunvalodâ III 114, kā arī uzturēt spēkā VII₂ 92; LLVV manuskriptâ vēl turēt vērâ un turēt vērtē bez norādes par lietojuma ierobežojumiem.

Kauzativo funkcionālo verbu
transformatīvais paveids

Transformatīvi kauzatīvie funkcionālie verbi izsaka predikatīvā substantīva apzīmētās darbības, norises vai stāvokļa iestāšanās resp. maiņas kauzāciju.

darīt₂ (darīt, padarīt, darīties, padarīties); sal. v. (an)-
tun, machen, zufügen, bringen u.c.

Transformatīvi kauzatīvais funkcionālais verbs darīt (padarīt, darīties, padarīties) resp. FV darīt kauzatīvais funkcionāli semantiskais variants veclatviešu tekstos veido FVG ar d a r b ī b a s vai (reti) aktīvas n o r i s e s nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu dažādā morfoloģiskā realizācijā.

Ļoti reti un tikai rakstu valodas sākuma posmā sastopamas kauzatīvā darīt veidotās FVG ar predikatīvo substantīvu p r e p o z i c i o n ā l ā s a v i e n o j u m ā vai l o k a t ī v ā resp. illatīvā; kauzācijas izraisītā stāvokļa subjekts ieņem akuzatīvobjekta pozīciju. Šis modelis, šķiet, balstās uz latviešu valodas verbam nepiemītošu leksiski semantisko variantu 'likt ko / kādu kur' ar subjekta, akuzatīvobjekta un lokālā adverbialā komponenta valenci (ME I 440-441 šķirkli darīt šāds lietojums nav fiksēts; varbūt šī distribūcija pārņemta tieši no vācu valodas? - sal. tun 5. distributīvo variantu 'setzen, stellen, legen, geben' WVD 274).

Ka darr wens / scou [= A] parradan ['vainā' resp. 'vainīgu'; sal. v. die Schuld 'parāds'; 'vaina'] / schwessches

grekes. Cat. 1585, 273.

.. tasz Beszdeewiex iszghahni vnnd darra Kaunà sòw [= A] passchu. Manc. Sprüche XIII 5, 1637, 456. (Sal. .. der Gottlose handelt schandbar und schimpflich. HS 780₁.)

Kad kahda Cillwāka Ceļi Deewam pattiek / tad darra wings irr sawus Eenaidneekus ar to ar Meeru ['samierina']. Manc. Sprüche XVI 7, 466. (Sal. .. so versöhnt er auch seine Feinde mit ihm. HS 783₁; sal. arī tā paša teksta tulkojumu Bibelē: .. tad tas irr wiņņa Eenaidneekus ar to saderrina. Zāl. XVI 7, Bib. 1689, 1180₁, tāpat Bib. 1739, 711₁.)

Savukārt ļoti produktīvs kopš 17.gs. ir kauzativā darīt veidotais FVG modelis ar predikatīvo substantīvu a k u z a - t i v ā (retumis ģenitīvā) un stāvokļa subjektu datīvobjekta (reti - prepozicionālā objekta) pozīcijā. Šis modelis, domājams, balstās nevis uz kādu pilnnozīmes verba darīt patstāvīgo nozīmi (atbilstošu modeli ar trim verba valences nosacītiem priekšmetiskiem substantīviem darīt neveido, bet konstrukcijas ar abstraktu substantīvu akuzatīvā attiecināmas uz FVG), bet uz šī verba kā jebkuras darbības (un pat norises) apzīmējuma aizstājēja funkciju, kas realizējas tikai īpašā sintaktiskā modelī ar nenoteiktajiem vai jautājamiem vietniekvārdiem vai ar tādas pašas aizstājējfunkcijas substantīviem¹, piem., lieta, darbs: sal. ko viņš dara? - viņš dara kaut ko / visu / dažādus darbus - viņš guļ / izklaidējas / palīdz mātei / māca dēlu / dod tēvam avīzi utt. Kā redzams no semantiskajām atbilsmēm, darīt kopā ar nenoteikto vai vispārināto akuzatīvobjektu ir semantisks analogs jebkuram predikātam ne-

¹ Sal. šādu substantīvu apzīmējumu Pro-Substantive vācu valodnieciskajā literatūrā (piem., Helbig / Buscha 1987, 350).

atkarīgi no tā valences, citiem vārdiem, šajā modeli verbs darīt kopā ar akuzatīvobjektu reprezentē vienu un to pašu semantiskās struktūras komponentu - predikātu un ir tāda pati vienota predikatīvā jēdziens sintaktiski analītiskā izteiksme kā funkcionālā verba grupa. Aplūkojamās struktūras FVG obligātā vai fakultatīvā netiešā objekta sintaktiskā valence izriet no tās kauzatīvās nozīmes un reprezentē kauzācijas izraisītās darbības, norises vai stāvokļa semantisko subjektu.

.. Ko meckleyam mhes / kas mums pallige ['palīdzību'] dār / Ka mhes szeelestibe enakam? Ps. 1587, 62. (Sal. .. de vns hülpe do .. Geff. 86.) Mhes luudtczam .. Ka mhes .. Tam tuwakam darram pallige / mylibe ['mīlestības darbus'] vnd wuesse lab. Ps. 1587, 36. (Sal. .. Dat wy .. dem negesten don hülpe leue vnde truw. Geff. 131.)

einem wehe thun / sahpeht / sahpes darriet Manc. Lettus 1638, 204. Schmerz machen, verursachen, sahpes darriht Stend. 1789, 517₂.

Leksēma sāpes lietota arī nozīmē 'kaitējums' paralēli leksēmai grēks (sal. grēks 2. nozīmi 'der Schade' ME I 652, kas ilustrēta ar savienojumu darīt grēku tautasdziesmas piemērā) un ģermānismam skāde: Labbs Paddoms darra labb / bett tha Nitzinataya Cellsch darra [viņam pašam] Sahpes. Manc. Sprüche XIII 15, 1637, 457. Tas pats teksts Bībeles tulkojumā: Labba Mahciba darra Labpatikschanu¹ / bet to Wiltneeku

¹ Šeit salīdzinājumam var atzīmēt, ka vārdu savienojums dara labpatikšanu, kā izriet no konteksta un vācu teksta, nav kvalificējams par FVG, jo tā nozīme šeit ir 'radīt, nodrošināt, sagādāt kādam Dieva labvēlību', t.i., substantīvs

Ceļsch darra Sahpes. Zāl. XIII 15. Bib. 1689, 1176₁, tāpat
Bib. 1739, 708₁. (Sal. Gute Einsicht bringt Gunst, aber der
Weg der Treulosen ist ihr Verderben. HS 780₁.) schādīgē /
nhelaimu / ghrāku / skahd darriet Manc. Lettus 1638, 151. Tu
sōw Skahd padarr', du thust dir Schaden Langijs 1685, 238.
.. cits zibbens tikkai kause un ne kahdu cittu skahdi darra.
Stend. A.gudr.gr. 1776, 38. Stendera vārdnīcā Schaden thun,
skahdi darriht, grehku darriht, apskahdeht Stend. 1789, 496₂;
ar predikatīvo substantīvu ģenitīvā sich die Fingern verbren-
nen, sew pascham skahdes darriht 240₂; skahdi padarriht ar
ekivalentiem Schaden zufügen, in Schaden bringen 496₂ un
Leid anthun, eewainoht 53₂. Woi ne warr arri pahrleeku gul-
leht, un woi tas [cilvēkam] skahdi darr? Stobe Vesel.gr. 1795,
52. .. schee smeekli [par bērnu bailēm] .. jums pascheem, un
teem behrneem skahdu darra. Latv.G.gr. 1797, I 67₁.

Kasz tam Nabdagham [= Nabbagham] warru ['vardarbibu']
darra / tasz pullgho tha passcha Radditayu .. Manc. Sprüche
XIV 31, 1637, 461. (Sal. Wer den Geringen bedrückt .. HS 782₁;
sal. arī tā paša teksta tulkojumu Bībelē: Kas to Nabbagu no-
spezch .. Bib. 1689, 1178₁.) .. no Jahņa tha Kristitaja lai-
ka / lihdz taggad / tohp tai Debbeso-Walstibai Warra darrita /
un tee Warras-Darritaji rauj to (pee sewim). Mat. XI 12, Bib.
1689, 22₄; tāpat Bib. 1739, 19₃. (Sal. .. wird das Reich der
Himmel mit Gewalt erstrebt .. HS 16₂; .. wird dem Himmelreich
Gewalt angetan .. Bib. 15₂.)

schānden / kaunē cellt / lickt / kaunu darriet Manc.

labvēlība lietots priekšmetiskotā nozīmē kā objekts pie
pilnnozīmes verba darit.

Lettus 1638, 152. Kaun' darriht, beschämen, schand anlegen, Schand-fleck anhängen Langijs 1685, 110. Bet Jazeps wiņas [= Marijas] Wihrs .. ne gribbedams tai kaunu darriht / gribbeja to slepeni atstahdinaht. Mat. I 19, Bīb. 1689, 2₄, tas pats savienojums arī Bīb. 1739, 6₃. (Sal. Weil indessen Joseph .. sie doch nicht in Schande bringen wollte .. HS 1₂.) .. tas besdeewigs darra cittam un sew paschem kaunu. Zāl. XIII 5, Bīb. 1739, 708₁. (Sal. .. der Gottlose handelt schandbar und schimpflich. HS 780₁.) Stendera vārdnīcā kaunu darriht ar ekvivalentiem beschämen, apkaunoht, apkauneht Stend. 1789, 124₂ un schänden, apsmeet, kehziht 499₂; kaunu padarriht ar ekvivalentiem einem Schande anthun 498₂ un Schmach anthun 515₂, kā arī tuvas semantikas FVG ar substantīva realizāciju vārdkopā ar obligāto atribūtu nachreden einem ūbel, aprunnaht, apgahniht, apmelloht cittu, cittam niknu slawu darriht 426₂. Refleksīvā konstrukcijā sastopams arī fakultatīvās refleksīvās galotnes¹ pievienojums funkcionālajam verbam: .. tas Besdeewigs darrahs pats sew .. Kaunu. Zāl. XIII 5, Bīb. 1689, 1175₁.

Esz ghribbu teems ļaudeems Iszbail darriet .. Manc. Post. 1654, I 18. (Sal. Da will ich die Menschen ängstigen .. HS 1082₁; Da jage ich den Menschen Angst ein .. Bīb. 1054₁; sal. arī tā paša teksta tulkojumu Bībelē: Un es isbeedeschu tohs Gilwekus .. Cef. I 17, Bīb. 1689, 422₂.) Iszbailes darriht (Iszbailinaht) (iszbaidiht) ängstigen, bengnachen, einschrecken oder Furcht einjagen Langijs 1685, 27. .. ta tischana ne kam ne derr, ta darr mezeem behrniņeem bailes ..

¹ Sk. arī 50. lpp.

Stobe Vesel.gr. 1795, 16.

.. Āsz (Āszmu) tasz Kungsz tawsz Deewsz .. Unn darru Zchālāstibu tukstoscheem / mannisz Mijlātaiem .. 2.Moz. XX 5-6, Reit. 1675, 59. Tas pats teksts Bībeles tulkojumā: Un Zchehlastibu darridams pee tukstoscheem / kas mann mihļo .. Bīb. 1689, 143₁. (Sal. .. der aber Gnade übt bis ins tausendste Geschlecht .. HS 92₁.) Tas / kas Zchehlastibu pee wiņņa [= slimā] darrija [bija tam tuvākais no visiem]. Lūk. X 37, Bīb. 1689, 142₄, tāpat Bīb. 1739, 97₃. (Sal. Der, welcher ihm die Barmherzigkeit erwiesen hat. HS 101₂; arī: Tas, kas viņam žēlsirdību parādīja. Bīb. 1965, 1051.)

Gall darriht, ein Ende machen, enden Langijs 1685, 72. Tekstos savienojums darit galu parasti lietots specializētā nozīmē - 'nogalināt(ies)', Stendera vārdnīcā tam paralēli arī ar substantīvu nāve: Wehl mekle cittu padohmu, Ka sewim gallu darritu .. Stend. J.zirges 1774, 14. hinrichten, nomaitaht, nonahweht, gallu padarriht Stend. 1789, 329₂; er hat daran den Tod genommen, tas wiņņam to nahwi padarrija, tas wiņņam beidze turpat, 589₂; nahwi padarriht ar ekvivalentiem hinrichten 175₁ un tōdten, nokaut, nonahweht 590₂; sich selbst den Tod anthun, sew pascham nahwi, oder gallu darriht 589₂; sich selbst ermorden, sew pascham nahwi darriht 218₂; sich selbst entleiben, sew paschu nonahweht, sew pascham nahwi padarriht, pats nonahwetees 209₂. Tudaļ teic, kur tu biji slehpees, ja ne, tad es tew schodeen wehl gallu darrischu. Holb. Lustes sp. 1790, 45. Nu sahce .. spreest, ko darriht, woi buhschoht behgt, jeb cits cittam gallu darriht .. Latv.G.gr. 1798, II 58₂. .. [zirgs bīskapu Bertoldu] aissenne us prettineeku pulku; tur pagaņu schķehpi un kuhjas tam ahtri gallu darrija.

K. Šulcs Kurz. 1832, 21. Refleksīvā konstrukcijā konstatēts arī funkcionālā verba lietojums ar fakultatīvo refleksīvo galotni, kas aizstāj elidētu refleksīvo vietniekvārdu; šai piemērā arī retāk sastopamais predikatīvā substantīva ģenitīvs akuzatīva vietā: .. dazsch no leelas Issamissaschanas patz nahwes darriesseesz. Manc. Post. 1654, I 17.

Tapehc ja tawa Rohka / jeb tawa Kahja tew Agrehcibu /'apgrēcinājumu', t.i., datīvobjekta apzīmētās personas stāvokļa nozīmē/ darra / tad nocehrt tahs .. Mat. XVIII 8, Bib. 1689, 39₄, tāpat Bib. 1739, 30₃. (Sal. Wenn dich aber deine Hand oder dein Fuß zur Sünde verführt .. HS 28₂; arī: .. ja tava roka vai tava kāja tevi apgręcina .. Bib. 1965, 998.)

[Mācekļi norājuši kādu sievu.] Bet JEsus .. saccijs us teem: Ko darraht juhs schai Seewai Raizes? Mat. XXVI 10, Bib. 1689, 59₄, tāpat Bib. 1739, 43₃. (Sal. Was betrübt ihr die Frau? HS 42₂.) er macht ihm viel zu schaffen, tas wipnam daudz raizes darra Stend. 1789, 728₂; was ich nicht weiß, macht mich nicht heiß, ko es ne zinnu, tas man ne darra raizes turpat, 706₂.

Ta Indijas zemmes Wahlodze, ko Wahceeschi Papagoj sauc, daudz wahrdus skaidri runnaht .. ismahcahs, un ar to [cilvēkiem] dazchas lustes padarra. Stend. A.gudr.gr. 1776, 79. Stendera vārdnīcā tai pašā nozīmē paralēli arī savienojums ar substantīvu prieks: ergötzlich, gaubigs, kas lustes darra Stend. 1789, 215₂; lustes darriht ar ekvivalentiem erlustigen, eelihgsmoht, eepreecinaht 218₂ un Unlust vertreiben 623₂; preeku darriht ar ekvivalentiem jemanden vergnügen 643₂, Vergnügen machen, preeku doht 642₂, lustig, fröhlich machen, eepreecinaht 400₂, Freude machen 251₂ un erfreuen, eepreecht

215₂; ar nozīmes specializāciju einem Lust zu etwas machen, cittam lustes padarriht us ko 400₂. Tas jaunais [suns], wahr-dâ Kartuscha, Tam zehnam darrija daudz preeku. Hugenb. Derigs 1.k. 1826, 19.

.. Lai skauģis darr pats sewim mohkas .. Neredz. Indr. 1806, 24. 17.-18.gs. vārdnīcās fiksēti vēl daudzi savienojumi ar verbu darīt, kuri izsaka negatīva psihiska pārdzīvojuma vai nepatīkama stāvokļa iestāšanās kauzāciju un kuros izmantotās daudzveidīgās leksēmas ir savstarpēji vāji diferencētas leksiskās nozīmes ziņā (tām dots gandrīz viens un tas pats vācisko atbilstmju komplekts - Plage, Sorge, Leid, Kummer - dažādās kombinācijās): darīt mokas, bēdas, grūtību, grūtumu, sirdēstus, vainu, sēras, rūpestus, nelaimi ('nelaimību'), gaudu ("gauda, Klage, Leid, it. Anklage" Stend. 1789, 69₁), vaidu ("waida, Jammer, Plage, Noth, alles was kränket" Stend. 1789, 340₁).

Stendera vārdnīcā vēl lihdzibu darriht ar ekvivalentiem Gnugthuung verschaffen 294₂, vergnügen, atlihdzinaht 643₂ un vergelten, atmaksah, atlihdzinaht 642₂.

Kauzativā darīt savienojumi ar substantīvu akuzativā, domājams, veidoti pēc pašā latviešu valodā produktīva modeļa - sal. darīt kaunu tautasdziesmas piemērā LLVV IV 214, padarīt (kādam / sev) galu ar ilustrāciju no folkloras ME I 593, kā arī darīt galu (bez nozīmes atšifrējuma), darīt bēdas, sirds-ēstus, godu, kaunu, prieku, žēlabas, žēlumu bez avota norādes (no runātās latviešu valodas?) ME I 441. Līdz pat mūsdienām aktīvs ir leksikalizētais savienojums (pa)darīt galu dažādās nozīmēs, vairāki pilnīgi vai daļēji leksikalizēti savienojumi ar psihiska stāvokļa nozīmes substantīviem, kā arī darīt sā-

pes, ko šodien parasti lieto ar fizioloģiska stāvokļa iestāšanās kauzācijas nozīmi; sk. arī LLVV dotos savienojumus ar substantīvu gals dažādā morfoloģiskā realizācijā (frazeoloģisko savienojumu iedaļā) - darīt galu 'izbeigt' bez norādes par lietojuma ierobežojumiem un (pa)darīt (sev) galu 'nonāvēties' ar norādi par lietojumu sarunvalodā II 266, padarīties (sev) galu ar norādi par lietojumu sarunvalodā un retāku sastopamību VI₁ 112, galu darīties ar norādi "novecojis" II 267, kā arī darīt prieku, godu, sāpes II 266 un (pa)darīt kaunu IV 214 bez norādes par lietojuma ierobežojumiem.

vest₂ (vest, ievest, [vadīt]); sal. v. führen, bringen

Transformatīvi kauzatīvais funkcionālais verbs vest (ievest) resp. FV vest kauzatīvais funkcionāli semantiskais variants balstās uz pilnnozīmes verba vest trīsvērtīgo leksiski semantisko variantu ar subjekta, akuzatīvobjekta un lokālā (virziena) adverbialā komponenta valenci (kāds ved ko uz kurieni) un veclatviešu tekstos veido FVG ar d a r b ī b a s vai aktīvas n o r i s e s nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu l o k a t ī v ā resp. illatīvā vai p r e p o z i c i o n ā l ā savienojumā (parasti ar prepozīciju iekš / iekšan). Šis verbs blakus visiem kauzatīvajiem FV piemītošajai semantiskajai pazīmei 'stāvokļa subjekta pasivitāte kauzācijas procesā' attiecībā uz cilvēku, šķiet, satur arī papildkomponentu 'nevēlēšanās nonākt predikatīvā substantīva apzīmētajā stāvoklī', tāpēc savienojumos iesaistītie predikatīvie substantīvi, kas attiecināti uz cilvēku, mēdz apzīmēt objektīvi vai subjektīvi nevēlamus psihiskus u.c. stāvokļus un iegūst emocionālu ekspresiju.

Kauzatīvais FV vest veclatviešu tekstos gan sastopams biežāk nekā duratīvais vest, taču galvenokārt uz viena un tā paša leksikalizētā savienojuma - biblisma (ie)vest kārdināšanā 'kārdinājumā' rēķina; šis savienojums acīmredzot ir kalks no vācu valodas, taču tradicionāli tas tiek lietots tēvreizes tekstā līdz pat mūsdienām, turklāt saglabājot substantīva arhaisko morfoloģisko formu:

Vnd newedde mums [= A] lounan kardenaschen. Cat. 1585, 254. Vnde nhe wedde mums exkan kaerdenaschene. Enh. 1586, 14, tāpat Ps. 1587, 18. Unn nā eewādd muusz eeksch Kardinaschanasz .. Mat. V 13, Reit. 1675, 97. Un ne eewedd muhs eeksch Kahrđinaschanas .. Mat. VI 13, Bib. 1689, 11₄, tāpat Bib. 1739, 11₃. (Sal. Und führe uns nicht in Versuchung .. HS 8₂.) Sal. arī Bībeles mūsdienu tulkojumā: Un neieved mūs kārdināšanā .. Bib. 1965, 984.

Savienojumi ar citiem stāvokļa nozīmes substantīviem tekstos konstatēti tikai epizodiski un analogiskā reliģiskā kontekstā:

.. mums [= A] Dewš grib paglābt .. ka mums tas Whelns .. nhe wadda exkan Netitczibe Issamisschene / vnde czitte lele koune vnde greeke .. Enh. 1586, 41. Jo citta Kauneschana irr / kas Grehkos eewed / un atkal citta Kauneschana irr par Gohdu un Zchehlastibu. Zīr. IV 21, Bib. 1689, 85₃. (Sal. Es gibt eine Scham, die Sünde bringt .. Bib. 787₁.) Pirmajā piemērā (16.gs. tekstā) izmantotā FV forma vadīt, domājams, ir vārdu vest un vadīt nozīmju neizšķiršanas, nevis apzinātas izvēles rezultāts un uzlūkojama par nekorektu FV lietojumu, nevis par pilnnozīmes verbu.

Vienā piemērā konstatēts modelim neraksturīgs darbības

nozīmes predikatīvā substantīva izmantojums:

.. es esseme tho [= kungu] apdusmoys / vnde exkan Ladeschen eweddis .. Enh. 1586, 50.

Šādā realizējumā FVG komponenti rada semantiskas nesavienojamības iespaidu: FVG morfosintaktiskā struktūra ar predikatīvo substantīvu tipiskā lokālā komponenta pozīcijā un formā prognozē tam stāvokļa nozīmi, un šķiet, ka strukturāli korektas FVG kauzatīvais vest veido tikai ar substantīviem, kam var aktualizēties stāvokļa aspekts (pat izteikti procesuālais substantīvs lamāšana 'lamāšanās' šajā pozīcijā tiecas iegūt nozīmi 'stāvoklis, kad (kāds) lamājas').

Attieksme pret kauzatīvo vest veclatviešu rakstu periodā acīmredzot bijusi tikpat noliedzoša kā pret duratīvo vest (sk. 23.-26.lpp.); arī šis lietojums 17.-18.gs. vārdnīcās, kā arī Ulmaņa vārdnīcā nav atspoguļots, izņēmums ir tikai Stendera vārdnīca, kur minēti daži savienojumi: zum Bōsen verführen, kahrдинаht, grehkâ eewest .. wer nicht will verführt seyn, der meide böse Gesellschaft, kas ne gribb grehkâ eewests tapt, tas lai no ļauneem atraujahs Stend. 1789, 641₂; ins Verderben bringen, pohstâ eewest 638₂; nelaimê west, in Gefahr bringen 356₁; zur Strafe ziehen, pee sohdivas west, nostrahpeht 566₂, un Langija vārdnīca ar vienīgo konstatēto šī modeļa savienojumu, kas attiecināms uz nedzīvu resp. procesuālas nozīmes objektu - Eegalläht (gallan iszwest) endigen, vollführen, zum Ende bringen Langijs 1685, 73.

ME atrodams tikai viens šī modeļa savienojums ar ilustrāciju no tautasdziesmas - vest ienaidā ME IV 544; ME I 594 vēl galā vest, izvest (darbu, nodomu) bez piemēra, taču jau tas vien liecina, ka pati struktūra nav bijusi sveša latviešu

valodai. Arī mūsdienās FVG ar kauzativo vest sastopamas reti; iespējams, ka šī modeļa savienojumi bijuši spiesti atkāpties konkurencē ar citu FV veidotiem līdzīgas semantikas, bet emocionāli ekspresīvākiem savienojumiem, kam ir lielāka leksikalizācijas spēja un līdz ar to arī noturība, piem., dzīt izmīsumā, grūst nelaimē u.tml. (sal. arī iegrūst nelaimē ar ilustrāciju no folkloras ME II 720).

Nedaudzie LLVV minētie piemēri ar kauzativo vest ietverti frazeoloģisko savienojumu iedaļā: vest pie prāta bez norādes par lietojuma ierobežojumiem VI₂ 343, ievest kārdināšanā IV 159 (šķirkli kārdināšana 'darbība --> kārdināt' un tikai ar visa savienojuma nozīmes skaidrojumu resp. bez substantīva faktiskās nozīmes 'kārdinājums' atšifrējuma), ievest grēkā turpat un novest galā III 52 ar norādi par lietojumu sarunvalodā.

nest₂; sal. v. bringen

Transformatīvi kauzatīvais funkcionālais verbs nest potenciāli veido FVG ar d a r b ī b a s vai aktīvas n o r i s e s nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu l o k a t ī v ā vai p r e p o z i c i o n ā l ā savienojumā.

Funkcionālais verbs nest ne veclatviešu tekstos, ne latviešu valodā vispār nav raksturīgs (sk. arī par duratīvo nest 26.-28.lpp.). Tikai vienā piemērā 16.gs. tekstā konstatēts okazonāls, kauzatīvajam FV vest analogs nest lietojums:

O wens taysnis vppers [t.i., Jēzus] sweedtz vnde skystcz
/ Katters to Helle szalousse wens .. Vnd py Cziwibes [t.i.,
mūžīgās dzīvības, resp., nemirstības] nesse Juddes vnd pagane

laudes. Ps. 1587, 36. (Sal. .. welck .. thom leuen bracht Jöde vnd Heyde. Geff. 131.)

Sintaktiski šis lietojums atveido pilnnozīmes verba nest leksiski semantiskā varianta 'nest ko / kādu uz kurieni' distribūciju. Taču tas visdrīzāk radies, neprecīzi atveidojot vācu valodas funkcionālo verbu bringen. Minētais nest variants ar pārvietošanas nozīmi acīmredzot ir semantiski nepiemērots lietojumam funkcionālā verba statusā, jo eventuālās desemantizācijas procesā nespēj atbrīvoties no semantiskās pazīmes, kas saistīta ar nest apzīmēto specifisko pārvietošanas veidu - kā pārvietošanu, turot to rokās vai balstot uz sava ķermeņa - un kavē verba semantikas pilnīgu atraušanos no fiziskas darbības nozīmes, kas būtu nepieciešama savienojumos ar abstraktajiem predikatīvajiem substantīviem.

dot (dot, aizdot, piedot, [skapēt], [snēgt]); sal. v. geben, tun, leisten, erweisen, erteilen, (ver)schaffen u.c.

Transformatīvi kauzatīvais funkcionālais verbs dot (aizdot, piedot) balstās uz pilnnozīmes verba dot trīsvērtīgo leksiski semantisko variantu ar obligāto subjekta, akuzatīvobjekta un datīvobjekta valenci (kāds dod kādam ko) un veido d a r b ī b a s vai (retāk) aktīvas n o r i s e s nozīmes FVG, piesaistot predikatīvo substantīvu a k u z a t ī v ā. Pārejā no pilnnozīmes verba uz funkcionālo verbu dot datīvobjekta (adresāta) valence mainās no obligātas uz fakultatīvu¹,

¹ Tāpat arī vācu valodas verbam geben un dažiem citiem trīsvērtīgiem funkcionālajiem verbiem (sk. Sommerfeldt 1980, 295-296).

tāpēc datīvobjekts bieži paliek sintaktiski nerealizēts (it sevišķi savienojumos ar informācijas pārraides nozīmi).

Šis modelis ir viens no produktīvākajiem un aktīvākajiem veclatviešu rakstu valodā, kā arī latviešu valodā vispār - domājams, tāpēc, ka tam piemīt daudzveidīgas funkcionālās potences. Tā, piem., predikatīvā jēdziena analītiskā realizācija savienojumā ar dot ļauj nobīdīt mazāk uzsvērtā pozīcijā vai vispār likvidēt komunikatīvi neaktuālos leksiski vai loģiski atbilstošā verba obligātās sintaktiskās valences komponentus un bieži arī rada iespēju predikatīvā jēdziena apzīmējumam pildīt galvenās rēmas funkciju (predikatīvais substantīvs bez šķēršļiem var nostāties teikuma beigās un uzņemt galveno loģisko akcentu); sal., piem., neitrālo secību paziņot [kādam] ko / paziņot ko [kādam] - dot [kādam] ziņu (verbiem ar objekta valenci gan novietojums galvenajai rēmai tipiskajā (automātiski akcentējamā) teikuma beigu pozīcijā, gan pastiprināts intonatīvais uzsvērums viduspozīcijā tiek interpretēts kā marķēts - kontrastīvs vai afektēts - teikuma aktuālā dalījuma variants (izņemot gadījumus, kad objekts realizēts ar vietniekvārda formu), un līdz ar to verbāla teikuma ietvaros neitrālā kontekstā bieži nav iespējams rematizēt pašu darbības jēdzienu). Tipisks ir šī modeļa FVG izmantojums predikāta "intransitivācijai", t.i., transitīvu verbu obligātā akuzatīvobjekta pārvēršanai fakultatīvā FVG valences komponentā (netiešajā objektā), sal. iepriecināt kādu - dot prieku [kādam]. Nereti šim paņēmienam var būt arī stilistisks efekts, piem., bāzes verba veidotā savienojuma nogalināt kādu obligātajam akuzatīvobjektam ar pacienta semantisko funkciju nonākot tipiskā adresāta pozīcijā (dot kādam nāvi), darbības

jēga tiek it kā vājināta, pat poetizēta; savukārt pretstatījumā aplaimot kādu - dot kādam laimi otrais loceklis iegūst lielāku vispārinājumu un nozīmīgumu. Veclatviešu tekstos gan aplūkojamais modelis, šķiet, parasti lietots bez acīmredzamas funkcionālās slodzes.

Veclatviešu rakstu avotos konstatējama liela šī modeļa leksisko realizāciju daudzveidība. Vienu no plašākajām tematiskajām grupām veido savienojumi, kas apzīmē verbālās informācijas pārraides procesu. Šajā apakšgrupā parasti izmantota iespēja neminēt informācijas adresātu, tā akcentējot pašu informācijas pārraides procesu; dažkārt adresāts parādās sintaktiski vājinātā (prepozicionālā objekta) formā.

Teuw nebues nepattece lecibe doedt prettibe touwe tuake.
 Cat. 1585, 258; tāpat Enh. 1586, 10. (Sal. Du sollst nicht falsches Zeugnis reden wider deinen Nächsten. HS 93₁.) JVs mylie drouge wysse dôset par szems wardems lecyb .. prekszan Dewe / vnd prekszan passoules. Ag. 1622, 85. (Sal. Disz werdet ihr .. bezeugen .. Turpat, 86.) Manceļa vārdnīcā leecibu dohdt / doht ar ekvivalentiem bezeigē, apleecenaht Manc. Lettus 1638, 33, kundschaftt sagen 109 un zeugen 218. .. daudzi tyccaeiu ekszan winiu .. par tās sewas wardu paec / káttra no winiu leciba dewwe .. Elgers 1671, 77. (Sal. .. um des Wortes der Frau willen, die bezeugte .. HS 135₂.) Szis [= Jānis Kristītājs] nāce leciba / ka tas no ta gaisma leciba dotu .. Elgers 1671, 11. (Sal. .. Dieser kam zum Zeugnis, um von dem Licht zu zeugen .. HS 129₂; .. um Zeugnis abzulegen für das Licht .. Bib. 106₂.) Leecib' doht (Leecinaht), zeugen, Kundschaftt sagen Langijs 1685, 139. Tad nu juhs Leecibu dohdaht prett sew pascheem .. Mat. XXIII 31, Bib. 1689, 53₄, tāpat

Bib. 1739, 39₃. (Sal. Somit stellt ihr euch selbst das Zeugnis aus .. HS 37₂.) Stendera vārdnīcā leecibu doht ar ekvivalentiem bezeugen, apleecinaht Stend. 1789, 139₂ un Zeugniß geben 723₂.

.. brisaems peouckte loutcz atraste toep / kattre newen no scouwe ticibe [ne/ scin lagadybe ['norēķinu'] doht .. Cat. 1585, 245-246 (sk. lāgadība l. nozīmi 'Rechenschaft' ME II 437). .. ka te / kattrims tur lagadibe par yums buuse doht / ka the to ar precibe dar .. Enh. 1586, 57. .. ikkatrs welts Wahrds / ko tee Cilweki runnahs / par to teem buhs Lahgadibu doht Sohda-Deenā. Mat. XII 36, Bib. 1689, 26₄, tāpat Bib. 1739, 21₃. (Sal. .. daß die Menschen von jedem unrechten Worte .. werden Rechenschaft geben müssen. HS 18₂.) Stendera vārdnīcā (šķiet, visos gadījumos) šis savienojums paralēli savienojumam ar substantīvu atbildēšana lietots ar nozīmes niansi 'norēķināties (ar kādu)' (sal. lāgadība 3. nozīmi 'Vergeltung, Beschenkung' ME II 437): berechnen, Rechenschaft geben, lahgadibu doht Stend. 1789, 121₂, Rechenschaft geben, atbildeht, atbildeschanu, (lahgadibu) doht turpat, 472₂, atbildeschanu doht ar ekvivalentiem Rechnung thun 472₂ un verrechnen, Rechnung geben 650₂. Šai nozīmē arī rāhdib' doht, Rechnung thun Langijs 1685, 210 (sal. rēdība 'Rechnung' ME III 517). Savukārt dot lāgadību frazeologizētā lietojumā minēts Ulmaņa vārdnīcā (ar atsauci uz Bergmaņa manuskriptu): Deewam doht lahgadibu, Gott die Ehre geben Ulm. 131.

.. esz zino labbu paddomu doht. Manc. Sprüche VIII 12, 1637, 440. (Sal. Ich .. verfüge über Erkenntnis und guten Rat. HS 774₁.) 17.gs. vārdnīcās ar to pašu nozīmi paralēli arī dot runas (par semantisko pamatojumu sk. Karulis II 137):

rahten / raht geben / paddomu doht / runnas doht Manc. Lettus 1638, 139; Padohm' doht, (pee-mest) rahten, ein Bedencken geben, fürsclag thun, Rath mittheilen Langijs 1685, 52, Runnas doht, Rath geben turpat, 225. Stendera vārdnīcā padohmu doht ar ekvivalentiem anrathen, mahciht Stend. 1789, 47₂, einrathen 199₂, rathen, Rath geben, padohmu spreest 469₂, Gutachten geben 303₂ un Anschlāge geben, padohmus doht, spreest 48₂. Mudras rohkas strahda, Prahtīsch gudri gahda, Deews dohd padohmu Man .. Neredz. Indr. 1806, 38. Da gebe ich Ihnen nun den Rath .. Tad nu jums peedohtu to padohmu Braže 1875, 407.

Mancela vārdnīcā zīņu doht ar ekvivalentiem kund tun Manc. Lettus 1638, 109, verständigen 174, zu wissen thun 185 un anzeigen / peesatziet 219. Zīņ doht (sinnem' darriht) anduten, anzeigen, kund oder zu wissen thun, offenbaren, verständigen Langijs 1685, 255. Es pateicu tew Tehws .. ka tu schahs (Leetas) essi paslehpis teem Gudreem .. un no tahm zīņu dewis teem Behrniņeem. Lūk. X 21, Bib. 1689, 141₄, tāpat Bib. 1739, 96₃. (Sal. .. daß du dies vor Weisen .. verborgen und es Unmündigen geoffenbart hast. HS 101₂.) Es preekesch kahdu zīņu dohschu: kà tahdā nesehme [= ja iekož čūska/ gaudri jasargahs. .. jaluhko: Kà to nahwigu seekalu no ta kohduma warr issuhkt. Latv. Ārste 1768, 74-75. .. pehc [= tālākajā tekstā/ es zīņu dohschu: ka juhs labbaki juhseem guldeņeem warrat pee rohkas eet. Latv. Ārste 1768, 13. Stendera vārdnīcā zīņu doht ar ekvivalentiem zu wissen thun Stend. 1789, 264₁, bekannt machen, daudzinaht, gundeht, ispaust, ispaudeht 116₂, berichten, wehsti stelleht, likt sacciht 122₂, kund thun, apzīņaht 371₂, Meldung thun 410₂ un Nachricht geben 426₂, kā arī konsituatīvā lietojumā ar īpatnēju nozīmes

specializāciju unangemeldet eingehen, zīņu ne dewis ['nepie-
teicies'] ee-eet 613₂. .. schee Wahci tahdu zemmi un tahdus
laudis .. wehl ne bij ne kur redzejuschi, un aisdewe muddigi
zīņu us Wahczemmi no dihwainas sweschas zemmes un tautas ..
K. Šulcs Kurz. 1832, 12. .. [suns] ar sawadu reeschanu sawam
kungam zīņu dewa, ka behrna pehdas essoht uzgahjis. Hērvag.
Skolas m. 1867, 35.

Beidzoht, no pehrkoņa runnadams, es ikweenam to mahcibu
dohdu, kà ne labbi irr, pehrkoņa-gaisâ .. behgt un skreet ..
Stend. A.gudr.gr. 1776, 38. Stendera vārdnīcā arī ar substan-
tīvu citā morfoloģiskā realizācijā Vermahnung geben, pamahci-
schanu doht Stend. 1789, 648₂; ar nozīmes specializāciju Lek-
tion geben, mahcamu gebbalu eerahdiht, it. cittam labbu mah-
cibu doht turpat, 384₂ un Erinnerung geben, mahcibu doht
216₂.

pateicibu, pateikschanu doht, Dank sagen Stend. 1789,
44₁. Ja caur juhsu gahdaschanu warretu Maiju dabduht sewim
par draugu .., tad wehl mirschanas stundâ jums .. pateicibu
dohtu ..! Braže Paleijas J. 1884, 8.

Kahdu zchehligu sohlischanu ['solijumu'] Deews teem
dohd, kas pehc wiņņa bausleem dzihwo un sawus weccakus ceenâ
gohdâ turr? Stobe Vesel.gr. 1795, 11. .. un Deews, sakka tas
Apustuls, irr wiņņai [= Dieva bijāšanai] to sohlischanu de-
wis, ka ta muhs scheid un tur muhzciam warr laimigus darriht.
Latv.G.gr. 1789, II 3-4₂.

Vārdnīcās vēl beantworten einen Brief, antwohrtu rak-
stiht, antwohrtu doht Stend. 1789, 107₂ (kaut gan turpat, 22₁
dots latviskojums: atbildeschana, Antwort); Befehl geben, pa-
wehleschanu stelleht, doht turpat, 110₂ un tai pašā nozīmē

arī parahdu doht, Befehl ertheilen, = rihkoht ar norādi par lietojumu Latgalē resp. runātajā latviešu valodā (sk. parāds l. nozīmi 'die Hinweisung, der Befehl, Rat' ME III 88).

Otra produktīvākā grupa ir dot savienojumi ar vispārinātiem darbību apzīmējumiem, kas parasti saistīti ar iekšējas attieksmes izpausmi.

Tha dodeth nu Ickwenam / ko yuus parradan esset .. Byaschenne tham / kam ta Byaschenne peder. Enh. 1586, 58.

Juus Wyre .. dodeth tims Seweskims / kha thay waye buuschenne winge Gode .. Enh. 1586, 59. Tad tē [= jūdi] átkál aicenaia to cilwaeku katters ákklis ir byis / vnd saccia winiam: Dôd Dewam gôdu! Elgers 1671, 89. Tas pats teksts Bībeles tulkojumā: .. Dohd Deewam Gohdu .. Jāņa IX 24, Bīb. 1689, 205₄. (Sal. Gib Gott die Ehre! HS 146₂.) Weenam Deewam essi dohts no mums wisseems Muzchigs Gohds! Langijs 1685, 359. Tad es .. gohdu Winnam [= Dievam] tapehc dohdu .. Neredz. Indr. 1806, 39.

.. Dews sthawe prettibe tims Gresnims / Beth tims Semoskims dode thas Szeelestibe .. Enh. 1586, 61. Mhes luudczam thoew no szirdes duebben / tu grib .. mums Joproyam touwe szeelestibe doth .. Ps. 1587, 13. (Sal. .. du woldest .. vns vordan .. dyne barmherticheit mildichlick vorlenen .. Geff. 162.) .. teems Nabbagheems dohsz wings zchālastibu. Manc. Sprüche III 34, 1637, 426. (Sal. .. den Demütigen gibt er Gnade. HS 769₁; .. den Gebeugten erweist er seine Gunst. Bib. 733₁.)

O Wuessewalditays muszige Dews / katters tu .. esse .. tay wuesse passoule pestischenke doeuwis .. Ps. 1587, 11.

Eedohd mums Paligu ['palīdzību'] Behdu Laikā / jo Cilwe-

ku Pestischana irr nederriga. Dāv.dz. LX 13, Bīb. 1689, 1073₁.
 (Sal. Schaffe uns Hilfe .. HS 693₁.) Mudras rohkas strahda,
Prahtipsch gudri gahda, Deews dohd .. Man .. paligu. Neredz.
 Indr. 1806, 38.

Stendera vārdnīcā mit Lob überhäufen, leelu slawu doht
 Stend. 1789, 604₂ un Lob beylegen, slawu doht, teikt 138₂.
Tad es slaw' .. Wiņņam [= Dievam] tapehc dohdu .. Neredz.
 Indr. 1806, 39. (Langija vārdnīcā šī savienojuma nav, taču
 minēts saliktenis Slaw-deweis, ein Lober, Rühmer Langijs
 1685, 267.)

Wiņsch [= Dievs] man wissās weetās Sawu swehtib dohs.
 Neredz. Indr. 1806, 39.

Galvenokārt Stendera vārdnīcā un tikai epizodiski arī ci-
 tos avotos konstatēti savienojumi ar predikatīvajiem substan-
 tīviem, kas apzīmē kauzācijas izraisīto stāvokli.

Tad JEsus .. saccija uhs teem [= mācekļiem]: Arrig tad
schis Wahrds jums Agrehcibu dohd? Jāņa VI 61, Bīb. 1689,
 196₄, tāpat Bīb. 1739, 133₃. (Sal. Das bereitet euch Anstoß?
 HS 140₂.) Bet ka ['lai'] mehs teem [= muitniekiem] aprehcibu
ne dohdam [tad samaksāsīm prasīto nodokli] .. Mat. XVII 27,
 Bīb. 1739, 29₃. (Sal. Doch damit wir ihnen keinen Anstoß ge-
ben .. HS 27₂; arī: Bet ka mehs tohs ne aprehcinajam .. Bīb.
 1689, 38₄.) Ērgern, Aergerniß geben, aprehcinaht, aprehcibu
doht Stend. 1789, 58₂.

Pārējie šīs apakšgrupas savienojumi konstatēti tikai
 vienreiz: Stendera vārdnīcā vertrōsten, cerribu doht Stend.
 1789, 659₂; Vergnügen machen, preeku doht, darriht turpat,
 642₂; stōren, nicht zufrieden lassen, ne likt meerâ, ne doht
meeru 566₂; in Aufnahme bringen, sekmes doht 70₂ (sal. sekmēt);

zu schaffen geben, darbu doht 728₂ (sal. nodarbināt). Tikai Ulmaņa vārdnīcā bailes doht, bedrāuen, züchtigen Ulm. 25.

Īpatnēja apakšgrupa ir FVG ar modālas nozīmes predikatīvajiem substantīviem vaļa, brīvība un vara (līdzīgi arī spēks, prāts, griba u.tml., kas veclatviešu tekstos dot veidotajā modelī nav konstatēti, taču daži no tiem parādās savienojumos ar duratīvo FV būt). Modālā nozīme un vienlaikus spēja būt par FVG resp. analītiskā predikāta komponentu šiem substantīviem realizējas tikai konstrukcijā ar obligāto infinitīvu, kas apzīmē modāli modificēto darbību un liecina par substantīva modālās nozīmes aktualizāciju; pretējā gadījumā savienojumi dot vaļu / varu u.tml. traktējami kā pilnnozīmes verba un abstrakta, taču priekšmetiskota jēdziena resp. objekta savienojumi.

Veclatviešu tekstos sastopams galvenokārt savienojums dot vaļu, kas pārstāvēts arī visās ekscerpētajās vārdnīcās (dažkārt ar substantīvu genitīvā).

Manceļa vārdnīcā wallu doht ar ekvivalentiem erlauben Manc. Lettus 1638, 54, gestatten / zulassen 174, verhengen / zulassen / ļaut 193. Bet ceki to [= gaismu resp. Pestītāju] vzieme / dewwe [tas] tems walliu Dewa baernus tapt .. Elgers 1671, 11. (Sal. .. denen gab er Anrecht darauf, Kinder Gottes zu werden .. HS 130₂.) Wallu doht (laist) erlauben, gestatten, zulassen, urlaub geben, verhengen Langijs 1685, 336. Mozus irr jums juhsas Sirds Ceetibas dehl Wallu dewis / no juh-sahm Seewahm schkirtees .. Mat. XIX 8, Bib. 1689, 41₄, tā pati konstrukcija Bib. 1739, 31₃. (Sal. Mose hat euch .. erlaubt .. HS 30₂.) Un tee Welli luhdze winnu [= Jēzu] / un saccija: Ja tu muhs isdzenn [no apsēstajiem] / tad dohd mums

Waļļu eeksch tho Cuhko-Pulku eeskreet. Mat. VIII 31, Bīb.
 1689, 16₄, tāpat Bīb. 1739, 15₃. (Sal. .. so schicke uns in die Schweineherde. HS 12₂; sal. arī mūsdienu Bībeles tulkojuma: .. atļauj mums ieiet cūku pulkā. Bīb. 1965, 986.) Cittam waļļu doht, einem Erlaubniß und Freyheit gestatten Lange 1773, 375. Stendera vārdnīcā vaļa pamīšus gan akuzatīvā, gan ģenitīvā un paralēli ar leksēmu brīvība: erlauben, waļļu doht, waļļas doht, brihwibu doht Stend. 1789, 217₂, kā arī daudzās citās ligzdās kā visdažādāko vācu un arī latviešu valodas verbu un teicienu atbilstme, piem., waļļu doht, erlauben, Erlaubniß geben, Freyheit gestatten, freye Macht geben, die Wahl lassen, einräumen 344₁, vergönnen, ļaut, brihwibu doht 643₂, zulassen, erlauben, ļaut, paļaut, waļļu doht, wehleht 732₂, Wahl lassen, waļļas doht islassitees 676₂ (vācu valodas savienojums atbilst visai konstrukcijai ar infinitīvu!), gestatten, waļļu doht, ļaut, likt 284₂ (šeit likt 'ļaut', sk. ME II 467) u.c.

Un [Dievs] irr tam [= Jēzum] Warru dewis arridzan to Sohdu turreht .. Jāņa V 27, Bīb. 1689, 192₄, tāpat Bīb. 1739, 130₃. (Sal. Und er hat ihm Vollmacht gegeben, Gericht zu halten .. HS 137₂.)

Tikai 17.gs. laicīgajos rakstu avotos parādās pirmie dot veidotie savienojumi ar konkrētas fiziskas darbības nozīmi; šīm FVG to semantiskās specifikas dēļ vispār ir mazāka sastopamība, tāpēc fakts, ka nav konstatēti atbilstoši piemēri no vēlākiem tekstiem, vēl neliecina par šīs apakšgrupas savienojumu zudumu rakstu valodā; runātajā latviešu valodā tie ir populāri līdz pat mūsdienām.

Kad es paklausu [mātei], Tad dohd kuhleenu! Stend.

J. ziņģes 1774, 34.

küssen / skuhpstiet / Muttes [= G] doht Manc. Lettus 1638, 109, tāpat Langijs 1685, 263 (sal. mute 3. nozīmi 'der Kuss' ME II 675). Kā sarkanās tahs luhpiņas, Kas kait, kad weenas muttes dohtu! Stend. J. ziņģes 1774, 27. Stendera vārdnīcā Kuß geben, mutti doht, butschtoht Stend. 1789, 374₂ un rohkai muttes doht, die Hand küssen 172₁ (pēdējā, semantiski nekorekti veidotā konstrukcija ar vietas apzīmējumu adresātam tipiskajā datīvobjekta pozīcijā liek apšaubīt tās latviskumu, kaut gan tā dota vārdnīcas latviešu - vācu daļā; taču nav arī neiespējams, ka šāda (visdrīzāk vietējas izcelsmes) konstrukcija atspoguļo bučojamā objekta pacelšanu adresāta rangā un līdz ar to zemnieka slēpti ironisko attieksmi pret attiecīgo procedūru).

Robežgadījumu pārstāv divi norises nozīmes savienojumi teikumā ar nedzīvu subjektu (2. piemērā - potenciālu) un šī subjekta pastāvīgas īpašības apzīmējumu predikatīvā substantīva pozīcijā:

.. taps ta Saule aptumsota / un Mehnes ne dohs sawu Spihdumu .. Mat. XXIV 29, Bib. 1689, 55₄, tāpat Bib. 1739, 40₃. (Sal. .. der Mond wird seinen Schein nicht geben .. HS 39₂; .. der Mond wird nicht mehr scheinen .. Bib. 33₂; sal. arī Glanz von sich geben, wie Feuer, spihdeht Stend. 1789, 289₂.) Duft von Blumen, smarscha .. duften, smarschu doht, oder celt Stend. 1789, 183₂.

Modelim netipiskais predikatīvais substantīvs vedina traktēt šos savienojumus kā divu patstāvīgu teikuma locekļu veidotu konstrukciju. Taču tāds traktējums pieļauj tikai vienu verba nozīmes skaidrojumu - pamatnozīmes metaforisku pār-

nesumu (aplūkojamais lietojums nav attiecināms uz nozīmi, ko ilustrē, piem., teikumi Ābele dod augļus vai Eksperiments deva jaunas ierosmes), un no semantiskā viedokļa šīs metaforas nav nekas cits kā verbu spīdēt un smaržot perifrāzes. Tādējādi gan funkcionālais, gan metaforiskais verba traktējums šajos savienojumos semantiskajā aspektā dod vienu un to pašu gala rezultātu - abi komponenti izsaka vienotu predikatīvo jēdzienu. Eventuālās metaforasniecīgā, praktiski netveramā tēlainība (komponentu racionālās, gandrīz terminoloģiskās nozīmes dēļ), kā arī konteksta ievirze citētajos piemēros liek izšķirties par labu funkcionālā verba grupai, resp., par dot desemantizāciju, nevis metaforisku pārnesumu.

Vēl jāpiemin divi okazionāli FV dot leksiskie sinonīmi - ģermānisms skapēt un dialektisms snēgt 'sniegt' (sk. ME III 976):

Wahjums ne nahk tahdâ wihzê no Deewa .., kâ ne kahdas zahles warretu atweegloschanu /'atvieglõjumu'/ skappeht. Latv. Ārste 1768, 6. zu einem Dinge rath schaffen, paligu snehgt, palihdzeht Stend. 1789, 469₂.

Mūsdienās literārais sniegt sekmīgi konkurē ar FV dot, taču veclatviešu materiālā citi piemēri ar šo leksēmu nav konstatēti.

FVG struktūrai atbilstoši savienojumi ar dot atrodami arī ME: ar tautasdziesmu tekstiem ilustrēti, piem., savienojumi vainu dot 'Schuld geben' (sal. vainot) un vaļu dot infinitīvkonstrukcijā I 535, dot mutes / mut(it)i 'einen Kuss geben, küssen' II 675 (turpat arī sniegt muti), padomu dot / piedot (piemērs ar piedot) III 20, dot ziņu IV 724; dot pamācību minēts piemērā no Aizupes III 68; vēl daži savienojumi

doti izolēti vai piemēros bez avota norādes (taču tieši tas liek domāt par lietojumu runātajā valodā), piem., plīki, taisnību, mutēs dot I 535, godu dot (arī padot, nodot) I 690, liecību dot II 492, rādību dot III 517. Tātad šis modelis eksistējis jau agrāk runātajā latviešu valodā un bijis samērā produktīvs.

FV dot veidotais FVG modelis ir viens no produktīvākajiem un aktīvākajiem arī mūsdienās (kā izriet no iepriekš teiktā, dot funkcionālais devums savienojumā ir būtisks un daudzveidīgs). Attiecīgie savienojumi plaši pārstāvēti arī LLVV: piem., bez norādes par lietojuma ierobežojumiem ievietoti dot rīkojumu, norādījumu, pavēli, atļauju, solījumu, zvērestu, ieteikumu, liecību, norēķinu, padomu, atbildi, atzinumu (dot 4. nozīmes ietvaros) II 380, dot dunkas, plīki, belzienu (dot 9. nozīmes ietvaros) II 381 un dot mācību (frazeologizēto savienojumu iedaļā) II 382; dot ziņu ar norādi par lietojumu sarunvalodā II 380 un dot mutēs (frazeologizēto savienojumu iedaļā) ar norādi "novecojis" II 383.

parādīt; sal. v. beweisen, bezeigen, erweisen, erzeigen, geben

Transformatīvi kauzatīvais funkcionālais verbs parādīt veido d a r b ī b a s nozīmes FVG, piesaistot predikatīvo substantīvu a k u z a t ī v ā. Teikums satur obligāto objektu - personas apzīmējumu (parasti datīva formā) adresāta semantiskajā funkcijā. Predikatīvais substantīvs vispārināti izsaka kādas konkrētas darbības raksturojumu no subjekta un objekta ārējo attieksmju viedokļa. Šī modeļa savienojumos izmantojamie substantīvi izsaka attieksmes, kas eksistē tikai to realizācijas brīdī un never pastāvēt atrauti no to izpaus-

mes (parādīt pretimnākšanu, atzinību, godu 'pagodinājumu'), līdz ar to verbam nav iespējama patstāvīgā nozīme 'izpaust, padarīt uztveramu'. Vairums predikatīvo substantīvu ir leksiski identī ~~resp.~~ homonīmi ar abstraktu īpašību nosaukumiem, taču tikai tādiem, kas paši radušies kā kādas ārējas attieksmes vispārinājums (iejūtība, laipnība, uzmanība u.tml.); savienojumā ar FV parādīt šādiem substantīviem aktualizējas izpausmes resp. procesuālais aspekts. Ar šādiem procesuāliem vai potenciāli procesuāliem substantīviem iespējams veidot izteikumus, kas predikatīvi raksturo konkrētu darbību (piem., tas man ir liels gods, tā bija liela laipnība no viņa puses). Savukārt iekšēju attieksmju, īpašību vai stāvokļu apzīmējumi, kuru semantika ietver potenciālu ārējo izpausmi (mīlestība, nepatika, drosme u.tml.), aplūkojamā modeļa FVG neveido, un eventuālos savienojumos ar šādiem substantīviem parādīt uzlūkojams par pilnnozīmes verbu ar nozīmi 'izpaust (attieksmi, psihisku stāvokli), demonstrēt (spējas)', piem., Ar Darbems ta titczibe thop lab paradite .. Ps. 1587, 61 (sal. parādīt 4. nozīmi LLVV VI₁ 284, kur ilustratīvajā materiālā gan ietverti arī piemēri ar verba funkcionālo lietojumu).

Veclatviešu rakstu periodā FVG modelis ar parādīt sastopams tikai 16.-17.gs. reliģiskajos tekstos. To pārstāv galvenokārt savienojums parādīt žēlastību, tikai epizodiski konstatēts citu predikatīvo substantīvu izmantojums.

.. luedse es nabbaeks greceneks / tu grib man touwe besdubbene dselestibe parradiet .. Cat. 1585, 308. Parrade mums touwe szelestibe .. Ps. 1587, 7. (Sal. Vnns wedderuare dyne barmherticheyt .. Geff. 49.) Patteicktcz gir tas Sweeteis Gars / Ka thas mums szeelestibe parade .. Ps. 1587, 61. (Sal.

.. dat he vns gnaden beweyst .. Geff. 84.) .. so beweiset er dir gern seine Gnade / .. tad parada wings [= Dievs] t8w labpraht sawu Zchālastibu. Manc. Phras. 1638, 226. .. teem Pazemmeem parahdihs wiŋsch Zchehlastibu. Zāl. III 34, Bib. 1689, 1162₁, tāpat Bib. 1739, 701₁. (Sal. .. den Demütigen gibt er Gnade. HS 769₁.)

Juus Jounake esseth tims Whetczakims packlouszige / vnde parradeth exkan to / tho semmoschenne .. Enh. 1586, 61. (Sal. .. gürtet euch mit Demut gegeneinander .. HS 329₂; sal. arī tā paša teksta tulkojumu Bībelē: .. esseet ispuschkoti ar Pazemmoschanu .. 1.Pēt. V 5, Bib. 1689, 435₄.)

Scheh nhe gir nhe kahdi Sullaiŋi / kattri tam Ghohdu parahda .. Manc. Post. 1654, I 79. Gohd' parahdiht, Ehre erzeigen Langijs 1685, 79. Stendera vārdnīcā gohdu parahdiht ar ekvivalentiem Ehre anthun, apgohdaht Stend. 1789, 189₂ un Ehre erweisen, apgohdinaht 222₂.)

ME III 88 fiksēts leksikalizētais savienojums parādīt godu ar ilustrāciju no tautasdziesmas, kas saglabājies aktīvā lietojumā vēl šodien un minēts arī LLVV VI₁ 284 blakus citām FVG (parādīt laipnību, godu, pretestību, varonību, neciepu, uzmanību - parādīt 4. nozīmes ietvaros bez lietojuma ierobežojumiem), kas liecina par šī modeļa produktivitāti mūsdienās.

ņemt₃; sal. v. nehmen

Transformatīvi kauzatīvais funkcionālais verbs ņemt resp. FV ņemt transformatīvi kauzatīvais funkcionāli semantiskais variants veido FVG ar d a r b ī b a s nozīmi, piesaistot predikatīvo substantīvu l o k a t ī v ā. Šis FV ņemt variants balstās uz pilnnozīmes verba ņemt trīsvērtīgo leksiski

semantisko variantu ar pārvietošanas nozīmi un subjekta, akuzatīvobjekta (pacienta) un lokāla adverbialā komponenta (virziena) valenci (kāds ņem ko [sev līdz] uz kurieni).

Transformatīvi kauzatīvais FV ņemt veclatviešu rakstu valodā pārstāvēts ar dažiem leksikalizētiem savienojumiem. Lieļāko ievēribu no tiem pelna ņemt vērā, kas aktīvi lietots veclatviešu rakstu periodā, bijis pazīstams runātajā tautas valodā (paralēli savienojumiem likt vērā, turēt vērā, sk. ME IV 560) un ir populārs arī mūsdienu latviešu valodā (sk. LLVV VI₁ 29, kur tas dots bez lietojuma ierobežojumiem). Veclatviešu rakstu valodas periodā ar šo savienojumu tikušas izteiktas dažādas nozīmes nianses un nokrāsas (mūsdienās parasti tikai divas pēdējās no tālāk minētajām):

'vērot, novērot': Manceļa vārdnīcā währa jembt ar ekvivalentiem anmercken Manc. Lettus 1638, 124 un wahrnehmen 200. Ņemmeet wehra tohs Krauklus / kas nedz sehj / neds plauj .. un juhsu Deews (tomehr) tohs barro .. Lūk. XII 24, Bib. 1689, 147₄, tāpat Bib. 1739, 100₃. (Sal. Betrachtet die Raben .. HS 105₂.) .. [zibepi] us cittu un dazchadu wihzi sawu spehku rahda, kā no senn laikeem prahtigi ļaudis wehrâ ņemuschi. Stend. A.gudr.gr. 1776, 37-38. Stendera vārdnīcā wehrâ ņemt ar ekvivalentiem gewahr werden, eeraudziht, nomanniht Stend. 1789, 285₂, in Obacht nehmen, gaumâ ņemt 441₂ un wahrnehmen, wehrâ likt 678₂.

'uzmanīties (no kā), sargāties (parasti ko sliktu) darīt': Jemmet waera ka iûs ne daraita iûsa taisniba prekszan tems liâudems / ka ['lai'] iûs no tems taptu raedzaeti .. Elgers 1671, 37. Ņemmeet wehrâ juhsahs Nabbago Dahwanehs / ka juhs tahs ne dohdaht Cilweko preekschâ / ka ['lai'] juhs no

teem tohpaht redzeti .. Mat. VI 1, Bib. 1689, 10₄, tā pati konstrukcija Bib. 1739, 11₃. (Sal. Habet acht, daß ihr eure Gerechtigkeit nicht übt vor den Leuten .. HS 7₂; Hütet euch, eure Gerechtigkeit vor den Menschen zur Schau zu stellen .. Bib. 9₂.)

'censties (kā, parasti pareizi) rikoties' (pretēja nozīme iepriekšējai): .. jemmeeta wāhra / ka juhsz mahcaitees / vnd ghuddri tohpaht. Manc. Sprüche IV 1, 1637, 427. (Sal. .. merket auf, daß ihr Einsicht lernet .. HS 769₁; arī: .. usmannajt to Saprashanu atziht. Zāl. IV 1, Bib. 1689, 1162₁.) Stendera vārdnicā Fasttage halten, gewerus wehrâ nemt Stend. 1789, 307₂, pūntlich seyn, wiss notaļ wehrâ nemt 465₂ un seines Amtes warten, sawu ammatu wehrâ nemt 681₂.

'vērot un censties saskatīt, novērtēt, saprast': Nickni ļaudis nhe bāhda pehtz tahsz Taissnibas / bett kattri pehtz to Kunghu bāhda / jēmm wisz wāhra. Manc. Sprüche XXVIII 5, 1637, 507. (Sal. Böse Menschen verstehen nicht, was recht ist; die aber den Herrn suchen, verstehen alles. HS 798₁; arī: Nikni ļaudis ne samanna kas teesa irr / bet kas to KUNGU mekle / tee samanna wissu. Zāl. XXVIII 5, Bib. 1689, 1198₁; sal. arī to pašu tekstu mūsdienu Bībeles tulkojumā: ļauni ļaudis nepiegriež nekādu vērību taisnībai, bet tie, kas meklē to Kungu, ievēro visu. Bib. 1965, 703.)

'labi iegauņēt, "likt aiz auss"': Manns Dāhls / jemm wāhra mannu Wahrdu .. Manc. Sprüche IV 20, 1637, 429. Nēm wehrâ mans Dehls mannus Wahrdus .. Zāl. IV 20, Bib. 1689, 1163₁, tāpat Bib. 1739, 701₁. (Sal. .. merke auf meine Rede .. HS 770₁; .. achte auf meine Worte .. Bib. 734₁.) Sche pat mehs diwi leetas gribbam wehrâ nemt: 1) tas Radditajs .. wah-

jibu peestell, ne Cilweku .. nonahweht? bet kahdu slimmibu no eekschahm iscelt, 2) .. Latv. Ārste 1768, 17-18. .. ņem tahs mahcibas labbi wehrâ .. Stend. Pas. un st. 1789, 7. Stendera vārdnīcā wehrâ ņemt ar ekvivalentiem im Kopf behalten Stend. 1789, 114₂ un im Gedächtniß fassen, labbi patureht 231₂.

'neignorēt, rēķināties (ar ko)': Tasz Deewa Dāhls JEsus Christus ghribb / mums buhsz uslukoht und wāhrâ jembt tahsz Ziemes .. Manc. Post. 1654, I 17. auf seiner Hut seyn, sew un sawas leetas wehrâ ņemt Stend. 1789, 340₂, Reputation in acht nehmen, sawu gohdu wehrâ ņemt turpat, 480₂ un vernachlässigen, ne ņemt wehrâ 649₂. Ko buhs wehrâ ņemt kad gulleht eet? Stobe Vesel.gr. 1795, 53. Tas namma-kungs, .. mannu apbrihnoschanu wehrâ ņemis, iswaddija man pa wisseem kambareem .. Latv.G.gr. 1797, I 23₁. Kad tew kahdi skaitļi rakstami, tad ņem labbi wehrâ skaitļu wehrtibu un weetu. Vagners Rēķ. 1821, 12.

Vārdnīcās vēl fiksējumi ar ekvivalentiem, kas atspoguļo vairākas nozīmes, vai ar dažādi interpretējamiem skaidrojumiem: Acht haben / wāhra jembt Manc. Lettus 1638, 17; Wāhrâ jemt, ohmâ jemt (Zinņan lickt), Acht haben, wahrnehmen. Jem wāhrâ (Leets zinņan), mercke wohl, nimm in acht Langijs 1685, 328; Wehra likt jeb ņemt, in acht nehmen, merken Lange 1773, 383; wehrâ ņemt, oder likt, wahrnehmen, merken, in acht nehmen Stend. 1789, 351₁.

17.-18.gs. vārdnīcās paralēli savienojumiem ar leksēnu vēra resp. vērâ tajās pašās nozīmēs izmantoti arī mūsdienās novecojuši savienojumi ar citām leksiskajām realizācijām: Ohma jemt (lickt), ins Gemüth fassen, mercken, inachtnehmen Langijs 1685, 183 un Wāhrâ jemt, ohmâ jemt (zinņan lickt), Acht haben, wahrnehmen turpat, 328; ohmâ ņemt, ohmâ lickt, in

acht nehmen, wahrnehmen Stend. 1789, 183₁ (sal. "Ohma, ein Gemüth, Sinne" Langijs 1685, 783, sal. arī uōma l. nozīmi 'der Verstand, das Fassungsvermögen, der Sinn' ME IV 419). Stendera vārdnīcā gaumā ņemt ar ekvivalentiem wahrnehmen, in Obacht nehmen Stend. 1789, 69₁ un in Obacht nehmen, wehrā ņemt 441₂ (sal. iegaumēt; par gaume / gauma sakaru ar nozīmi 'uzmanība' resp. 'pamanīt, ievērot' sk. Karulis 1992, I 295). Savienojumu ņemt gaumē tulkojuma tekstā lietojis J.Lange:

Nemmeet tadehļ gaumē: Ja katru Punni no pirmaja Galla tudaliņ warretu noslahbinaht ..; tad tas ta wiss labbaka Lee-ta buhtu bijusi. Latv. Ārste 1768, 22.

J.Langes tulkojumā lietots savienojums ņemt smieklā (sal. "Smeekla likt-ņemt, lächerlich machen" Lange 1773, 310), kas fiksēts arī Stendera vārdnīcā:

.. ko Behrni dohmahs redzoht tew Krohgōs jeb Ceļmallī ka kuhka Dubļōs iswahrtitees .. Woj Behrni tewi ne Smeeklā ņems ..? Latv. Ārste 1768, 58. .. tu Plihtneeks .. patts essi Wilks un Ganns, to [= bērnu] us to Plihteschanu skubbinadems. Tu Smeeklā ņemm redzoht, ka tas Puisitis tas Knauķis skabbri mahk Brandewihna Glahzi grabstiht .. Latv. Ārste 1768, 58. spöttisch einen aufziehen, ar apkauneschanu cittu smeeklā ņemt Stend. 1789, 552₂, smeeklā likt, oder ņemt, lächerlich machen 279₁ un tas pats ar ekvivalentiem Gespött treiben, smeeklā likt, par smeeclu turreht, mehdiht 284₂.

Otrais piemērs ar okazionālu akuzatīvobjekta izlaidumu rada zināmas šaubas par FVG aktuālo nozīmi konkrētajā tekstā, taču citam šī savienojuma iekšējās struktūras traktējumam nav objektīva valodiska pamata. Citādi, šķiet, vērtējams vārdu savienojums ar analogisku leksisko sastāvu smieklam ņemt, ko

tāpat lietojis J. Lange:

Jaschu juhsu behrnu behrni turplik menschigu Blehnu-tic-cibu smeeklam-~~pems!~~ Latv. Ārste 1768, 34.

Vārdu savienojums smeeklam ~~pemt~~ šeit substantīva morfoloģiskās formas dēļ nav uzlūkojams par FVG, bet par tai modeļa līmenī sinonīmisku patstāvīgu teikuma komponentu savienojumu, kurā substantīva datīvam visdrīzāk ir nolūka nozīme (sal. cittu smeeklam ais~~pemt~~, einen zum Gelächter machen, einen durchziehen Stend. 1789, 178₁, kā arī adverbiāli lietojamo formu smeeklam 'im Scherze' ME III 968).

Epizodiski tekstos un vārdnīcās sastopami vēl daži leksikalizēti aplūkojamā modeļa savienojumi, kas mūsdienās vairs nav aktuāli:

zu Zeugen nehmen / Leecibā jembt / par Leecineeku jembt / west Manc. Lettus 1638, 218. Atjem tam sawu Drehbi / kas cittu irr Galwā ['galvojumā'] pemis .. Zāl. XX 16, Bib. 1689, 1187₁, tāpat Bib. 1739, 715₁. (Sal. Wer für einen andern bürgt .. HS 788₁; sal. arī to pašu tekstu citā tulkojumā: Jemm tam sawas [= 'viņa'] Drehbes / kasz ohtru Ghallwo .. Manc. Sprüche XX 16, 1637, 481.) Stendera vārdnīcā galwā ~~pemt~~ ar ekvivalentiem bürgen Stend. 1789, 68₁ un haften für den Schaden, par to skahdi stahweht, galwoht 306₂.

Šis modelis ir aktīvs arī mūsdienu latviešu valodā un veido daļēji leksikalizētus vai neleksikalizētus savienojumus, kuru loks brīvi paplašināms, izmantojot attiecīgas semantikas substantīvus. LLVV VI₁ 27 pemt attiecīgās 2. nozīmes nianse ilustrācijai bez lietojuma ierobežojumiem doti pemt aizbildnībā, glabāšanā, gūstā, (savā) ziņā, uzskaitē.

celt₂; sal. v. bringen, setzen, erheben

Transformatīvi kauzatīvais funkcionālais verbs celt resp. FV celt kauzatīvais funkcionāli semantiskais variants veclatviešu tekstos veido FVG ar d a r b ī b a s nozīmi, piesaisot predikatīvo substantīvu l o k a t ī v ā, un balstās uz pilnnozīmes verba celt trīsvērtīgo leksiski semantisko variantu ar subjekta, objekta (pacienta) un lokālā adverbīālā komponenta (virziena) valenci (kāds ceļ ko kur / uz kurieni), kurš mūsdienās parasti tiek izteikts ar priedēklatvasinājumiem (iecelt, pārcelt, uzcelt u. tml.). Izraisāmā stāvokļa subjekts teikuma sintaktiskajā struktūrā ieņem akuzatīvobjekta pozīciju.

Veclatviešu rakstu valodā kauzatīvais celt pārstāvēts gandrīz tikai leksikalizētajā savienojumā celt godā, kas dots arī ME I 369 (bez piemēriem) un LLVV II 164 (frazēologizēto savienojumu iedaļā), kā arī dažos okazionālos savienojumos.

Ceenie to [= gudrību] lohte / tad winya tōw pa-auxtenahs / vnd tōw ghodā cellsz .. Manc. Sprüche IV 8, 1637, 427-428. Turr wippu [= gudrību] augsti / tad wipna tew pa-augstinahs / wipna tew Gohdā cels. Zāl. IV 8, Bib. 1689, 1163₁, tāpat Bib. 1739, 701₁. (Sal. .. sie bringt dich zu Ehren .. HS 769₁.) .. to [= cilvēku] Vsluhko Deews ar Zchālastibu / und palieds to aran saweem Bāhdeem / und cell to Ghohdā. Manc. Post. 1654, II 40-41. einen zu Ehren bringen, weenu ghoda celt Stend. 1789, 156₂ un zu Ehren erheben, ghodā likt, ghodā celt turpat, 190₂.

Stendera vārdnīcā vēl emporbringen, cillinaht, laime celt Stend. 1789, 206₂ un Mancela vārdnīcā schānden / kaunā

cellt / lickt / kaunu darriet Manc. Lettus 1638, 152.

Ne ME, ne LLVV bez celt godā nav konstatētas citas šī modeļa FVG, bet celt godā no latviešu valodas viedokļa visadekvātāk traktējams kā pilnnozīmes verba tēlains, pārņests lietojums. Taču pārējie divi veclatviešu avotos konstatētie piemēri - neleksikalizētais savienojums celt laimē un it īpaši celt kaunā, kur substantīva semantika neļauj realizēties eventuālajam pārnesumam, liek pieņemt, ka veclatviešu rakstu valodas ietvaros šie savienojumi attiecināmi uz celt funkcionālo lietojumu.

likt (likt, ielikt, ielikties); sal. v. setzen, bringen,
lassen

Transformatīvi kauzatīvais funkcionālais verbs likt (ielikt, ielikties) veido FVG ar darbības nozīmi, piešastot predikatīvo substantīvu lokatīvā vai prepozicionālā savienojumā. Izraisāmā stāvokļa subjekts ir akuzatīvobjekta sintaktiskajā pozīcijā. Šis modelis balstās uz pilnnozīmes verba trīsvērtīgo leksiski semantisko variantu ar subjekta, objekta (pacienta) un lokālā adverbiālā komponenta (virziena) valenci (kāds liek ko / kādu kur).

Beth tu Kunx es [= 'esi'] .. katters man [= A] py gode leke .. Ps. 1587, 3. (Sal. .. de my tho eeren settet .. Geff. 35.) zu Ehren erheben, gohdâ likt, gohdâ celt Stend. 1789, 190₂. Sal. likt godā ar ilustrāciju no tautasdziesmas ME II 468.

schänden / kaunā cellt / lickt / kaunu darriet Manc. Lettus 1638, 152. Kauna likt, schänden, zuschanden machen Lan-

gijs 1685, 110. .. tu essi tohs Kaunâ liccis .. Dāv.dz. LIII 6, Bib. 1689, 1067₁. (Sal. Sie werden zu Schanden .. HS 688₁.) Stendera vārdnīcā kaunâ likt ar ekvivalentiem zu schanden machen Stend. 1789, 144₁ un höhnen, smeeklâ likt, apsmeēt, apkauneht, mehdiht 335₂.

Smeeklâ likt-ņemt, lächerlich machen Lange 1773, 310.

Bet citti sagrahbe wiņņa [= ķēniņa] Kalpus / un likke tohs Smeeklâ / un nokawe tohs. Mat. XXII 6, Bib. 1689, 48-49₄, tāpat Bib. 1739, 36₃. (Sal. .. die übrigen aber .. mißhandelten sie .. HS 34₂.) Stendera vārdnīcā smeeklâ likt ar ekvivalentiem smeeklâ ņemt, lächerlich machen Stend. 1789, 279₁, Ge-spött treiben, par smeeklu turreht, mehdiht 284₂ un höhnen, kaunâ likt, apsmeēt, apkauneht, mehdiht 335₂.

Schi [ālantes] Sakne brihnum spehciga un Zahļoja, to ne buhs Aismahrschâ likt. Latv. Ārste 1768, 48. (Sal. "aizmārša . 1) Vergessenheit: aizmāršâ likt, in Vergessenheit bringen" ME I 39.)

Samērā populārs ir jau aprakstītajam savienojumam ņemt vērā sinonīmais likt vērā (gan tikai divās, arī mūsdienās aktīvajās nozīmēs 'neignorēt, rēķināties (ar ko)' un (parasti) 'labi iegaumēt'), kas kopš 18.gs. 2. puses lielā mērā pārņēma ar FV ņemt veidotā savienojuma funkcionālo slodzi.

Leec manni wehrâ / un paklausī mannis / es kleedzu eeksch mannas Zchehloschanas / un kaucu. Dāv.dz. LV 3, Bib. 1689, 1068₁. (Sal. Merke auf mich .. HS 689₁.) Wehra likt jeb ņemt, in acht nehmen, merken Lange 1773, 383. Leeci tapehc wehrâ: ko buhs eegaumeht: pee katras plahstereschanas .. Latv. Ārste 1768, 77. Stendera vārdnīcā wehrâ likt ar ekvivalentiem beobachten, skattiht, noskattiht, apskattiht Stend.

1789, 120₂ un wehrâ jemt, wahrnehmen, merken, in acht nehmen
 351₁. Un schè ja leek wehrâ schi Mahciba: sahci skaitiht no
pakkaļa Galla .. Harders Rēķ. 1806, 11-12. Luhsis, kas wissu
bij eeliccis wehrâ, Wipnai [= lapsai] saccija brihnidamees:
"Kam tad tu luhdzi [no vilka algu], kur prassiht warri ..?"
 Hugenb. Derigs l.k. 1826, 26. Tu, warr buht, woi to ne biji
eelicis wehrâ .. Braže Paleijas J. 1844, 15. Leec wehrâ: Jo
projam rakstu paihsinaschanas dehl ta wahrda "kakts" weetâ
likschu to zihmiti <.. Braže Mēriš.māc. 1862, 9. Par scheem
dazchadeem kakteem eeleep wehl schihs mahcibas wehrâ .. Braže
 Mēriš.māc. 1862, 10. Ar to pašu nozīmi vārdnīcās arī savieno-
 jumi citā leksiskā realizācijā: Ohma jemt (lickt) ins Gemüth
fassen, mercken, inachtnehmen Langijs 1685, 183, ohmâ likt,
in acht nehmen, wahrnehmen Stend. 1789, 183₁; Währâ jemt,
ohmâ jemt (zinpan lickt), Acht haben, wahrnehmen. Jem währâ
(Leets zinpan), mercke wohl, nimm in acht Langijs 1685, 328,
Zinnâ likt, wohl merken Lange 1773, 297, Stendera vārdnīcā
ich werde mich dessen schon erinnern, es to gan zinnâ likschu
 Stend. 1789, 216₂ un zinnâ likt ar ekvivalentiem sich wohl
merken 264₁ un im Gedächtniß behalten 266₂ (sal. zina l. no-
 zīmi 'die Kenntnis ..., das Bewusstsein' ME IV 724). Ulmaņa
 vārdnīcā fiksēta arī 17.-18.gs. materiālā nekonstatēta FV
 forma ar fakultatīvo refleksiīvo galotni: es ne-eelikohs zinâ,
ich habe es mir nicht gemerkt Ulm. 235.

Samērā plaši pārstāvēts arī leksikalizētais savienojums
lickt (ar) mieru / mierâ bez nozīmes atšķirības. Prepozicionā-
 lais savienojums dominē 16.-17.gs. reliģiskajos tekstos, bet
 vēlāk to nomaina lokatīvs. Šis savienojums stabili tiek lie-
 tots arī mūsdienās formā lickt mierâ vai lickt mieru (< lickt

ar mieru, sk. ME II 467); forma mieru, zaudējot prepozīciju, mūsdienās parasti tiek traktēta kā akuzatīvs, savienojums likt mieru līdz ar to zaudē savu sākotnējo sintaktisko motivāciju un tiek uztverts kā frazeoloģisks vārdu savienojums (ar savu sintaktisko distribūciju - objektu datīvā).

Leetz to [= bezdievīgo ceļu] ar meeru / vnd nhe ey teitan .. Manc. Sprüche IV 15, 1637, 428. (Sal. Meide ihn und betritt ihn nicht .. HS 769₁; arī: Atmett to / ne staiga pahr wiņņu .. Bib. 1689, 1163₁.) Vnd wings licka tohsz ar Meeru / und noghaja attkal [projām]. Manc. Post. 1654, III 4. Un wiņsch [= Jēzus] likke tohs [= guļošos mācekļus] ar Meeru / un nogahje atkal / un luhdze Deewu .. Mat. XXVI 44, Bib. 1689, 61₄, tāpat Bib. 1739, 44₃. (Sal. Und er verließ sie .. HS 43₂.) .. [suns saka] lai mehs, brahli, tohs nabbagus ceļla ļaudis un sweschus meerâ leekam, un tohs ne par weltu ķehzijam. Stend. Pas. un st. 1789, 50. Mahrt. .. sakki man, ka tur isskatahs Paradihzê? Behrt. Leec man [= A] meera. Holb. Lustes sp. 1790, 59. Šis savienojums fiksēts arī 17.-18.gs. vārdnīcās; Langijam tikai ar substantīvu lokatīvā: Meerâ likt, zufrieden lassen Langijs 1685, 163; Stendera vārdnīcā pamīšus lokatīvs un prepozicionālais savienojums, taču fiksējumu skaita ziņā priekšroka dota lokatīvam: laß mich zufrieden, leec man meerâ oder ar meeru Stend. 1789, 380₂, leec man ar meeru, laßt mich zufrieden 144₁, einen in Friede, zu frieden lassen, cittu ar meeru likt, meerâ laist 253₂, meerâ likt ar ekvivalentiem in Ruhe lassen 487₂, bewenden lassen 136₂ un zufrieden lassen, stehen lassen 158₁; laß mich unbekummert, leec man meerâ 614₂, laß stehen, leec oder mett meerâ 380₂, stören, nicht zufrieden lassen, ne likt meerâ, ne doht meeru 566₂ un

er läßt mir keine Ruhe, wiſch man ne leek meerâ 487₂.

Vārdnīcās vēl savienojumi ar citiem predikatīvajiem substantīviem: ceenâ turreht, ceenâ likt, in Ehren halten, lieb und werth halten Stend. 1789, 365₁; vergretzt machen, eenaidâ likt Stend. 1789, 643₂ un verhaßt machen, eenaidâ likt turpat, 643₂; nezinnâ likt, aus der Acht lassen Stend. 1789, 264₁; Pohstit (Pohstan lickt) verderben, verhergen, plündern, zu nichte machen Langijs 1685, 198, Stendera vārdnīcā pohstâ likt ar ekvivalentiem verheeren Stend. 1789, 203₁, zu Grunde richten, pohstiht, deldēht, nihcinaht 300₂ un verōden, verwūsten, ispohstiht 649₂; tramdâ jeb trimdâ likt, des Landes verweisen Lange 1773, 354 (šajā savienojumā tranda lietots ar mūsdienās novecojušu nozīmi 'trimda'; sīkāk par abu substantīvu nozīmēm un to kopīgo izcelsmi no tremt 'dzīt' sk. Karulis 1992, II 419-420 un 427 šķirkļos tramdīt un trimda, kā arī ME IV 221 un 236); paklaidâ likt, seine Hand abziehen Stend. 1789, 186₁ (sk. paklaidâ 'in der Irre, Verlassenheit', paklaidâ (= novārtā) atstāt, laist, nolaist, likt 'vernachlässigen' ar norādi par lietojumu dialektos ME III 44); Slep-penibâ likt, verborgen halten Lange 1773, 307; klussibâ likt, etwas verschwiegen halten Lange 1773, 153 (sal. klusiba 'die Stille, das Stillsein, Schweigen' ME II 237), still halten, heimlich halten, slehpt, klussibâ likt Stend. 1789, 563₂; in Arrest nehmen, waktî likt Stend. 1789 60₂; sich reserviren, sawâ warrâ likt Stend. 1789 480₂.

FVG ar transformatīvi kauzatīvo likt senāk acīmredzot bijušas pazīstamas arī runātajā latviešu valodā (sk. ME II 467-468, kur minēti atbilstoši savienojumi bez avota norādes, daži no tiem, piem., likt lietā, cienā, vērā u.c. ilustrēti

ar piemēriem no folkloras. Mūsdienās sastopami tikai atsevišķi leksikalizēti savienojumi; LLVV fiksēti bez lietojuma ierobežojumiem likt (prātu(s)) pie miera / mierā VI₂ 343, likt mierā / mieru IV 701-702, kā arī - bez redzama iemesla diferencējot lietošanas sfēru - bez lietojuma ierobežojumiem likt kaunā IV 214 un likt apsmieklā I 271, bet ar norādi "novēcojis" - likt apsmieklā, godā, novārtā IV 701.

SECINĀJUMI

Aplūkotajā veclatviešu rakstu valodas materiālā izdalītas un disertācijā analizētas 23 funkcionālo verbu leksēmas resp. 31 funkcionāli semantiskais variants, kas pēc aspektuālās pazīmes sadalās šādi:

- 1) duratīvie funkcionāli semantiskie varianti - darīt₁, vest₁, nest₁, dzīt, ciest, baudīt, turēt₁, būt, stāvēt, palikt₁;
- 2) transformatīvie funkcionāli semantiskie varianti - ņemt₁, ņemt₂ 'saņemt', celt₁, nākt, iet, tapt, klūt, palikt₂, krist, atrast, dabūt, ienākt 'dabūt';
- 3) kauzatīvie funkcionāli semantiskie varianti - a) duratīvais paveids - turēt₂; b) transformatīvais paveids - darīt₂, vest₂, nest₂, dot, parādīt, ņemt₃, celt₂, likt.

Kā redzams, lielu daļu funkcionālo verbu veclatviešu rakstu valodā reprezentē vienas un tās pašas leksēmas vairākos funkcionāli semantiskajos variantos.

Analizēto FV kopumu nevar uzskatīt par pilnīgu veclatviešu rakstu valodas FV sistēmas atspoguļojumu, jo iepriekšējās atlases principu vispārīguma un daļēji arī atlases nenoteiktības dēļ (latviešu valodas FV un FVG īpatnības pētījuma sākumā vēl nebija apzinātas) ārpus analizējamo parādību loka, iespējams, palikuši savienojumi, kas pēc rūpīgākas izpētes būtu iekļaujami latviešu valodas FVG kategorijā; savukārt apskatā iekļuvuši verbī, kas, domājams, būtu izslēdzami no veclatviešu rakstu valodas FV sistēmas: transformatīvo FV grupā -

ņemt₂ 'saņemt', kas šai nozīmē ir neraksturīgs latviešu valodai vispār un arī veclatviešu rakstu valodā lietots reti; ieņākt 'dabūt', kas zudis jau 16.gs.; transformatīvi kauzātīvo FV grupā - nest₂ un celt₂, kas nav raksturīgi latviešu valodai vispār un arī veclatviešu rakstu valodā sastopami tikai okazionāli. Savukārt tikai epizodiski konstatētie saitiņas tipa FV - duratīvie stāvēt un palikt₁, kā arī palikt₂ transformatīvo FV grupā atbilst FV prasībām un to nelielais sastopamības biežums izskaidrojams ar attiecīgās aprakstāmās situācijas specifiku, nevis paša FV īpatnībām. Vidusstāvoklī atrodas transformatīvais FV celt₁, kurš, jādoma, veclatviešu periodā tikai sācis ieviesties rakstu valodā.

Pārējos aplūkotos FV var atzīt par relatīvi stabiliem veclatviešu rakstu valodā (precīzāk, 16.gs. - 18.gs. I pusē, jo ekscerpētajā materiālā šis posms pārstāvēts pilnīgāk). Īpaši produktīvi un aktīvi bijuši duratīvais FV turēt₁, kuram viena (stāvokļa) nozīme mūsdienu valodā praktiski zudusi, duratīvais saitiņas tipa FV būt ar praktiski neierobežotu saistāmību, transformatīvi kauzātīvie FV darīt₂ un dot, kas ļoti populārs arī mūsdienās.

Atzīmējams, ka atsevišķu FV resp. to veidoto FVG modeļu produktivitāte veclatviešu rakstu valodā un mūsdienās ir ļoti atšķirīga. Zuduši FVG modeļi, kuru funkcionālajam verbam atbilstošā motivējošā pilnnozīmes verba nozīme valodā zudusi, piem., duratīvā turēt₁ veidotais stāvokļa nozīmes modelis (turēt draudzību), transformatīvā tapt veidotais norises nozīmes modelis (tapt postā) u.tml. Mūsdienās nav populāri duratīvo FV darīt₁, turēt₁, vest₁ veidotie FVG modeļi ar darbības nozīmi (darīt ķildu, turēt karu), saglabājušies tikai at-

sevišķi leksikalizēti savienojumi.

Var minēt dažas problēmas, kas iezīmējas jau veclatviešu periodā, bet, šķiet, būtu īpaši pētāmas tieši mūsdienu materiālā (jāpiebilst, ka vācu valodā šīs problēmas nepastāv): pirmkārt, FV bezpriedēkļa un priedēkļa formas attieksmes un priedēkļa loma attiecīgo verbu kvalifikācijā vispār (mūsdienās ir tendence attiecīgajiem vārdiem pievienot priedēkli nozīmes niansēšanai vai perfektivitātes izteikšanai), otrkārt, FV nerefleksīvās un refleksīvās formas attieksmes.

Uz analizētā materiāla pamata var izdarīt tikai piesardzīgus secinājumus par veclatviešu rakstu valodas FVG sistēmu kopumā. Veclatviešu rakstu valodā ir vismaz FVG sistēmas iezīmes, kaut arī šī sistēma nav tik plaša un stabila kā vācu valodā. Lielākā daļa FVG leksiskā ziņā ir kalki no vācu valodas, bet paši modeļi, domājams, balstās uz latviešu valodā jau agrāk lietotām struktūrām. Nedaudzie nelatviskas vai apšaubāmas izcelsmes modeļi zuduši jau pašā veclatviešu rakstu periodā. Tomēr kopumā, šķiet, FVG popularitāte un stabilitāte vācu valodā stimulējusi atbilstošu struktūru lietojumu arī veclatviešu tekstos.

Veclatviešu rakstu valodas FVG sistēmas salīdzinājums ar mūsdienu latviešu valodu nav izdarāms, jo līdzīgi pētījumi mūsdienu materiālā nav veikti.

FUNKCIONĀLO VERBU RĀDĪTĀJS

atrast 83-85	ņemt:
baudīt 34-37	ņemt ₁ 64-68
būt 51-61	ņemt ₂ 68-69
celt:	ņemt ₃ 120-125
celt ₁ 69-71	palikt:
celt ₂ 126-127	palikt ₁ 62-63
ciest 32-34	palikt ₂ 80-81
dabūt 85-88	parādīt 118-120
darīt:	stāvēt 61-62
darīt ₁ 19-23	tapt 77-79
darīt ₂ 94-102	turēt:
dot 106-118	turēt ₁ 37-51
dzīt 28-32	turēt ₂ 90-93
ienākt 89	vest:
iet 73-77	vest ₁ 23-26
kļūt 79-80	vest ₂ 102-105
krist 82-83	
likt 127-132	
nākt 71-73	
nest:	
nest ₁ 26-28	
nest ₂ 105-106	

SAĪSINĀJUMI UN LITERATŪRA

- Ag. 1622 - Agenda Parva. Brunsbergae, 1622 / Neu hrsg. von O.Freytmuth. Tartu - Dorpat, 1938.
- Ahero 1967 - Ahero A. Par citu valodu ietekmi vārdu darināšanā // LVKJ. R., 1967, 3.laid., 12.-20.lpp.
- Apresjans 1974 - Apresjan J.D. Leksičeskaja semantika. Sinonimičeskie sredstva jazyka. Moskva, 1974.
- Arutjunova 1976 - Arutjunova N.D. Predloženie i ego smysl. Moskva, 1976.
- Bankavs 1973 - Bankavs A. Dažas analītisma iezīmes mūsdienu latviešu valodā // LVKJ. R., 1973, 9.laid., 16.-20.lpp.
- Bankavs 1974 - Bankavs A. Darbības vārds analītiskajos savienojumos // LVKJ. R., 1974, 10.laid., 10.-14.lpp.
- Bib. - Die Bibel. Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift. Altes und Neues Testament. Augsburg, 1991.
- Bib. 1689 - Ta Swehta Grahmata Jeb Deewa Swehtais Wahrds .. Riga, 1689.
- Bib. 1739 - Biblia, Tas irr: ta Swehta Grahmata .. 2. izd. Königsperg, 1739.
- Bib. 1965 - Bībele. Vecās un Jaunās derības svētie raksti. [b.v.] 1965.
- Biel. Gr. 1863 - Bielenstein A. Lettische Grammatik. Mitau, 1863.

- Birziņa 1966 - Birziņa L. Izkopsim juridiskos izteicienus un terminus! // LVKJ. R., 1966, 2.laid., 65.-70.lpp.
- Bondarko 1983 - Bondarko A.V. Principy funkcional'noj grammatiki i voprosy aspektologii. Leningrad, 1983.
- Braže 1875 - Brasche G. Allererste Anleitung zum Gebrauch der lettischen Sprache .. Libau, 1875.
- Braže Mēriš.māc. 1862 - Brazche G. Mehrischanas Mahciba Lauzchu skohlahm. Jelgawâ, 1862.
- Braže Paleijas J. 1844 - Brazche G.S. Kā Paleijas Jahnis sawu buhschanu kohpis .. Jelgawâ, 1844.
- Cat. 1585 - Catechismvs Catholicorum. Iscige pammacischen / no themis Papreksche Galwe gabblems Christites macibes .. Cour .. Petrum Canisium .. Vilne Pille, 1585 // Günther A. Altlettische Sprachdenkmäler in Faximiledrucken. Bd 1. Heidelberg, 1929, S. 243-312.
- DaF - Deutsch als Fremdsprache. 1963-1990.
- DRW - Deutsch-Russisches Wörterbuch. 2.Aufl. Bd 1-3. Berlin, 1987.
- Elgers 1671 - Evangelia .. Ex Látino in Lothavicum idioma translata per R.P. Georgium Elger .. Vilnae, 1671 // Günther A. Altlettische Sprachdenkmäler in Faximiledrucken. Bd 1. Heidelberg,

- 1929, S. 1-242.
- Endz. DI III₁ - Endzelīns J. Piezīmes par 1585. gada katechismu // Endzelīns J. Darbu izlase. III₁ sēj. R., 1979, 565.-570.lpp.
- Endz. Lgr. - Endzelīns J. Latviešu valodas gramatika. R., 1951.
- Endz. / Mil. Lgr. 1907 - Endzelīns J., Mülenbachs K. Latviešu gramatika. Rīgā, 1907.
- Enh. 1586 - Enchiridion. Der kleine Catechismus .. Königsperg, 1586 / Jauns iesp. R., 1924.
- FrV - Vācu-latviešu frazeoloģiskā vārdnīca / Sast. I.Celmrauga u.c. R., 1980.
- Geff. - Kirchendienstordnung und Gesangbuch der Stadt Riga. Nach den ältesten Ausgaben von 1530 flgg. .. herausgegeben von Johannes Geffcken. Hannover, 1862.
- Grimm 1981 - Grimm H.-J. Zum Artikelgebrauch in deutschen Funktionsverbgefügen mit Präpositionen // DaF, 1981, Nr.6, S. 333-337.
- Grundzüge 1981 - Grundzüge einer deutschen Grammatik / Hrsg. von K.E.Heidolph, W.Flämig, W.Motsch. Berlin, 1981
- Harders Rēķ. 1806 - Harders Chr. Reķinaschenas Grammatika .. Rihgas pilssatā, 1806.
- Helbig 1977 - Helbig G. Zur semantischen Beschrei-

- bung des Passivs und anderer passivischer Formen // Probleme der Bedeutung und Kombinierbarkeit im Deutschen / Hrsg. von G.Helbig. Leipzig, 1977, S. 187-209.
- Helbig 1979 - Helbig G. Probleme der Beschreibung von Funktionsverbgefügen im Deutschen // DaF, 1979, Nr.5, S. 273-285.
- Helbig 1983¹ - Helbig G. Zu den zustandsbezeichnenden Konstruktionen mit sein und haben im Deutschen // Helbig G. Studien zur deutschen Syntax. Bd 1. Leipzig, 1983, S. 58-66.
- Helbig 1983² - Helbig G. Zur semantischen Subklassifizierung der Verben // Helbig G. Studien zur deutschen Syntax. Bd 1. Leipzig, 1983, S. 67-105.
- Helbig 1984 - Helbig G. Probleme der Beschreibung von Funktionsverbgefügen im Deutschen // Helbig G. Studien zur deutschen Syntax. Bd 2. Leipzig, 1984, S. 163-188.
- Helbig 1992 - Helbig G. Probleme der Valenz- und Kasustheorie. Tübingen, 1992.
- Helbig / Buscha 1987 - Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik. 10.Aufl. Leipzig, 1987.
- Hērvag. Skolas m. 1867 - Hērwagen L. Skohlas Maize. Riga, 1867.
- Hērvag. Skolas m. 1886 - Hērwagen L. Skohlas Maize. 10.izd.

Riga, 1886.

- Holb. Lustes sp. 1790 - [Holbergs L.] Lustesspehle no Zemneeka, kas par Muizchneeku tappe pahrwehrsts .. Jelgawâ, 1790.
- HS - Die Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments. Zürich, [b.g.].
- Hugenb. Derīgs l.k. 1826 - Hugenberger K. Derrīgs laika-kaweklis .. Pirms pusse. Jelgawâ, 1826.
- Karulis 1978 - Karulis K. Vēlamie un nevēlamie vārdu savienojumi // LVKJ. R., 1978, 14.laid., 195.-203.lpp.
- Karulis 1979 - Karulis K. Vēlamie un nevēlamie vārdu savienojumi // LVKJ. R., 1979, 15.laid., 196.-208.lpp.
- Karulis 1992 - Karulis K. Latviešu etimoloģijas vārdnīca. 1.-2.sēj. R., 1992.
- Karulis 1993 - Karulis K. Dimba // LVKJ. R., 1993, 27.laid., 196.-197.lpp.
- Kluge - Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin - New York, 1975.
- Köhler 1974 - Köhler C. Gemeinsprachliche "Ersatzverben" bei der syntaktischen Realisierung fachbedingter Verbal-substantive // DaF, 1974, Nr.5, S. 292-298.
- K.Šulcs Kurz. 1832 - Schulcs K. Kurzemmes Stahstu grahmata .. Jelgawâ, 1832.

- KVL - Engel U., Schumacher H. Kleines Valenzlexikon deutscher Verben. Tübingen, 1978.
- Laika gr. 1767 - Jauna un Wecca Latweeschu Laika-grahmata .. Jelgawâ, 1767.
- Lange 1773 - Lange J. Lettisch-Deutscher Theil des vollständigen Lettischen Lexici .. Ober-Pahlen, 1773.
- Langijs 1685 - Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku / Pēc manuskr. fotokop. izd. un ar īsu apcer. par J.Langija dzīvi, rakstību un valodu pap. E.Blese. R., 1936.
- Latv. Ārste 1768 - P.E.Vilde. Latviešu Ārste .. Jākoba Langes 1768. gada tulk. teksts. R., 1991.
- Latv.G.gr. 1798 II - [Stobbe M.] Latwiska Gada-Grahmata, II. Jelgawâ, 1798.
- Latv. pavāru gr. 1851 - Latwiska Pawahru grahmata. Jelgawâ, 1851.
- Launics Stāsti 1829 - Launitcs K.W. Stahsti no Kreewu tautas un walsts .. Jelgawâ, 1829.
- Likumu gr. 1818 - Likkumu grahmata par Kurzemmes Zemeekem .. Jelgawâ, 1818.
- LLVV - Latviešu literārās valodas vārdnīca. 1.-7₂.sēj. R., 1972-1991.
- LVIV - Soida E., Kļaviņa S. Latviešu valodas inversā vārdnīca. R., 1970.

- LVKJ - Latviešu valodas kultūras jautājumi. R., 1965-1993. 1.-27.laid.
- Manc. Lettus 1638 - Mancelius G. Lettus, Das ist Wortbuch .. Erster Theil .. Riga, 1638 // Günther A. Altlettische Sprachdenkmäler in Faximiledrucken. Bd 2. Heidelberg, 1929, S. 1-222.
- Manc. Phras. 1638 - Mancelius G. Phraseologia Lettica .. Ander Theil. Riga, 1638 // Günther A. Altlettische Sprachdenkmäler in Faximiledrucken. Bd 2. Heidelberg, 1929, S. 223-414.
- Manc. Post. 1654 - Mancelius G. Lang-gewünschte Lettische Postill .. T. 1-3. Riga, 1654.
- Manc. Sprüche 1637 - Mancelius G. Die Sprüche Salomonis in die Lettische Sprache gebracht .. Riga, 1637 // Günther A. Altlettische Sprachdenkmäler in Faximiledrucken. Bd 2. Heidelberg, 1929, S. 415-518.
- ME - Mülenbachs K. Latviešu valodas vārdnīca / Redīg., pap., turpin. J.Endzelīns. 1.-4.sēj. R., 1923-1932.
- MLLVGr. - Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. 1.-2.d. R., 1959-1962.
- MNW - Schiller K., Lübben A. Mittelniederdeutsches Wörterbuch. Bd 1-6. Bremen, 1875-1881.
- Mühlner 1975 - Mühlner W. Probleme der Satzsemantik und Satzstruktur // Linguistische Studien.

- Reihe A/14. Berlin, 1975, S. 21-38.
- Neredz. Indr. 1806 - Neredzīgais Indriķis. Ta neredzīga Indriķa Dzeesmas .. Jelgavā, 1806.
- Niselovičs 1967 - Niselovičs I. Verbālsubstantīvi ar izskaņu -šana no stila viedokļa // LVKJ. R., 1967, 3.laid., 148.-158.lpp.
- Ozols 1965 - Ozols A. Veclatviešu rakstu valoda. R., 1965.
- Persson 1984 - Persson I. Zu Konstruktionen mit "kommen" und "gelangen" vom Typ "zur Darstellung kommen, zu einer Lösung kommen /gelangen" // DaF, 1984, Nr.1, S. 23-28.
- Polenz 1963 - Polenz P. v. Funktionsverben im heutigen Deutsch. Sprache in der rationalisierten Welt // Wirkendes Wort, Beiheft 5, 1963.
- Ps. 1587 - Vndeutsche PSalmen vnd geistliche Lieder oder Gesenge .. Königsperg, 1587 / Neu hrsg. von Prof. Dr. A.Bezzenberger und Dr. A.Bielenstein. Mitau und Hamburg, 1886. .
- Reit. 1675 - Eine Übersetzungs-Probe / Genommen Aus dem XX. Capitel des andern Buches Moyse / wie auch V.VI.VII. Cap. Matthei .. Welche .. außgiebet Johannes Reuter .. Riga, 1675 // Karulis K. Jānis Reiters un viņa tulko-

- jums. R., 1986, 57.-80.lpp.
- Rozenbergs 1971 - Rozenbergs J. Leksikostilistisko kļūdu tipi // LVKJ. R., 1971, 7. laid., 5.-24.lpp.
- R.Šulcs Āzijas l. 1855 - Schulcs R. Ahzijas lantkahrtes Istahstischana. Jelgawâ, 1855.
- Schaarschuh 1990 - Schaarschuh F.J. Zur Typologisierung von Funktionsverbgefügen in Wirtschaft und Handel // DaF, 1990, Nr.4, S. 230-236.
- Schenkel 1976 - Schenkel W. Zur Bedeutungsstruktur deutscher Verben und ihrer Kombinerbarkeit mit Substantiven. Leipzig, 1976.
- Schröder 1986 - Schröder J. Lexikon deutscher Präpositionen. Leipzig, 1986.
- Sintakse 1989 - Ceplītis L., Rozenbergs J., Valdmanis J. Latviešu valodas sintakse. R., 1989.
- Sommerfeldt 1980 - Sommerfeldt G. Zur Valenz von Funktionsverbgefügen // DaF, 1980, Nr.5, S. 294-297.
- Steinitz 1977 - Steinitz R. Zur Semantik und Syntax durativer, inchoativer und kausativer Verben // Linguistische Studien. Reihe A/35. Berlin, 1977, S. 85-129.
- Stend. 1783 - Stender G.F. Lettische Grammatik. 2.Aufl. Mitau, 1783.
- Stend. 1789 - Stender G.F. Lettisches Lexikon.

T.1-2. Mitau, 1789.

- Stend. A.gudr.gr. 1776 - Stenders G.F. Augstas Gudribas
Grahmata no Pasaules un Dabbas ..
2.izd. Jelgawâ un Aizputtê, 1776.
- Stend. J.zingēs 1774 - Stender G.F. Jaunas zingēs pehc
jaunahm meldijahm par gudru izlus-
teschanu. Jelgawâ un Aizputtê,
1774.
- Stend. Pas. un st. 1789 - Stender G.F. Pasakkas un Stahsti .
Jelgawâ, 1789.
- Stend. Zingu 1. 1785 - Stender G.F. Zingu Lustes. Jelga-
wâ, 1785.
- Stobe Vesel.gr. 1795 - Stobbe M. Wesselibas grahmata,
Latweeschu Behrneem par mahcibu..
Jelgawâ, 1795.
- SW - Synonymwörterbuch. Sinnverwandte
Ausdrücke der deutschen Sprache /
Hrsg. von H.Görner und G.Kempcke.
Wiesbaden, 1987.
- Tarvainen 1987 - Tarvainen K. Zu Kasustheorie und
Dependenz (1). Zu Prinzipien und
Problemen einer praxisorientierten
Kasustheorie im Rahmen der Depen-
denzgrammatik // DaF, 1987, Nr.4,
S. 193-200.
- Torzova 1983 - Zur Valenz der Phraseologismen //
DaF, 1983, Nr.5, S. 283-287.
- Ullmann 1972 - Ullmann S. Grundzüge der Semantik.
Die Bedeutung in sprachwissen-

- schafftlicher Sicht. Berlin - New York, 1972.
- Ulm. - Lettisches Wörterbuch. Teil 1. Lettisch-deutsches Wörterbuch von C.C.Ulmann. Riga, 1872.
- Vagners Rēķ. 1821 - Vagners P.W. Reķinaschanas pamahcishana, cik zemneeku-laudim waijaga .. Jelgawā, 1821.
- Veidemane 1971 - Veidemane R. Saspiest vai izdarīt saspiēšanu // LVKJ. R., 1971, 7.laid., 45.-49.lpp.
- Volfs A Be Ce 1790 - Wolffs J.M. Jauna A Be Ce .. Jelgawā, 1790.
- VW - Köhler C. Deutsche verbale Wendungen für Ausländer. Leipzig, 1976.
- Welke 1988 - Welke K.M. Einführung in die Valenz- und Kasustheorie. Leipzig, 1988.
- WF - Schreiber H., Sommerfeldt K.E., Starke G. Deutsche Wortfelder für den Sprachunterricht: Verbgruppen. Leipzig, 1987.
- WVD - Helbig G., Schenkel W. Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben. Leipzig, 1975.
- ZBV - Gerling M., Orthen N. Deutsche Zustands- und Bewegungsverben. Tübingen, 1979.
- Zolotova 1978 - Zolotova G.A. K tipologii prostogo predloženiya // Voprosy jazykoznanija, 1978, Nr.3, s. 49-61.

Zolotova 1973 - Zolotova G.A. Očerki funkcional'nogo sintaksisa russkogo jazyka. Moskva, 1973.

Bībeles grāmatu nosaukumu saīsinājumi

Apust.	- Apustuļu darbi
Cef.	- Cefanjas grāmata
Dāv.dz.	- Dāvida dziesmu grāmata
Es.	- Esaijas grāmata
Jāņa	- Jāņa evaņģēlijs
Jer.	- Jeremijas grāmata
Lūk.	- Lūkasa evaņģēlijs
Marka	- Marka evaņģēlijs
Mat.	- Mateja evaņģēlijs
Moz.	- Mozus grāmatas (1-5)
Pēt.	- Pētera vēstules (1-2)
Zāl.	- Zālamana sakāmie vārdi
Zīr.	- Zīraka grāmata

A	- akuzatīvs
D	- datīvs
FV	- funkcionālais verbs
FVG	- funkcionālā verba grupa
Ģ	- ģenitīvs
L	- lokatīvs
latv.	- latviešu valoda
v.	- vācu valoda
vlv.	- viduslejasvācu valoda
*	- nekorekta konstrukcija
→	- pārvērties par